

MITROPOLIA BANATULUI

REVISTA OFICIALĂ A ARHIEPISCOPIEI
TIMIȘOAREI ȘI CARANSEBEȘULUI
ȘI A EPISCOPIEI ARADULUI

3-4

ANUL XIII

1963

C U P R I N S U L

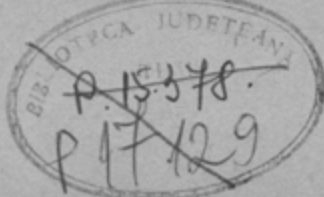
	Pag.
NICOLAE, MITROPOLITUL BANATULUI: Paștile între- gii creștinătăți	129
BISERICA ȘI PROBLEMELE VREMII	
* * * Anacronismul prozelitismului	131
S T U D I I	
Episcopul EMILIAN TIMIADIS: Prezența Bisericii orto- doxe în Mișcarea Ecumenică (trad. de Prot. P. Sălăgeanu)	133
NICOLAE IVANOV: Despre unele probleme ale teologiei contemporane (traducere de G. Ivanov)	144
Prot. Dr. TEODOR BODOGAE: Considerațiuni istorice privind legăturile Bisericii române cu mănăstirile din Mun- tele Atos	160
Pr. Prof. Dr. LIVIU STAN: Sfântul Munte și Atanasie Atonitul	171
Pr. TRAIAN MIHAILOVICI: Psyche în lumina mitologiei eline	177
I N D R U M A R I O M I L E T I C E	
Pr. CONST. COMȘULEA: Duminica Ortodoxiei	182
Prot. IOVA FIRCA: Ascultător făcându-se pînă la moarte	184
Prot. Dr. VICTOR VLADUCEANU: Pentru apărarea vieții și fericirii copiilor	187
D O C U M E N T A R	
V. MOLIN: O pagină necunoscută din viața lui V. Babeș	190
C R O N I C A B I S E R I C E A S C A	
REDAȚIA: Jubileul Sfântului Munte; O contribuție la statornicirea păcii; Reprezentanți ai cultelor religioase din Uniunea Sovietică vizitează S.U.A.; Relațiile dintre Biserică și Stat în Ghana; Descoperirea unei sinagogi an- tice în Italia; Episcop englez împotriva antisemitismului; Interes deosebit pentru arhitectura religioasă; Publicarea Psalmilor Reformei; Conferința Comisiei „Credință și Con-	

PAȘTILE ÎNTREGII CREȘTINĂȚĂȚI

Anul acesta la 14 aprilie întreaga creștinătate a sărbătorit în aceeași zi cea mai mare sărbătoare a ei: Învierea Domnului. Evenimentul datorat mai puțin toii noastre, s-a produs totuși apărînd ca un nespus de prețios dar pe care ni l-a făcut Providența, de sigur cu scopul tocmai de a ne înțelepți pe noi cei ce de atîtea ori pierdem din vedere îndatoririle ce ne revin.

Praznicul sculării din mormînt a Mîntuitorului care stă la temelia credinței și Bisericii noastre a ajuns în decursul vremii, tocmai el, pricină de dezbinare. Ne vine greu să ne și gîndim cu cîtă reprobare sîntem priviți an de an noi cei care deși zicem că-L mărturisim pe același Domn, îi comemorăm totuși învierea în zile diferite de parcă ar fi existat doi, trei sau mai mulți Hristoși: unul al ortodocșilor, altul al romano-apusenilor, altul al protestanților... Cuvintele Sfîntului Apostol Pavel: „au doară s-a împărțit Hristos“ (I Cor. 1, 13) avînd la capătul lor un sfichiuitor semn de întrebare, ne vin aici involuntar în minte. Nu pușini sînt cei care scîrbiți de atîta trăjmășie și neînțelegere cîtă generăm neînterupt în jurul nostru, ne întorc spatele tocmai din această pricină și pe bun drept.

Lucrurile au început însă să se schimbe. Vremea pe care o trăim înregistrează o dorință ne mai întîlnită pînă azi a tuturor oamenilor de a-și întinde frățește mîna, de a conlucra în desăvîrșită înțelegere și unire pentru realizarea mai binelui. După ce au făcut trista experiență a războirii întreolaltă, oamenii minunatului nostru ev luptă cu hotărîre împotriva cauzelor care i-ar mai putea învrăjbi, împotriva acelor care aștî la vrăjbă. Creștinii au învățat de la cei în mijlocul cărora trăiesc că nu există nici pentru ei altă cale

decît aceea a frăţietăţii. Ei înşişi se străduiesc să-şi dea contribuţia la mersul înainte al societăţii tocmai promovînd cooperarea, pacea, unirea.

Lumea creştină trăieşte în febra contactelor, convorbirilor, acţiunilor comune, tinzînd neîncetat înspre realizarea visului ei de totdeauna, ca să existe „un Domn, o credinţă, un botez” (Efeseni 4, 5). Pe această linie se înscrie şi dorinţa mereu exprimată în anii din urmă de a se ajunge la o înţelegere în ceea ce priveşte sărbătorirea în comun a praznicului Paştilor.

Şi iată: în anul de graţie 1963 această dorinţă a devenit realitate. Dar ceea ce — precum spuneam — ni s-a dăruit, trebuie să ne străduim să păstrăm pentru totdeauna de acum înainte.

Prăznuirea în comun a Sfintei Învieri anul acesta, să fie simbolul dorinţei noastre fierbinţi de frăţietate desăvîrşită cum şi contribuţia pe care împreună cu popoarele în mijlocul cărora trăim o aducem la gigantul şi colectivul efort pe care umanitatea îl depune în vederea dobîndirii păcii mult jinduite, a „păcii pe pămînt şi a bunei voiri între oameni” (Luca 2, 14).

† N I C O L A E
Mitropolitul Banatului

ANACRONISMUL PROZELITISMULUI

Una din pricinile care veacuri de-a rândul au dus la învrăjbirea creștinilor întreolaltă a fost și prozelitismul. Considerându-se singuri deținători ai autenticei învățături evanghelice credincioșii unei confesiuni căutau să atragă la Biserica lor pe credincioșii altei confesiuni. Făceau și ei ca fariseii de altă dată cărora Mântuitorul le-a adresat următoarele cuvinte: „...cutreierați marea și uscatul ca să faceți un prozelit și dacă îl dobîndiți, îl faceți fiu al gheenei încă odată cît voi” (Matei 23, 15).

Nu este de mirare deci că vremea noastră, vreme de apropiere și cooperare între creștini, a impus condamnarea prozelitismului și prohibirea lui. Bisericiile care au aderat la Mișcarea Ecumenică și-au luat angajamentul să renunțe la orice prozelitism excluzînd chiar acest cuvînt din limbajul lor. Astfel, cea de a treia sesiune a Comitetului Central al Consiliului Ecumenic al Bisericilor care s-a ținut la Toronto în 1950 a cerut ca „Bisericiile să se abțină de la tot ceea ce ar fi incompatibil cu legăturile frățești și tot ceea ce ar fi potrivit scopului suprem al Mișcării Ecumenice”.

Iată însă și o declarație mai limpede: „In cursul ultimilor ani, Bisericiile au înțeles din ce în ce mai limpede că nu poate exista frățietate, unitate autentică între congregații, atîta vreme cît ele n-au încetat de a face prozeliti”. Cu alte cuvinte Consiliul Ecumenic al Bisericilor a atras atenția asupra faptului că „ecumenismul și prozelitismul se exclud între ele” (Epistolă lunară asupra evanghelizării, publicată de C. E. B., nr. 6—8 din 1960).

Dat fiind raportul acesta dintre prozelitism și ecumenism, prima noțiune a început să cadă în desuetudine luîndu-i locul pe încetul aceea de „mărturie”. În Raportul definitiv prezentat celei de a 3-a Adunări generale de la New-Delhi se afirmă următoarele: „Prozelitismul nu constituie ceva cu totul deosebit de mărturie. În realitate, el este denaturarea mărturiei. Cînd facem uz de amăgire, de corupere, de presiune psihologică, de intimidare sau de forță, în ascuns sau pe față, ca să obținem prozelitismul aparent al cuiva; cînd punem interesul „Bisericilor” noastre înaintea datoriei noastre față de Hristos; cînd urmărim cu prea puțină onestitate ceea ce ar fi ideal pentru „Biserica” noastră, indiferenți la ceea ce ar fi ideal pentru o altă Biserică; cînd urmărim întinderea

„Bisericii” noastre uzînd de minciuni în paguba alteia; cînd avem în vedere servirea „Bisericii” noastre și nu sufletul omenească de care se presupune că ne interesăm, atunci înseamnă că mărturia adevăratului creștin, care este datoria noastră primordială, s-a denaturat și s-a transformat în prozelitism” (vezi rev. Ortodoxia, an. X, nr. 1, ianuarie—martie 1958 p. 146).

Punctul de vedere exprimat aici, nouă ortodocșilor ni se pare cu totul îndreptățit. De altfel el ne este familiar ca unui ce ne-am atașat lui încă de mult. E deajuns să amintim și numai de enciclica din anul 1920 a Patriarhiei din Constantinopol care cerea în termeni lipsiți de echivoc să se renunțe la orice fel de prozelitism religios.

Biserica Ortodoxă Română în calitate de membră a Consiliului Ecumenic al Bisericilor nu poate să fie decît bucurătoare că acest for internațional creștin a condamnat în termeni atît de categorici prozelitismul. Mai mult decît atît însă, ea este mîndră să poată afirma că Statul în cadrele căruia își desfășoară activitatea, și-a dat seama, el însuși, de primejdia care o reprezintă pentru societate prozelitismul religios, fapt pentru care l-a și interzis prin lege.

Cu cît creștinii vor fi mai hotărît antrenați în acțiuni ecumeniste, cu atît mai mult ei vor renunța la orice prozelitism. Sîntem convinși că în ciuda unor glasuri care mai încearcă încă să-l justifice (spre ex. Emmanuel Chastand, *Evangelisation et proselytisme*, în: La revue reformée, t. XIII, nr. 51, 1962—3, pp. 1—4) el va dispărea pînă la urmă nu numai din limbajul creștinilor ci mai ales din practica lor.

PREZENȚA BISERICII ORTODOXE ÎN MIȘCAREA ECUMENICĂ

de Episcop EMILIAN TIMIADIS
reprezentantul Patriarhiei Constantinopolului
pe lângă Consiliul Ecumenic al Bisericilor

Se pot descrie cele dintâi veacuri ale istoriei Bisericii ca ani de răspîndire a credinței noastre. Ceea ce apărea ca erezie sau schimă a fost biruit cu succes și Biserica Universală a rămas nedespărțită. Veacurile următoare au înregistrat două mari schisme, una între Răsărit și Apus și apoi alta în apus prin Reformă. Cele două veacuri din urmă în sfîrșit marchează un fenomen neobișnuit de sete pentru reunire și deasemenea, o dezbinare în sînul Protestantismului în numeroase grupuri subdivizate și unități confesionale.

În cadrul acestei tendințe generale Ortodoxia nu s-a putut menține în izolare de „împreună-ființare”. Biserica Ortodoxă ia parte acum din plin la Mișcarea Ecumenică. Aceasta nu este o sarcină ușoară. Ceea ce nu e greu de înțeles. Dificultățile, îndoielile, dilemele și perplexitățile față de gîndul de a păstra loialitatea din punct de vedere confesional și în același timp a fi împreună și a discuta serios probleme spinoase cu celelalte Biserici, membre ale organizației „Credință și Constituție”, nu puteau fi ușoare. Împotriva faptului de a fi un membru al Consiliului Mondial al Bisericilor n-am părăsit convingerea noastră că alcătuim *Una Sancta*.

Ni se pun în față numeroase puncte de vedere și probleme ce ating adesea paradoxul. Unii spun că nici o Biserică nu poate pretinde că posedă întregul adevăr. Adevărul poate fi găsit răspîndit în mod fragmentar între toate ramurile Bisericii. Atunci, cum putem noi interpreta cuvintele lui Hristos că Duhul Sfînt va locui deapaururi cu Biserica Sa și că niciodată nu o va părăsi?

Din asemenea gînduri a izvorît punctul de plecare al unui studiu comun pentru a afla *vestigiae ecclesiae* și *notae ecclesiae*. Ce deosebește Biserica *Una* de orice alta care-și asumă în mod nelegitim acest titlu? Desigur, ecclesiologia ortodoxă nu folosește metode de a defini, ci pe aceea de a descrie adevărul; astfel considerînd esența Bisericii, ne putem forma o imagine completă a ei din însușirile Tainelor și din multele lor lucrări mîntuitoare. Biserica este un subiect de descriere fiindcă ea este istorică, prin urmare ea lucrează în mod vizibil în timp și totodată dincolo de timp.

În acest dialog ecumenic, noi încercăm să luăm în considerare lucrurile așa cum este de trebuință, nici exagerând nici subapreciind deosebirile. Nici strabism nici miopie; Fiind în Consiliul Ecumenic al Bisericilor nu însemnează că țintim în spre o structură a unei supra-Biserici. Noi alcătuim doar o confederație a Bisericilor membre. Aceasta este exact în duhul renumitei enciclici din 1920 a Patriarhului ecumenic.

Cîteva nedumeriri inevitabile. Există evidente pericole de sincretism în apropierea ecumenică. Subapreciind sau mint-malizind divergențele existente. Simplificind adîncimea deosebirilor prin lozinci ale unei intercomuniuni emoționale, compromisiuri grăbite, fuziuni artificiale, fără pregătire psihologică și fără consimțămînt doctrinal. De aceea este de lepădat orice amalgamare de parteneri eterogeni plecînd de la un criteriu pseudo-ecumenic, adoptînd un temei care nu este demn de încredere, făcînd reciproce concesii mutuale, dictînd și mînuind cu ușurătate adevăruri divine revelate și verificate.

Una dintre cele mai mari dificultăți pentru noi este că nu avem aceeași bază pentru discuție. Este numai Biblia factorul determinant al reunirii, *Sola Scriptura*? Cum să interpretăm atunci Tradiția Bisericii care a precedat formarea Canonului scripturistic, dat fiind că ea exista deja la Cinci-zecime? Ecclesiologia cuprinde adevăratele puncte de reper pentru discuțiile noastre teologice. Fiind stabilit acest lucru, tratarea celorlalte chestiuni doctrinale devine mai ușoară. În acestea stă imensitatea contribuției noastre la purtarea unui dialog sincer cu privire la modul în care Trupul lui Hristos a fost înțeles și deosebit de alte „congregațiuni”.

O altă piedică evidentă este largul narcisism de care suferim cu toții. Noi ortodocșii ne referim adesea la moștenirea noastră pretinzînd a fi Biserica marilor Părinți greci, a celor 7 sinoade ecumenice, a Tradiției... Protestanții, la rîndul lor, se consideră discipolii pionierilor care au luptat împotriva abuzurilor Romei. Latinii, de asemenea, supraestimează comoara tradiției lor susținînd că au cea mai bine organizată Biserică din punct de vedere ierarhic, puternică și disciplinată...

După cum se subliniază atît de des, unitatea creștină însemnează mai mult decît o recunoaștere mutuală și, desigur, mai mult decît doar o intercomuniune. Dar dacă sîntem preocupați mai ales de a sublinia deosebirile fundamentale suverane ce stau în urmă, Ecumenismul va rămîne o viziune a minorității. Într-o astfel de situație, ignorîndu-se problemele teologice, orice întîlnire cu creștinii aparținînd altor denominațiuni, pot fi foarte periculoase. Nu putem vinde trecutul în efortul nostru pentru viitor.

Cea dintîi pricină care a determinat Biserica Ortodoxă să

între în Mișcarea Ecumenică este dorința ei arzătoare și sinceră de a promova atât climatul spiritual cît și pe cel ecleziastic. Nimeni nu poate fi satisfăcut cu atitudinea prezentă a credincioșilor. Nemulțumirea crează acest fel de neliniște. Noi șintem neliniștiți de pașii întortochiați pe care îi facem noi, și pe care într-adevăr îi urmează mulți dintre credincioșii noștri, cu alte cuvinte ne dăm seama că în viața noastră există o contradicție între credința teoretică și viața de toate zilele. Credincioșii sinceri ai Bisericii nu-și ascund îngrijorarea, ei încearcă să folosească acest fel de sfîntă neliniște ca punct de plecare în eforturile lor pentru un viitor mai bun. Spunînd aceasta ei nu înțeleg numai țările ortodoxe, dar nu le exclud.

Fără îndoială sînt mulți, poate prea mulți, aceia care nu simt de fel o astfel de neliniște, fie că sînt conducători sau oameni obișnuiți. Fiind absorbiți de deficiențele și activitățile lor obscure locale, lor nu le pasă de problemele de dincolo de granițele parohiilor sau diecezelor lor. Sînt de asemenea și alții care sînt de la natură în general liniștiți și mulțumiți cu aspectul prezent al vieții noastre bisericești. Ei chiar elogiază acest *status quo*. Ei adaugă, ca un argument puternic, că diviziunea a existat de veacuri, că ea nu este un fenomen nou și de aceea nu există nici un motiv de a fi neliniștiți.

Adresîndu-se acestora, le putem spune că dacă Biserica există astăzi și cu ea civilizația creștină, aceasta se datoreșt în mare parte pionierilor care au luat inițiative, disprețuind sacrificiile și reacțiunile evidente ale contrarilor lor. Ei au fost cei dintîi care au scuturat conștiința adormită, localizînd primejdiiile ascunse în trupul nostru spiritual și în societate. Acești oameni au plătit foarte scump curajul și credincioșia lor, numai astfel au izbutit să îmbunătățească slăbiciunea religiei din zilele lor și să deschidă drumuri noi.

Dar zbuciumul ireniștilor contemporani în mișcarea ecumenică are o semnificație cu totul deosebită. Să începem prin a face o distincție. Neliniștea este ceva cu totul deosebit de desnădejde sau de panică. Nu susținem de fel că primejdiiile care confruntă lume anoastră, creînd teamă, sînt în mod necesar premergătoare morții și exterminării, sau că ne apropiem în mod fatal de o catastrofă. Dimpotrivă, ne atașăm de credința că oamenii distinși din multe Biserici posedă astfel de capacități și calități încît pot, dacă își folosesc darurile pentru cauza comună și lucrează împreună, să depășească și să oprească mersul periculos, astfel că, în loc a urmări calea spre moarte, ei vor progresa în direcția opusă, a salvării.

Noi privim înainte spre un nou tip de creștin, *homo oecumenicus*. Aceasta este o pietate sintetică care nu caută binele unei singure confesiuni, dar care-și extinde interesul binevoitor tot atît de mult și asupra celorlalți creștini; depă-

șindu-și „ego”-ul propriu și hotarele confesionale; trăind, împărtaşind slăbiciunile și înțelegând situația dramatică a altora. Dacă se împărtaşește din izvoarele Adevărului credinței sale, el trebuie să arate altora calea și de asemenea locul unde zace această fîntînă. Bineînțeles acest tip ne-egocentric trebuie să fie un „ecumenist-luptător”. Atingerea scopului ultim al prieteniei ecumenice nu trebuie să aștepte condițiuni ușoare, adică a fi în termeni buni cu toți. Ea pretinde oameni în care puterea Duhului Sfînt se manifestă cu deosebit de multă putere.

Activitate și creștere împreună. În timp ce o întrunire pregătitoare a Prosinodului ținut în insula Rodos în septembrie 1961 zorea pe membrii comuniunii ortodoxe să nu fie mulțumiți cu rezultatul actual al conlucrării ecumenice, ea îi prevenea în mod înțelept să nu forțeze nota prin retragerea din Mișcarea Ecumenică și nici să nu impună altora, cu un sens de superioritate, doctrina ortodoxă. Stînd și lucrînd împreună în prietenie, Bisericile pot realiza o unitate mai mare, dar vindecarea ranelor dezbinării în Creștinătate este, prin natura sa, un proces lent. Avocați nerăbdători ai unității vizibile și ai unei *intercommunio in sacris*, al căror atașament față de principiu este adesea imbinat cu o puternică convingere că alte biserici trebuie să facă toate concesiunile, produc mai mult rău decît bine.

Dezbinarea nu este ceva de care poți fi mîndru. Este numită pe bună dreptate cel mai mare scandal înaintea unei societăți laicizate. Dar extensiunea scandalului poate fi exagerată. Deosebirile între denominațiuni pot zăcea în credințe conștiente și raporturile nu sînt îmbunătățite de către „amatori” din afară ai unității care, neglijînd deosebirile psihologice înrădăcinate, acuză pe aceia care nu sînt de acord cu ei în îngustimea vederilor, în conservatorismul anacronic, în prejudiciu și bigotism. Răbdarea, dragostea și toleranța sînt necesare pentru a dărîma bariere de veacuri. Nu există cauze spre a ne plînge de încetineala progresului spre unitate.

Dacă o mișcare urmărește scopurile cele drepte și este în acord cu voința divină, ea se va dovedi irezistibilă. Totul va converge spre acel scop și este surprinzător cum trecerea vremii poate dizolva piedicile care odată păreau de netrecut. Bineînțeles că sînt necesare eforturile de a înlătura deosebirile, dar aceasta trebuie să fie o chestiune de persuasiune și nu de a născoci compromisuri artificiale.

Aceasta nu trebuie să însemneze că reconcilierea divergențelor doctrinale adînci între Bisericile ortodoxe reformată și Latină este ceva mai aproape, dar este încurajator că agenda Prosinodului ortodox viitor va arăta un interes activ pentru Mișcarea Ecumenică. Conferințe de mari proporții, consultațiuni importante și convorbiri au avut loc deja recent și prezența numeroasă a unor delegați ortodocși bine aleși la

cea de a treia întrunire de la New-Delhi a Consiliului Ecumenic al Bisericilor în 1961, este un semn de nădejde pentru viitor.

Este un fapt trist că, deși Teologia ortodoxă recunoaște „koinonia” tuturor celor botezați în Hristos care slujesc pe Tatăl nostru comun și caută să realizeze o apropiere de El, există multe neînțelegeri în privința gradului de participare și a felului contactelor cu alte Biserici în Mișcarea Ecumenică. La inițiativa Patriarhului ecumenic din Constantinopol, istorica enciclopică publicată în 1920 a făcut un apel către toate Bisericile lui Hristos. Totuși, glasul Patriarhului și exemplul pentru „koinonia ton ekklesion” nu a fost urmat în mod consistent. Multe neînțelegeri între ortodocși există în legătură cu eficiența și folosul Mișcării ecumenice. Clericii trebuie să știe că întâlnirea ecumenică este conformă cu voia lui Hristos și în duhul ortodoxiei și că schimbul de vederi într-un duh frătesc țintește la o eventuală unire și un ajutor reciproc între creștini. Dacă prietenia noastră reală în Hristos este interpretată în lumina acestui principiu, piedicile adânc înrădăcinate ale prieteniei scad.

Cît privește apărarea împotriva ereziilor și sectelor care fac prozelitism, trebuie să se scrie o literatură mai informativă și aceasta într-o limbă populară. Folosirea limbajului agresiv și polemic în discuțiile noastre ecumenice nu este un mijloc care să favorizeze realizarea unirii. Dimpotrivă, este fără rezultat și dăunător. Doctrina ortodoxă trebuie expusă în lumina vremurilor noastre și într-un mod persuasiv, fără a jigni convingerile religioase ale altora și fără nici o patimă.

Ocupîndu-ne de îmbunătățirea legăturilor ecumenice și de continua apropiere de scopul unității care este realizarea acelei *Una Sancta*, a subestima dificultățile ajută tot atît de puțin ca și a vedea dificultăți de netrecut, iar informațiile incomplete asupra unei Biserici pot fi tot atît de rău sfătuitoare ca și informațiile insuficiente asupra unei țări.

Nu poate fi trecută cu vederea totuși, ne dăm seama, povara căci sub deosebirile superficiale zac concepții diferite cu privire la Biserică, soteriologie și, implicit, la Evanghelia însăși.

Admitem că un rol indispensabil au dejuat conferințele comisiei „Credință și Constituție”, începînd cu cele interortodoxe și trecînd la alte denominațiuni cu care au fost stabilite raporturi prietenești: vechi catolici, anglicani, monofiziți, catolici, luterani, etc. Aici problemele pot fi formulate și dezbătute în mod limpede și poate fi făcută o încercare de către participanți de a-și înțelege limbajul unul altuia și a asculta punctele de vedere ale altora în loc de a medita la polemici pasionate, certuri și pagini uitate ale istoriei Bisericii. Cele mai multe cauze ale lipsei de unitate nu sînt teologice. Im-

prejurările istorice de exemplu nu au îngăduit armenilor, etio-pienilor și tuturor Bisericilor copte, datorită dușmăniei dintre imperiul perso-bizantin, de a urma evoluția doctrinei hristologice a uniunii ipostatice și toate noile definiții ale dogmei formulate în perioadele post-calcedoniene. Astfel multe deosebiri sînt mai degrabă deosebiri de expresii, de frazeologie, decît de esență a dogmei. Acesta poate fi un proces laborios și poate părea să încetinească obținerea rezultatelor, dar este mai profitabil decît a lansa, potrivit obiceiului, manifeste și contra-anateme.

Există o dorință generală de a face cunoscute informații despre ceea ce se întîmplă acum în Mișcarea Ecumenică și de a elucida probleme teologice legate de relațiile mai strînse cu alte tradiții creștine. Deja în multe Biserici ortodoxe au fost stabilite, după inițiativa Patriarhului ecumenic, „Comitete sinodale permanente pentru problemele pan-creștine”, cu viitor promițător, alcătuite din episcopi și profesori. Săptămîna de rugăciune pentru unitatea creștină, din luna ianuarie a fiecărui an, a fost respectată în din ce în ce mai multe părți cu participarea unor vorbitori ortodocși și este important ca rugăciunea să fie însoțită de o gîndire puternică. Este adevărat că reunirea creștinătății dezbinată nu va fi o realizare a omului; dar este adevărat de asemenea că ea nu va veni fără cea mai deplină conlucrare și fără efort din partea omului. Fără a fi supra-pesimiști sau supra-optimiști în privința roadelor realizate prin intrarea lumii ortodoxe în Consiliul Ecumenic al Bisericilor, acest lucru nu a fost indiferent și chiar dacă dialogul ecumenic poate părea adesea să ajungă la un punct mort sau să fie în foarte mare măsură ceea ce a fost înainte, nu mai puțin există totuși o schimbare subtilă a întregului climat. Pozițiile teologice pot fi neschimbate, dar armonia discuției, dispoziția pentru o „apropiere” este alta cînd înveți să zici în loc de „nu, dacă nu...”, „da, dacă...”

Avînd în vedere prestigiul stimulator al actualului patriarh ecumenic Athenagoras și admiterea tuturor Bisericilor ortodoxe, — cu excepția, pentru moment, a celei jugoslave, — totul este mai promițător acum decît a fost vreodată; dar entuziasmul nestăpînit poate să conducă prin el însuși corabia în stînci dacă nu are greutate sau balast suficient. Mintea multor clerici parohiali, episcopi, studenți în teologie și, în cele din urmă, a unor oameni la nivelul parohial, trebuie să fie luminată de principiul fundamental: „proclamarea adevărului în dreptate”. Aceasta înseamnă a sonda atît adîncurile duhovnicești cît și pe cele intelectuale. Experiența ecumenică a făcut ca creștinii din diverse denominațiuni să lucreze împreună mai aproape, accentuînd ceea ce-i unește nu ceea ce-i desparte. Ei se simt din ce în ce mai apropiați tinzînd în spre Mintuitorul și unii în spre alții.

În legătură cu apropierea în Mișcarea Ecumenică riscăm mereu un fel de sentimentalism sau narcisism. Orice dialog creștin interconfesional trebuie să fie privit ca foarte sfânt. Cei ce dezbate problemele teologice trebuie să audă glasul Domnului și nu pe al lor propriu. Dacă nu simțim prezența Făcătorului păcii și unității și dacă nu auzim înăuntrul nostru chemarea Lui la sfințenie și la înnoire, aceasta înseamnă că toate întâlnirile nu au un scop sfânt. Dacă nu este Hristos Cel care domină și dacă insistăm ca prejudecățile și simțămintele noastre fanatice să dicteze în discuții, atunci astfel de discuții pot deveni cele mai desnădăjduitoare ce s-au ținut vreodată. Conferințele nu trebuie să devină convenții de tipul acelorora în care raționalizările domină discuțiile și deciziile sînt considerate a fi rezultatul unei votări prin aclamație. Unitatea este înăscută și o caracteristică integrală a Bisericii, dar în deosebi a celei ortodoxe. Ea reprezintă garanția puterii și a perpetuării ei. Noi mărturisim prin crezul nostru niceean, credința noastră în „una, sfântă, sobornicească și apostolică Biserică”.

Situația tragică a unei omeniri împărțite ne obligă să luăm această confesiune ca pe o adevărată cheie de conștiință. Această ordine în unitate trebuie să devină o parte din noi, un mod de viață pentru ca să putem trăi în Hristos. Nici o altă forță nu ne va împinge spre înălțimi mai mari, în afară de aceea care este generată de dragostea și unitatea frățască.

Acest mesaj al puterii în acțiune a unității în raporturile noastre inter-bisericești e timpul să predomină începînd cu parohia. O parohie mai mult decît orice, nu are altă semnificație decît pe aceea a unui grup de oameni care au toate ale lor în comun și privesc la ceilalți creștini așa cum privea Hristos. Astăzi Ortodoxia e chemată să înțeleagă problemele creștinătății mondiale și să se facă cunoscută pe ea însăși acelorora care sînt mai aproape de ea ca Biserică a Tradiției și îndeosebi ca Biserică a învierii, a biruinții veșnice împotriva puterilor întunecate ale răului, din moment ce evenimentul extraordinar al Învierii este nucleul în jurul căruia este circumscrisă întreaga viață liturgică și temeuriile nădejdi noastre în Hristos.

Ne găsim într-o perioadă de tranziție, dar nimeni nu poate nega că progresăm îndeosebi din punct de vedere ecumenic. Faptul că criticăm atît de strict imobilitatea noastră confesională, că vorbim atît de cu apăs despre întoarcerea noastră la iubirea primară a Bisericii de odinioară, faptul că înșetarea după o înțelegere mai mare a altor confesiuni e manifestată printr-o din ce în ce mai mare familiaritate cu tezele ecumenismului, toate acestea sînt semne ale unei creșteri sănătoase și pași în direcția corectă a unei îmbunătățiri simți-

toare. O parohie nu trebuie să fie numai un loc de simplă întâlnire, ci mai ales un loc unde oamenii se întâlnească în vederea punerii în practică a irenismului teologic spre a merge mai departe; o înaintare și un sirg înspre desăvârșirea morală și dragoste. Astfel de inspirații stimulatoare trebuie să vină de la toate comunitățile parohiale din lumea întreagă.

Dacă în trecut unele Biserici ortodoxe se părea că se țin nepăsătoare și departe de vastul dialog ecumenic, dacă încercările de a face contacte au fost mai mult tolerate decât încurajate, e limpede astăzi că de acum înainte există o intențiune serioasă de a promova relațiunile prietenești cu neortodocșii ca fiind pași esențiali înspre înțelegerea reciprocă. Iar fără înțelegere reciprocă unitatea între creștini este imposibilă.

Credința stă fără îndoială pe baze solide și nu te poți atinge de ea, dar multe puncte în ea sînt înlăturate numai pentru că nu sînt înțelese cum trebuie și greșala este adesea a noastră pentru că nu am exprimat-o într-un limbaj care să facă accesibil tuturor sensul ei real. Cîmpul este larg, dar Prosinodul poate, probabil, să ne dea o încurajare generală spre a adînci aprecierea din partea noastră proprie a dogmei și tradiției ortodoxe în tot ce au ele esențial și în a ne face să nu condamnăm pe alții care, pentru rațiuni istorice, au dat interpretări deosebite și nu sînt de acord cu noi în cele esențiale.

Ar părea să fie greu a sugera subiectele care să fie luate în considerare la o anumită conferință la care s-ar aduna creștinii, chiar și dacă ar face-o aceasta spre a analiza situația existentă. Dar ei pot fi invitați să se întâlnească pe orice teren care pare a fi potrivit pentru ei. Ei pot descoperi care sînt chestiunile asupra cărora există o deosebire suficient de mare și apoi interes comun suficient spre a face discuțiile rodnice.

Cu privire la romano-apuseni. Patriarhul ecumenic vorbind nu demult reprezentanților presei străine, a reafirmat punctele comune și deasemenea, pe cele de divergență între cele două Rome. În timp ce el admite „o preeminență de cînte a scaunului vechii Rome, datorită faptului de a fi capitala imperiului de atunci, dar nu pe temei biblic”, el „nu poate ascunde că numai printr-o recunoaștere a egalității ierarhice, așa cum aceasta a fost înțeleasă și practică în Biserica primară, Bisericele ortodoxe ar putea concepe posibilitatea unei eventuale reuniri. Infailibilitatea papală însă constituie mereu principala piedecă de apropiere între aceste două Biserici vechi. Venerabilul episcop și papă al Romei este fără îndoială intitulat „protoporos” în acest marș glorios al Bisericii militante pe pămînt, dar în nici un caz „monoporos”, insistînd să meargă singur.

Vorbind în numele lumii ortodoxe, în multe cazuri el a făcut gesturi într-adevăr foarte mișcătoare, propunând chiar să facă o vizită oficială la Roma, să îmbrățișeze frățește pe Papă, nu ca pe unicul cap vizibil al Bisericii universale, ci ca pe un „primus inter pares”, adăugînd bineînțeles că în timpul acestei eventuale vizite el va fi primit ca și cap al unui vechi scaun, nici superior nici inferior din punct de vedere ierarhic. Față de toate afirmațiile și propunerile irenice de la Constantinopol, în afară de unele vizite neoficiale ale unor prelați romani, nimic oficial nu a venit de la Vatican spre a încuraja o continuare a apropierii. A fost dezamăgitoare și în fapt nepotrivită cu scrisorile binevoitoare anterioare ale Papei, acea scrisoare enciclică „Aeterna Dei Sapientia” atît de larg și pe drept cuvînt criticată, prin care el reafirmă hegemonia absolută a scaunului roman, infailibilitatea jurisdicției sale întemeiată pe doctrina lui Leon cel Mare și învîtînd Bisericile Răsăritului încă odată, să se înapoieze la unicul pîrinte și la casa unică unde le așteaptă un loc.

Fără a anticipa rezultatele Consiliului Vatican, în ceea ce privește raporturile dintre ortodocși și catolici, nu este nici un semn că prerogativele papale infailibile vor deveni o schemă de discuție, nici că relațiile între corpul episcopilor cu Papa se vor schimba. Toate indicațiile disponibile pînă în acest moment arată că această teză spinoasă va fi menținută cu fermitate. Ajunge să mă refer aici la cererea patriarhilor orientali uniți melhit și maronit de a se reconsidera cel puțin prioritatea în cinste a patriarhilor față de cardinali, în rangurile respective. Recomandări ulterioare ale comitetelor preconciliare refuză orice schimbare în acest sens.

O pildă a colosalei deosebiri de procedură practică și sinodală între Biserica Ortodoxă și cea Romano-Catolică se vede în normele ce trebuiesc urmate în Conciliul Vatican. Acestea sînt trasate de Papa Ioan în al său „Motu Proprio” din 1962 intitulat „Apropinquante Concilio”. Ceea ce este factorul hotărîtor, rezultă de aici, nu este glasul adunării episcopilor, ci aprobarea Papei. În sesiunile publice, după citirea decretelor și canoanelor pregătite, secretarul cere votului adunării Părinților. Rezultatul acestuia este comunicat imediat Pontificelui. Dacă aceste decrete și canoane sînt aprobate de Papă, la rîndul lui, el pronunță următoarea formulă solemnă:

„Decreta et canones modo examinata placuerunt patribus, nemine dissentiente (uel, tot numero exceptis). Nosq̃, sacro approbante concilio, illa ita decernimus, statuimus atque sancimus, ut lecta sunt”, adică:

„Decretele și canoanele ce s-au citit sînt aprobate de Părinți fără excepții, (sau cu excepția atîtora) și noi cu aprobarea Sfîntului Conciliu, le decretăm, statornicim și promulgăm așa cum au fost citite”.

Este limpede că multe națiuni deosebesc ethosul pietății și în oarecare măsură apropierea etică între Bisericele Răsăritului și Apusului. Nu este vorba numai de erezia în doctrină. Erezia adică înstrăinarea și îndepărtarea în chestiunile morale, se poate întâmpla chiar și când concepții specifice dictate de dezvoltări și împrejurări istorice sau eclesiologice au constrâns ierarhia conducătoare, în anumite vremuri, să dea noi direcții și semnificații, aducând eticii schimbări întimplătoare, în timp ce credința primară a celei numite *Una Sancta* a rămas în principiu nealterată până la schismă. Totuși ideile au suferit în Biserica latină o evoluție considerabilă. În acest fel Vestul se deosebește de Est, chiar în acele chestiuni în care nu există de fel o deosebire reală. Aceasta datorită numeroaselor subtilități care scapă tuturor încercărilor de exprimare.

De pildă teologi de ambele părți au început să aibă neînțelegeri asupra doctrinei Sfintei Treimi prin unele nuanțe de interpretare, nuanțe foarte fine, având totuși o oarecare importanță doctrinală. O parte ia ideea „in sensu recto”, cealaltă „in sensu oblique”. Cea dintâi ar vrea să considere Sfânta Treime cu referință la cele trei Persoane individuale „in recto”, apoi trece la considerarea esenței comune divine „in obliquo”. Cealaltă ar vrea să procedeze în mod opus. Cel dintâi mod de a considera Sfânta Treime ar fi acela al Părinților greci, celălalt al latinilor. Iată, două școli de teologie, în fiecare dintre ele, fiecare concept trebuie văzut sub aspecte diferite. În mod obligatoriu partizanii fiecăruia vor crește, obișnuți să accentueze din ce în ce mai mult unul sau altul dintre aceste aspecte ale realității și să atribuie o importanță mai mare anumitor înfățișări ale unei idei, lăsând altele în umbră. Aceste două școli vor dezvolta mentalități diferite și fără a-și nega cîndva concluziile lor reciproce, vor putea crește separat și vor continua a merge și mai separați și lipsiți de simpatie reciprocă.

În general e nevoie de cel puțin o generație pentru ca o anumită societate să facă pași care să corespundă unei idei noi. Dar ocazional se întâmplă ca societatea omenească să străbată într-un an distanțe pentru care în alte împrejurări, ar fi trebuit veacuri. *Natura*, afirmă unii, *non fecit saltum*, dar erupțiile vulcanice nu sînt necunoscute.

După bătălia de la Salamis se spune că s-a votat spre a hotărî care dintre conducători trebuie să aibă o cinstire deosebită și că atunci cînd au fost numărate voturile s-a constatat că fiecare dintre cei doi conducători a votat pentru el însuși. Nu este secret că, în unele părți ale lumii, cînd se fac angajări în posturi de răspundere, există o regretabilă tendință de a continua să prețuim pe ai noștri și să depreciem pe ceilalți numai pentru că ei aparțin altor confesiuni. Aceasta nu este o cale bună spre evitarea unui punct mort și încă poate fi găsită o cale de înțelegere spre a evita o tulburare și mai mare.

Cît de instructivă este aici pilda Sf. Andrei. El o lua rar înaintea altora, era fericit să vadă un frate mai dinamic decît el. El este prietenul aceluia care prin tinerețe sau rasă sînt neîncrezători și el este grabnic să atașeze oamenii nu de el însuși, ci de Iisus. Pilda lui ar trebui să fie o inspirație pentru toți membrii Bisericii, pentru că nu mai puțin necesar decît de a avea conducători, este de a avea de aceia care sînt gata să fie conduși.

Timp de profeție. Ca și sărbătorile mai mari la care se referă, „Schimbarea la față” oferă închinătorului devotat un inexhaustibil subiect de meditații și grațitudine. Ea proclamă în mod deslușit dumnezeirea încununată a Fiului Fecioarei. Ea preînchipuie moartea și patimile Sale mîntuitoare. Ea luminează întunecul lucrurilor de sub vreme cu strălucirea slavei cerești a Creatorului și Domnului vremilor. Ea face familiară natura esențial-supranaturală a revelației creștine și mustră orice interpretare care caută să prezinte pe Domnul Iisus numai în termeni omenesți.

Dar printre toate multele fețe ale acestui diamant, există una care trebuie deosebită ca avînd o semnificație unică pentru Biserică în ziua de astăzi. Ucenicii au văzut pe Domnul lor transfigurat stînd de vorbă cu doi oameni morți demult. Unul era dătătorul de legi al lui Israel. Celălalt era unul dintre cei mai înfricșători profeți ai lui. Locul Legii și al prorociei în Biserică este astăzi o chestiune reală importantă.

A fost întotdeauna limpede că atît dătătorul de lege cît și profetul își au partea lor în continuare pe pămînt a lucrării Persoanei unice în care orice lege divină sau profeție anterioară își găsește împlinirea și sfîrșitul. Biserica nu este o instituție mărginită la această lume a spațiului și timpului. Dar parțial ea este așezată în lume. Ca atare, ea trebuie să afirme în parte, pentru rînduirea dreptății sale, de conceptul și practica legii. Noțiunea de Biserică pretinde lege și ordine pentru a păstra ceea ce este drept, spre a se apăra de ce e rău și a asigura schelăria esențială pentru ridicarea edificii trupului lui Hristos.

Dar tocmai fiindcă Biserica este un trup viu însuflețit de Duhul Sfînt de viață dătător, numai legea nu este niciodată suficientă. Există o nevoie continuă de ceva în plus, de profeție, de afirmarea cuvîntului viu al vieții, a sfîntului și veșnicului Dumnezeu. Fără aceasta trupul riscă să se paralizeze și să se pietrifice. Numai profeția poate întări revelarea constantă a legilor Bisericii în lumina adevărurilor neschimbabile ale veșniciei și ilumina calea călătorului în această lume, conducîndu-l prin binele și suferința care vine numai de la Dumnezeu.

Aceasta este o sarcină comună care le revine tuturor Bisericilor în cadrul Mișcării Ecumenice.

Traducere de Prot. PETRU SĂLĂGEANU

DESPRE UNELE PROBLEME ALE TEOLOGIEI CONTEMPORANE*)

de N. IVANOV candidat în Teologie

Pentru a explica ce se împotrivesc unității creștine în zilele noastre, trebuie să cercetăm istoria Bisericii și să vedem ce a germinat dezbinările bisericești în timpurile trecute și ce a contribuit la încetarea lor. Noi nu putem, de bună seamă, să punem semnul egalității între condițiile de viață ale Bisericii în primele veacuri și acelea din zilele noastre. Dar și în schimbările condițiilor istorice esența Bisericii rămâne aceeași. Formele istorice se schimbă, învățătura Bisericii, însă, rămâne neschimbată. Tot ce a fost vestit de Domnul și mai apoi propovăduit de Sfinții Lui Apostoli, rămâne piatra din capul unghiului a vieții bisericești în toate timpurile de existență a Bisericii. Tot ce a apărut în Biserică în primele timpuri ale ființei ei, adică întreaga alcătuire și caracterul fundamental al vieții sale, rămâne la fel neschimbat în vecii vecilor. Biserica este Trupul lui Hristos, plenitudinea Celui ce umple totul întru toate (Efes. I, 23). Această plenitudine nu se împuținează niciodată în baza sa, deoarece ea este dar al Duhului Sfânt. În același timp însă, viața Bisericii este procesul de însușire a acestei plenitudini de către toți membrii cuprinși în acest tainic organism divin și uman. Plenitudinea vieții Bisericii este o realitate dată de Dumnezeu și, în același timp, creată de membrii înșiși ai Bisericii, ceea ce a fost realizat de Fapta cea mare a Intemeetorului Bisericii și se realizează mereu prin năzuințele oamenilor. Biserica este un fel de torent grandios, în care intră multe generații de oameni. Torontul însuși este curat și sfânt, este plin de harul Duhului Sfânt, dar nu toți cei ce intră în el, purificându-se și sfințindu-se în el, rămân în întregime curați și sfinți. Intrând în trupul dumnezeiesc și omenesc al Bisericii, nu toți membrii acestui Trup mare și sfânt își clădesc viața potrivit acelor scopuri, pentru care a fost creată Biserica. Elementul uman introduce câteodată în viața Bisericii nu acele năzuinți, pe care le-a dat ca poruncă Intemeetorul Bisericii. De aici provin toate acele triste fenomene, care s-au produs și se produc în viața Bisericii.

*) Traducere din Jurnalul Patriarhiei Moscovei nr. 9/1962 pp. 23—35 de G. Ivanov.

Dacă dorim să scăpăm de tot ce este nesănătos în viața Bisericii în zilele noastre, și în primul rînd să covîrșim dezbinarea bisericească, atunci este natural să ne întoarcem la istoria Bisericii și să vedem în virtutea căror cauze apăreau aceste dezbinări și datorită căror activități încetau ele.

Ne avînd posibilitatea într-un articol de revistă să cuprindem cu o privire întreaga viață a Bisericii în decursul a două mii de ani de existență a ei, ne vom strădui să alegem fenomenele care — după concepția noastră — sînt cele mai caracteristice și, în același timp, cele mai puțin discutate din punct de vedere al diferitelor confesiuni creștine. Lăsăm istoricilor Bisericii să ne corecteze și să introducă suplimentele necesare, dacă exemplele ce le prezentăm nu se vor dovedi cu desăvîrșire potrivite ca din ele să putem extrage învățămintele necesare în tratarea problemei referitoare la realizarea unității totale.

Numai rareori s-a întîmplat ca în rezolvarea diferitelor probleme teologice să nu se fi amestecat și suficiente împrejurări lăaturalnice, care și-au lăsat amprenta lor.

Gîndirea teologică merge cîte odată pe diferite căi. Diverse orientări se localizează adesea într-o țară mai statornic decît în alta. Se naște școli teologice, care își răspîndesc concepțiile pe teritorii determinate, alcătuiindu-se ulterior tradiții locale, și de aici provin neînțelegeri și divergențe.

Mult influențează și întărește neînțelegerile, ura națională și politică, împiedecînd pe teologii diferitelor naționalități să discute liniștit despre problemele pur teologice.

În sfîrșit, trebuie să ne gîndim și la faptul, că unora și acelorași cuvinte li se dau diferite semnificații. De aici provin acele amare neînțelegeri, care sînt în fond fictive și la dorință se pot ușor și cu succes lămurii, iar cînd lipsește dorința ele sînt ridicate aproape la principii dogmatice.

Poate că învățămintele trecutului ne vor face să fim mai toleranți unii față de alții și, în același timp, ne vor învăța să covîrșim erorile, care s-au produs în rezolvarea problemelor teologice în trecut.

Istoria Bisericii ne învață că ura provocată de considerațiuni de ordin strict disciplinar, a putut cîteodată să atragă după sine și invinuiți de erezie. Astfel, la începutul veacului al III-lea, episcopul Romei Calist a invinuit pe episcopul Ipolit, înclinat spre subordinaționalism, de dualism. La rîndul său Sfîntul Ipolit a bănuat pe Calist de înclinare spre sablianism. S-a produs material inflamabil suficient ca după dezbinarea lor divergența în învățătura dogmatică a celor doi episcopi ai Romei să poată pătrunde adînc în viața Bisericii.

Dacă la aceasta ar fi contribuit și alte cauze istorice oarecare, de pildă dacă Ipolit și Calist s-ar fi găsit în două state îndușmănite, atunci după dezbinarea lor ar fi putut urma anatemizarea mai serioasă. În cazul de față însă, dezbinarea bisericească nu a pășit peste hotarele Romei și împrejurimilor ei. Ea a continuat numai în timpul papei Calist și al succesorului său Urban, și întrucât ambele părți se găseau în același oraș, iar divergențele în învățătura lor nu s-au răspândit mai departe de înșiși doctrinele ei, în curînd toți creștinii romani s-au unit din nou împrejurul episcopului Anteros.

Interesant este și un alt exemplu din viața Bisericii în veacul al III-lea, cînd s-a iscat discuția despre nebotezarea persoanelor botezate la eretici și schismatici. Papa Ștefan al Romei recunoaște ca reală botezarea ereticilor și schismaticilor; în Cartagena însă, acest botez nu era recunoscut. La două sinoade din Cartagena în 255 și 256 s-a consfințit rebotezarea celor ce au părăsit erezia și schisma. Totuși cînd Sf. Ciprian a trimis papei Ștefan actele sinodului și își apără punctul de vedere cu ardoare polemică, el termina epistola sa cu declarația, că nu atribuie concepțiilor sale autoritate de lege pentru ceilalți episcopi și că fiecare episcop se poate conduce după propriile sale convingeri, avînd să dea răspuns lui Dumnezeu pentru iaptele sale (V. V. Bolotov, *Prelegeri de istorie a Bisericii Vechi*, vol. II, pag. 385). Prin urmare, în rezolvarea unei probleme atît de importante Sf. Ciprian se gîndea, că divergențele lui cu Biserica Romei nu sînt chiar atît de mari, încît din cauza lor să sfișie comuniunea bisericească.

Ștefan, papa Romei avea un punct de vedere principal deosebit. După ce a primit actele sinodului din Cartagena, el a refuzat să mai aibă relațiuni bisericești atît cu episcopul Ciprian, cît și cu toți adepții lui. „În disputa între episcopul Cartagenei și cel al Romei, — scrie V. V. Bolotov, — se loveau două principii, principii însă de nivel înalt. Punctul de vedere adoptat de Ștefan, poate fi denumit creștin dogmatic de Teologie creștină. Justificarea concepției lui Ștefan consta în reprezentarea a ceea ce a adus lumii creștinismul. Creștinismul a adus omenirii bunuri atît de sublimе, încît ele nu-și pierd valoarea lor, indiferent în mîinile cui se găsesc ele, chiar în mîinile celor nevrednici. Chiar și în comunitățile sectanților credința creștină își are o oarecare eficiență, în parte o putere sfîntă. Ciprian stătea pe altă poziție; această poziție se poate numi bisericească. Episcopul Cartagenei era apărător hotărît și remarcabil al unității bisericești. El învăța că Biserica este nu numai *una*, ci și *unică*. Ca Biserică adevărată, ea trebuie să îmbrățișeze toate bisericile a căror legătură întreolaltă e necesară să fie firească și morală. Fiind unică, Biserica admite prin însăși acest fapt, că afară de ea

nu există altă Biserică și că ceea ce nu este în Biserică, nu este Biserică. Importanța unirii cu Biserica Ciprian o consideră atât de înaltă încît, de exemplu, pe mucenicii sectanți, care au suferit pentru credința lor în Hristos, nu-i considera drept mărturisitori" (V. V. Bolotov, *Prelegeri...* vol. II, pag. 389).

În realitate se producea situația după care papa Ștefan apărînd adevărurile teologice era predispus, exprimîndu-ne în limbajul contemporan, spre „ecumenicitate” în ce privește dogmatica și foarte intransigent în problemele unității bisericești. Ciprian al Cartaginei, dimpotrivă, pornind de la ideea Bisericii, era intransigent în cele dogmatice și „ecumenic” în problemele comunității bisericești.

Se creia în modul acesta o oarecare contradicție internă. Cum s-a terminat această discuție? S-a potolit de la sine și hotărîrea definitivă a fost luată ulterior, după moartea episcopului Ciprian și a papei Ștefan, la sinodul din Arles, în anul 314, care a decis ca ereticii care se întorc în sinul Bisericii, să fie întrebați ce cred ei despre Sfînta Treime și dacă ei cred după dreapta credință, atunci să fie primiți fără a fi rebotezați.

Ne întrebăm acum, de ce disputa s-a potolit de la sine? Ne permitem să ne exprimăm părerea că, dezbinarea definitivă nu s-a produsese din cauza că marea mulțime atât a creștinilor romani cît și a celor cartaginezi nu a pierdut acea „legătură a dragostei”, pe care a lăsat-o moștenire Hristos și Apostolii. Și cînd au coborît în mormînt persoanele care au rîvnit să valideze o oarecare doctrină extremistă, cînd s-au stins vocile celor ce dezbăteau aceste probleme, atunci s-a stins și divergența.

Afară de aceasta, chiar și cei ce dezbăteau problema, atât papa Ștefan cît și episcopul Ciprian, menținîndu-se pe concepții opuse, în probleme particulare, deși foarte serioase, erau în aceeași măsură drept-credincioși și, dacă am putea spune așa, la același nivel înalt. Insuși spiritul bisericesc la ambii polemisti, în ambele Biserici, era de fapt unul și același. Tocmai acest spirit al unității, care trăia în Bisericile din Cartagina și Roma, nu a permis să crească rădăcinile dezbinării. Din această cauză și dezbinarea s-a lichidat de la sine.

Acest conflict care s-a produs în Biserica veche, este instructiv în ceea ce privește problemele legate de unirea Bisericilor și în timpul nostru. Este posibil ca multe reproșuri reciproce și disputele bisericești care păreau iremediabile, de exemplu, în secolul trecut, să fi devenit inactuale și să se stingă de la sine în zilele noastre.

Nu este lipsit de interes să amintim și discuția despre sărbătorirea Sfîntelor Paști în veacul al III-lea. Practica Bisericii Romei era diferită de aceea a Bisericii din Asia Mică. În Roma Paștile se prăznuia în zi de duminică, iar creștinii

din Asia Mică la 14 Nisan. În lupta stîrnită de problema zilei de prăznuirea Paştelui s-au ciocnit două tradiţii. N-au lipsit nici învinuirile formale din partea Bisericii din Roma. Dar oricît era de mare puterea tradiţiilor în Biserica din Asia Mică, totuşi a predominat dorinţa de unitate în prăznuirea unei zile atît de mari. Cînd pe balanţă au fost puse, într-o parte tradiţia locală, iar în cealaltă parte rîvna de unitate, a precumpănit această din urmă. Pentru ce? Evident, pentru că factorul hotărîtor era dragostea reciprocă între creştinii Răsăritului şi ai Apusului. Iubirea reciprocă a sfărîmat tradiţiile locale, lichidînd dezbinarea. Involuntar îţi vine să confrunţi acest fapt cu altele de mai tîrziu, cînd antipatia reciprocă dintre Răsărit şi Apus în secolele IX—XI a născut nu numai dezbinarea, ci a devenit pricină de naştere a diferitelor tradiţii şi, poate că, tradiţiile înşişi erau create artificial numai ca să statornicească despărţirea.

La începutul veacului al IV-lea evenimentul remarcabil a fost proclamarea creştinismului ca religie de stat. Biserica a fost dintr-odată invadată de păgîni, dintre care foarte mulţi au intrat în Biserică nu din îndbold lăuntric, ci din consideraţiuni exclusiv practice, pentru a-şi menţine şi consolida propriile lor bunuri lumeşti. În mintea oamenilor obişnuiţi să gîndească pînă acum în mod păgîn, iar acum, poate, iluminaţi în grabă de creştinism, se producea amestecarea ideilor. Păgînismul şi creştinismul s-au întilnit unul în faţa celuilalt, de data aceasta nu în Coliseu şi nu în grădinile lui Neron, ci în palatul imperial, şi pe lîngă aceasta păgînismului i se propunea să capituleze. Nu este de mirat, că în mintea multor oameni înţelepţi şi culţi, ideile păgîne au putut cumva să se adapteze la creştinism, luînd aspect creştin, devenind prin aceasta semipăgîne, semicreştine. A apărut arianismul, cunoscut tuturor din istoria bisericească, care a început lupta cu Ortodoxia. Fondul acestei învăţături eretice, după cum se ştie, se reducea la aceea că, Fiul lui Dumnezeu nu este născut de Tatăl şi nu este de o fiinţă cu El, ci este creat în timp ca unealtă mijlocitoare pentru crearea celorlalte făpturi. Arianismul a reuşit să pătrundă cu tărie în masele neofiţilor, şi chiar după sinodul din Niccea (I Ecumenic), care a condamnat această învăţătură ca erezie, din nou şi-a ridicat capul datorită sprijinului împăraţilor, ocupînd o situaţie mai privilegiată decît Ortodoxia. Întreaga perioadă între sinoadele I şi II ecumenice a fost ocupată de lupta ortodocşilor cu arienii. Şi aici caracteristic lucru este faptul, că nu numai împăraţii din consideraţii politice, ci şi mulţi ierarhi cu desăvîrşire vrednici, dorind sincer unitatea bisericească, au încercat să găsească formule de unire care ar fi făcut posibilă unirea ortodocşilor şi a arienilor într-o Biserică unită.

S-a părut multora, că discuția se purta nu atât asupra credinței, cât asupra unor formule, întrucât dacă lucrul este privit strict formal, atunci discuția se purta în aparență literal, din cauza unei litere mici — *iota*, — de oarece cuvintele grecești „de o ființă” și „ca de o ființă” — „*omousias*” și „*omousios*” — se deosebeau gramatical numai prin acest „*iota*”. În realitate însă, discuția era extrem de serioasă, deoarece învățătura ariană despre Hristos, „*asemănător*” cu Tatăl, era mai aproape de doctrina gnostică despre Demiurg, decât de credința străveche a Bisericii în Hristos — adevăratul Fiu al lui Dumnezeu.

Toate proiectele de împăcare în cazul de față au fost numai încercări de alterare a credinței ortodoxe în Fiul Unul născut al lui Dumnezeu, egal în cinstire cu Tatăl, și din care cauză toate destinate prăbușirii. Pentru creștinii ortodocși, orice împăcare cu arienii era trădare a lui Hristos, și aici putea fi vorba nu de împăcare, ci numai de covîrșire a arianismului, care distrugea credința în Sfînta Treime, baza bazelor creștinismului. Pentru aceasta toate sinoadele bisericești, în care această perioadă a fost atât de bogată, toate formulele elaborate, erau în fond numai încercări de a crea un compromis. Însă nici un fel de compromis, după cum vedem din istoria Bisericii nu și-a atins vreodată scopul. Sentimentul religios nu se împacă cu compromisurile, insinuate din motive temporale.

În această luptă merită atenție împrejurările externe, care se împleteau strîns cu disputele dogmatice. Discuția se făcea înăuntrul unei noi formații de stat de curînd consolidată, imperiul Bizantin, în care nu izbutiseră încă să se dezvolte forțele de separație. Împărații încercau cu mâini groșolane să realizeze unirea părților litigioase. Chiar și atunci cînd împărații arieni au încercat să introducă cu forța arianismul, această intervenție nedreaptă tot nu a izbutit să încline balanța de partea arienilor. Iar cînd împăratul Teodosie a luat în mîinile sale cauza unirii, credința ortodoxă, care coincidea cu credința majorității populației, unirea a fost realizată în termen scurt.

Trebuie să luăm în considerare și faptul, că acele metode aspre pe care le aplica împăratul Teodosie în foloșul Ortodoxiei, au fost contramăsuri pentru măsurile nu mai puțin dure pe care le-au aplicat înaintea lui împărații arieni. Metodele lui Teodosie sînt inaplicabile în Biserică nu numai în zilele noastre, ci ele erau condamnate chiar și în acele timpuri. Este suficient să citim amintirile Sfîntului Grigorie Teologul, ca să înțelegem cât i-a fost de greu să pășească în catedrala Sfîntilor Apostoli însoțit de armată.

Pentru noi acum este important să extragem din toată această perioadă concluzia, că unitatea internă a națiunii era

condiția care a contribuit la unire și a păzit-o, chiar și din exterior, de dezbinarea religioasă. Imprejurările externe sînt neputincioase să realizeze unitatea bisericească, totuși ele pot sluji ca factor favorabil cînd coincid cu interesele autentice ale Bisericii.

În rezolvarea tuturor problemelor teologice o circumstanță extraordinară de importantă este prezența unei terminologii acceptată de toți și precis elaborată.

Dacă nu există o astfel de terminologie precisă discuția se poate naște nu despre noțiunile însăși, ci despre cuvintele care exprimă aceste noțiuni. Se întîmplă că unii oameni, aparținînd diferitelor școli, înțeleg la fel un principiu sau altul, însă îl formulează în mod deosebit. Se întîmplă ca în cuprinsul unei definiții să întrebuițăm cuvinte care nouă ne sună într-un sens, iar la înși de altă confesiune sună deosebit. Orice știință nu se poate dezvolta cu succes, dacă nu va poseda o terminologie precisă, înțeleasă de oamenii care trăiesc în alte țări, vorbind în alte limbi și avînd o altă structură de gîndire. În teologie însă, aceasta este partea esențială. Problema elaborării terminologiei este o problemă extrem de grea, împreunată de tot felul de precedente istorice și tot atîtea convenționale, o problemă care cere munci scrupuloase.

Chiar și în această problemă — în opera de constituire a unei terminologii comune tuturor confesiunilor — noi trebuie de asemenea să scoatem învățăminte din viața Bisericii vechi. Aici sînt deosebit de instructive discuțiile hristologice din epoca sinoadelor ecumenice III și IV. Citind actele acelor sinoade, putem constata la ce amare rezultate poate duce lipsa unei terminologii teologice clare.

Discuțiile hristologice care au avut loc în decursul veacurilor V, VI și VII, au fost o importantă etapă în dezvoltarea teologiei creștine. În timpul acela gîndirea teologică pare să se fi concentrat cu osebire în două capitale Alexandria și Antiohia. Ambele și-au elaborat tradiții proprii și chiar prin aceasta s-au izolat considerabil. Fiecare școală își avea orientarea proprie: cei din Alexandria manifestau înclinare spre teologia speculativă cu predominarea metodei alegorice de cercetare și cu oarecare apropiere de filozofia lui Platon și idealismul lui; cei din Antiohia manifestau înclinare spre teologia morală cu predominarea metodei istorice și cu oarecare apropiere de filozofia lui Aristotel și realismul lui. Nu este de mirare, că fiecare școală își elabora terminologia ei proprie. Aceste divergențe s-au manifestat încă demult, în veacul al III-lea, atunci însă ele nu influențau viața bisericească atît de acut ca în veacurile următoare. În veacul al V-lea și în cele următoare lupta între aceste două școli a devenit mai resimțită.

Discuțiile teologice în epoca sinoadelor ecumenice III și IV se reduceau în fond la problema modalității unirii celor două naturi — cea dumnezeiască și cea omenească — în persoana unică a Mântuitorului Hristos.

Fără a ne atinge de istoria și fondul acestor probleme, bine cunoscute teologilor tuturor confesiunilor, să încercăm să lămurim, care erau în momentul acela contradicțiile și cum erau încă mai mult complicate de împrejurările externe, și să evidențiem prin ce căi Biserica a covârșit aceste contradicții, precum și ce a mai rămas din această tristă discuție încă pînă în zilele noastre.

După cum se știe, patriarhul de Constantinopol Nestorie, educat în școala din Antiohia, învăța fals despre esența unirii naturii divine cu cea umană în unicul Hristos Mîntuitorul. Impotriva falsei învățături a lui Nestorie s-a ridicat Sf. Ciril, arhiepiscopul Alexandriei.

Sf. Ciril era luptător pentru Ortodoxie, însă în Alexandria printre păstoriții lui erau mulți oameni care s-au abătut în spre partea diametral opusă lui Nestorie, și căzînd chiar în altă extremitate. La spatele Sf. Ciril se găseau oameni nu numai ortodocși, ci orientați spre extremă, care erau în fond eretici — nucleul partidului monofizit — de mai tîrziu. Nestorie expunea, fără îndoială, o învățătură falsă, el însă fiind discipol al școlii din Antiohia, era apărat de oameni cu totul ortodocși, ca spre pildă Ioan episcopul Antiohiei și fericitul Teodoreț episcopul Cirului. Și astfel, de partea lui Nestorie stăteau oameni, fără îndoială ortodocși, iar de cealaltă parte a lui eretici, din care s-a alcătuit în curînd un grup eretic, care a primit porecla „nestorism”.

Sf. Ciril, după cum se știe, a întrebuițat în polemica sa expresia: „natura unică, întrupată în Cuvîntul lui Dumnezeu”. Sub cuvîntul „natură” (în grecește „fisis”) el înțelegea mai de grabă ceea ce mai tîrziu au început să numească „ipostas”. Însă aceasta suna antiohienilor, care înțelegeau prin cuvîntul „fisis” natura ca o erezie. Și ei se temeau de aceasta nu fără suficiente motivări, de oarece unii aderenți ai lui Ciril pierduseră în realitate noțiunea despre deosebirea celor două naturi în unicul Hristos. Pe de altă parte, Ciril nu prea înțelegea concepția antiohienilor care primiseră în perioada aceea și în cadrul acestei discuții denumirea de „răsăriteni”, și i se părea că ei, asemenea lui Nestorie, despart în Hristos ceea ce este dumnezeesc de ceea ce este omenească, din care cauză se pierde unitatea persoanei Dumnezeu-om. Și Ciril avea dreptate în teama sa, de oarece întreaga polemică începuse de la Nestorie, care despărțea precis cele două naturi în Hristos. Termenul „sinafia” = „unire”, care se întrebuițea de „răsăriteni” pentru raportul între naturi, era neprecis și nu reflecta unitatea autentică a celor două naturi, din care cauză era

necesar să renunțe imediat la el, în timp ce „răsăritenii”, susținând pe prietenul lor Nestorie, recurgeau cu satisfacție la expresiile lui, cu totul inaccesibile. Afară de aceasta, Ciril era extrem de tăios, înflăcărat și tenace. „Răsăritenii” la fel nu se distingueau prin dorința de împăcare.

A început o dispută lungă și regretabilă între teologii ortodocși, complicându-se prin faptul că pe lângă marii teologi la fel ortodocși, stăteau eretici inveterați, împingând doctrina lor până la limita învățăturilor cu desăvârșire false și diametral opuse, și chiar prin aceasta dind naștere schisme.

Nestorie, Ciril și Teodoret par a fi cele trei unghiuri ale fundamentului gândirii teologice, Ciril și Nestorie două mărimi polare, ireconciliabile reciproc, iar Teodoret ocupă oarecum locul de mijloc. Teodoret și Nestorie stau la început pe o singură poziție. Ei sînt de acord aproape în toate chestiunile deoarece ei reprezintă o singură școală teologică. Dar aceasta numai în aparență. Cînd Nestorie a fost condamnat, discuția fu continuată de doi oameni egal de dotați. Teodoret apără pretutindeni pe Nestorie, însă pînă la urmă Ciril și Teodoret au găsit limbajul comun. Deosebiri între școlile teologice trec pe ultimul plan, de oarece ambii Sfinți Părinți doresc cu înflăcărare unitatea.

Această năzuință spre unitate s-a dovedit mai înaltă decît tradițiile de școală și localnice, și cum ea era puternică și sinceră, ea a dus la rezultatele dorite, — și iată că în locul anatemizărilor tăioase apare formula de unire, cu desăvârșire ortodoxă atît în substanță cît și în formă.

De ce totuși, toate formulele de unire din timpul discuțiilor arienilor au fost sortite insuccesului? Noi ne-am exprimat părerea, că compromisiunile în teologie nu duc niciodată la rezultate bune. S-ar putea crede, că dacă s-ar fi realizat vreo înțelegere între Ciril și Nestorie, aceasta ar fi fost numai un compromis. Cînd, mai tîrziu, la al IV-lea sinod ecumenic a fost alcătuită mărturisirea de credință, comună tuturor Bisericilor, aceasta nu a mai fost compromis, ci o lămurire a adevărului.

În ce constă acum fondul problemei? Esența problemei constă în aceea, că într-un caz noi vorbim de covîrșirea mărturisirii false de credință, iar în al doilea caz, despre împăcarea în expresii. Și astfel într-un caz vorbim de inadmisibilitatea compromisiunilor, iar în celălalt caz despre necesitatea de a alcătui formula de unire.

Atît în discuția cu arienii, cît și în discuția între Ciril și Nestorie era vorba despre noțiuni diverse, care alterau dreapta învățătură, despre credință. Termenul „sinafia” era inadmisibil în aplicarea la Hristos. Iar în discuția lui Ciril cu Teodoret, problema se reducea în fond numai la termenii „ipostas”, „natură” și „persoană”, pe care ei le înțelegeau diferit, în

timp ce noțiunea însăși despre modul unirii era la ei în fond aceeași. Solidarizându-se în cuvinte cu Nestorie, Teodoret se apropie în realitate mai mult de Ciril decât de prietenul său Nestorie. Discuția între acești părinți se mai adâncea și prin faptul, că Ciril privea cu suspiciune pe toți „răsăritenii” în general, iar aceștia nefiind înclinați spre metoda alegorică, atât de plăcută alexandrinilor, priveau cu bănuială tot ce ieșea de sub condeiul „egiptenilor”. Neîncrederea reciprocă ascuțea contradicțiile.

Trebuie să dăm dreptate Părinților Bisericii, spunând că rîvnă lor de unitate bisericească era puternică în ciuda circumstanțelor lăturălnice. Drept rezultat al luptei îndelungate și înverșunate în vederea formulei celei adevărate, această formulă a fost totuși găsită. Nestorie a fost condamnat. Și Ciril la rîndul său și-a precizat terminologia, ne lăsînd să triumfe curentul extremist. Tot astfel au procedat și „răsăritenii”, consimțind mai tîrziu — pentru triumful păcii bisericești — la excomunicarea lui Nestorie. S-a lămurit treptat-treptat situația, că atât în Alexandria, cît și în Antiohia, Părinții gîndesc la fel, în sens ortodox. S-au clarificat multe lucruri care păreau confuze din cauza diversității expresiilor. Sf. Ciril a trimis „răsăritenilor” celebra sa epistolă de împăcare, în care își exprima consimțămîntul cu multe poziții ale „răsăritenilor”. „Să se veselească cele cerești și să se bucure cele pămîntești! A fost dărîmat zidul despărțitor, întristarea s-a curmat și totodată dezbinarea a fost nimicită, de oarece Mîntuitorul nostru comun Hristos a dăruit pace Bisericilor Sale...”

Și astfel, năzuința spre unitate a triumfat între cei mai buni ierarhi. Mult a contribuit în cauza restaurării unității între teologii răsăriteni de asemenea și Sf. Leon, papa Romei. La sinodul al IV-lea ecumenic s-a dat citire epistolei sale, după care a fost elaborată definitiv definiția despre modul unirii naturilor în Hristos.

Situația grea în toată această polemică se explică în multe privințe prin faptul, că discuția se făcea în perioada aceea, cînd încă nu se stabilise conținutul termenilor de bază, în domeniul hristologiei. Discuțiile teologice, care au avut loc în veacul al V-lea și următoarele, sînt extrem de instructive și pentru noi. Și, în timpul nostru se discută adeseori despre cuvinte, avînd convingerea că se discută despre idei. Cîteodată se exagerează greșelile părții opuse. Trebuie să avem în vedere această împrejurare, cînd se caută să se găsească limba comună între diferitele confesiuni într-o serie de probleme teologice.

Neîncrederea reciprocă împiedică înțelegerea terminologiei străine și poate, cîteodată, străină de preocupările noastre. În toate confesiunile în procesul dezvoltării lor istorice

s-au cristalizat diferite obișnuinți, metode proprii de teologhisire, s-a încheiat un sistem propriu de noțiuni. Și adeseori tocmai aceste procedee străine de teologhisire împiedică pe reprezentanții diferitelor confesiuni să înțeleagă fondul credinței.

Dacă în discuția dintre Ciril și „răsăriteni” despre care am vorbit mai sus, s-a produs multă amărăciune, printre altele tocmai din pricina neînțelegerii termenilor, atunci se poate că și în zilele noastre creștinii s-ar fi apropiat mai mult unii de alții, dacă ar fi fost constituită o terminologie precisă.

Sfinții părinți obțineau succes din cauza că la ei năzuința de a păstra puritatea credinței se îmbina armonic cu năzuința spre unitate. Acești doi factori trebuie să devină hotărâtori întotdeauna. Și în ziua de astăzi, ei își păstrează aceeași valabilitate.

În discuțiile teologice își spun cuvântul — cum s-a întâmplat în epoca luptei cu arienii — nu numai diferite curente filozofice. Aceste discuții se agravează nu numai din lipsa unei terminologii precise sau din neîncrederea între școlile teologice. La ele se mai adaugă și cauze cu desăvârșire externe sau cu desăvârșire nebisericesti.

În polemica amintită mai sus, pe lângă toate celelalte, discuția se complica și datorită distanței. Părinții care trăiau în diferitele regiuni ale imensului imperiu roman, se puteau cu greu înțelege prin epistole, în timp ce contactul personal într-un mediu liniștit — de sigur nu ca acela, care s-a creat în momentul deschiderii sinodului III ecumenic —, ar fi dus fără îndoială la rezultate bune.

Cînd recitești atent toate actele sinoadelor ecumenice III și IV și întreg materialul legat de ele, întreaga polemică teologică și de altă natură din acele timpuri, involuntar ajungi la convingerea că foarte mult element „laic” s-a amestecat în zilele acelea cu problemele strict teologice. „Laicul” își face loc între ierarhi și le pune piedici, întunecă adevărul, alterează noțiunile și răcește duhul dragostei reciproce. În prezent, cînd noi putem gândi liniștit la ceea ce a fost obiectul discuțiilor înflăcărâte între părinții Bisericii în timpurile acelea, putem să distingem clar toate elementele suprapuse, care ca o povară grea se așeza pe polemica strict dogmatică a Părinților Bisericii. Aceasta a fost întîia de toate o luptă pur politică între centrele administrative ale regiunilor de bază ale imperiului, în care erau atrași și ierarhii, care stăteau în fruntea catedrelor; apoi particularitățile naționale și în parte, cele psihologice ale populației acelor regiuni și, în sfîrșit, amestecul direct al puterii imperiale, care înțelegea puțin sau, mai bine zis, nu înțelegea nimic din esența sentimentului religios și care cu măsuri dure și lipsite de tact ajungea la re-

zultate contrarii, adică în loc de restaurare a unității intensifica desbinarea.

În timpul discuțiilor ariene unitatea imperiului era destul de fortificată. Forțele centrifuge încă nu reușiseră să predomine pe cele centripede. Altfel, însă, se petreceau lucrurile în veacurile următoare VI și VII. Alexandria, Antiohia și Roma se luptă pentru influența lor în imperiu, influența lor pe lângă curtea imperială din Constantinopol. Aceasta își lăsa pecetea neplăcută și asupra raporturilor reciproce ale ierarhilor din capitală, ajungând să provoace disonanțe și în gândirea teologică. Deodată cu dezvoltarea forțelor centrifuge în viața imperiului și cu polarizarea gândirii teologice, viața religioasă în diferitele părți ale imperiului capătă o nuanță particulară. Ea începe într-o măsură să se izoleze. Au început să se constituie premisele acelor deosebiri, care au devenit cu timpul atât de puternice, încât au dus la despărțirea Bisericii. Dar deocamdată acestea sînt numai premise.

În imperiul Bizantin se intensifică treptat procesul de pierdere a limbii comune între popoarele care populau diferitele părți ale imensului imperiu. Populația Egiptului devenea din ce în ce mai înrăită datorită politicii care era dirijată de la Constantinopol. Nemulțumite de puterea imperială erau și provinciile răsăritene. De aci — lucru natural pentru acele timpuri — nemulțumirile populare înteteau divergențele religioase. Astfel în Egipt tot ce venea din Constantinopol, era întîmpinat cu neîncredere surdă. Tocmai acest lucru trebuie să fie considerat ca o situație care favoriza răspîndirea ereziei monofizite în Egipt. Pe de altă parte provinciile răsăritene, care cădeau încetul cu încetul sub stăpînirea persilor, deveneau focare ale nestorianismului. Autoritățile persane cucerind provinciile populate cu creștini, susțineau cu plăcere pe nestorienii, de oarece această dezbinare bisericească servea ca un fel de garanție, că creștinii care trăiau în provinciile cucerite de la greci, nu vor mai gravita spre Constantinopol. Polemica reciprocă, hrănită și susținută de puteri străine, influența negativ știința teologică. Strădaniile generațiilor precedente ale teologilor, cheltuite pentru realizarea unității, se înecau în oceanul de literatură polemică, scrisă ad hoc ca noutăți ale zilei cu scopul de a distruge unitatea. Puterea imperială se zbătea în confuzii, căzînd cînd într-o extremitate, cînd într-alta: fie că ea decreta o confesiune ca singură adevărată, fie că ordona tuturor să se unească fără deosebire de credință. Dar ce putea să facă mîna străină a împăratului, dacă se pierdea sentimentul de iubire reciprocă? Dacă mai înainte, în timpul persecuțiilor, cînd puterea imperială nu numai că nu se proclama protectoare a Bisericii, ci o și persecuta, toate discuțiile se potoleau ca de la sine, acum cînd interesele politice își subordonau pe față interesele bise-

ricești, neîncrederea față de puterea imperială se transforma și în neîncredere față de ierarhii care stăteau alături de împărați în capitala statului.

Dacă mai înainte, în discuția referitoare la ziua de sărbătorire a Sfințelor Paște toți creștinii realizau unitatea fără ajutor din afară, acum nici chiar sprijinul din capitală nu putea duce la unitate. În discuția despre sărbătorirea Sfințelor Paște creștinii răsăriteni au trebuit să jertfească vechile tradiții și ei au făcut această jertfă, de oarece dorința de a proslăvi pe Dumnezeu cel Inviat în una și aceeași zi împreună cu toată lumea creștină era mai puternică decât obișnuințele constituite. Acum însă, creștinii din diferitele provincii mergeau deschis la dezbinare din cauza complicatelor reprezentări, poate chiar puțin înțelese de ei, de oarece pricina care le stimula era dorința de a se separa de puterea centrală, atât cea civilă, cât și cea bisericească. Pierderea iubirii reciproce năștea erezii și le alimenta. Și precum în realitatea rusă din secolul al XVII și în veacurile următoare nici un fel de măsuri ale guvernului țarist în privința celor ce țineau ritualul vechi — oricât de severe erau ele — nu puteau duce la unitate ci, dimpotrivă, provocau înrăire și tot mai tare sugrumau iubirea reciprocă, care putea singură să ducă la unire, tot așa și în acele timpuri în Bizanț toate decretul imperiale referitoare la modul cum trebuie să se creadă, toate așa numitele „ectesis”, „enoticon”, „tipos” și celelalte dispozițiuni, care erau — în fond — numai circulare birocratice, și nu simboluri de credință sinceră, nu puteau duce la unitate. Ura și neîncrederea reciprocă erau mai tari decât orice fel de circulare, care veneau de la puterea lipsită de autoritate.

Și iată că unitatea confesiunii, restabilită cu atîta trudă de Sfinții Părinți și teologi, se distrugea din nou datorită cauzelor cu desăvîrșire nebisericești, cu totul externe. Datorită acestui fapt noi și pînă în ziua de astăzi ne găsim despărțiți de unele Biserici creștine antice. Nestorianismul a atras din sînul Bisericii și din imperiul greco-roman sute de mii; monofizitismul a rupt și de la una și de la cealaltă milioane, a împins pînă la supremul grad de încordare și acele slabe legături care mai existau și care constituiau o punte între marginea de răsărit și Bizanț, înstrăinau de Constantinopol pe sirieni, armeni, copti și etiopieni și slăbind imperiul, au dus la sfîșierea tunicii cu multe petece ale naționalităților, incluse în acest stat, lăsîndu-le pradă ușoară cuceririi arabe care se apropia năvălitor...

În modul acesta, datorită unor cauze cu totul străine, din Biserica cea Una s-au desprins Bisericile locale, slăvite prin multe tradiții vechi. Cum să restabilim acea unitate, care exista la început? În ce cuvinte să exprimăm credința comună în așa fel, încît ea să fie apropiată și înțeleasă tuturor și să

nu pară inovație, de care se tem toți putînd să introducă împreună cu ea și învățătura falsă?

Dacă noi vrem să învățăm din istorie, trebuie să înțelegem că realizarea unității creștine autentice este posibilă numai cu condiția covîrșirii urii naționale, cu condiția uitării tuturor ofenselor vechi și cu condiția încrederii reciproce totale. Fără aceasta, toate încercările de unire se vor dovedi infructuoase, toate „bazele” se vor asemui numai cu pomenitele „enoticon”, „ectesis” și „tipos” elaborate meșteșugit de teologi, dar cu desăvîrșire nefolositoare pentru viața religioasă.

Momentul important următor, pe care nu trebuie să-l trecem cu vederea în discuțiile teologice, este importanța majorității și a minorității în rezolvarea diferitelor probleme. Și în această privință putem să învățăm mult din lecțiile trecutului. După ce s-au potolit discuțiile monofizite, a apărut așa numitul monotelitism, care era o dezvoltare în continuare a monofizitismului. Contrabalansînd învățătura ortodoxă că celor două naturi ale Dumnezeuului-om corespund, precum e firesc, două voinți — cea dumnezeiască și cea omenească — monotelitii susțineau concepția despre o singură voință. De aici și denumirea lor (din două cuvinte grecești „monos”-unu și „telima”-voință).

Din punct de vedere dogmatic monotelitii erau mai apropiați de ortodocși, decît monofizitii. „Dacă privim monotelitismul ca fenomen în istoria dogmelor, atunci problema s-ar părea mai simplă decît în cazul dacă îl considerăm ca fenomen istoric în general”, — scrie cunoscutul nostru istoric al Bisericii V. V. Bolotov, și spune mai departe: „Istoria anterioară a arătat, că toate încercările de presiune ale statului, precum și încercările de unire cu monofizitismul sînt capabile numai să întelească discuția, iar nu să facă pace”. Iar apoi: „Participarea autorității bisericești a fost pasivă. Puterile bisericești nu stăteau pe primul plan atunci cînd se puneau problemele referitoare la două voinți și două acțiuni în persoana lui Hristos”. (V. V. Bolotov opera citată vol. IV, pag. 438—439).

Ca rezultat al diferitelor cauze pur externe, atît împăratul cît și toată ierarhia bizantină au devenit monoteliti. Împăratul a promulgat un „tipos”, în care se expunea învățătura monotelită. Acest „tipos” a fost acceptat atît de împărat, cît și de ierarhii Bisericii. Și aici s-a întîmplat o istorie extrem de tragică și în același timp instructivă cu Sf. Maxim Mărturisitorul. Sf. Maxim era călugăr și teolog foarte renumit în acel timp. La început s-au depus stăruințe să accepte doctrina monotelită. Dar după ce el a refuzat, a fost prins și constrîns cu forța să recunoască „tiposul imperial”.

— „Tiposul — îi spuneau Sfântului Maxim trimișii patriarhului, — nu neagă două voinți în Hristos, ci îndeamnă să nu se vorbească despre aceasta pentru ca să fie pace în Biserică”. La ceea ce Maxim a răspuns: „A trece sub tăcere cuvântul aceasta înseamnă a-l nega”. I se spunea, că întreaga Biserică este de acord cu „tiposul”, că el a fost acceptat atât de Patriarh cât și de ceilalți ierarhi, dar și aici Maxim s-a arătat tare. El socotea că patriarhul și ceilalți au căzut în erezie și în consecință s-au așezat în afara Bisericii pe cînd el însuși, Sf. Maxim, rămînînd aproape singur, se găsește în adevărata Biserică. „Vei intra în comunitatea Bisericii noastre sau nu?” — îl întrebau trimișii. „Nu, de oarece ea a respins hotărârile Sinoadelor Ortodoxe” — răspundea Sf. Maxim. „Consimți să te împărtășești împreună cu patriarhul și cu întreg clerul?” — „Nu consimt” răspundea Mărturisitorul.

Maxim era singur împotriva tuturor, de oarece adevărul era de partea lui, iar Biserica a examinat mai tîrziu această discuție și a recunoscut că Sf. Maxim avea dreptate și că toți ierarhii, care discutau cu el, se găseau în rătăcire. Ce-i dădea Sfântului Maxim o astfel de încredere în dreptatea convingerilor sale? Pentru ce el de dragul păcii bisericești nu a vrut să cedeze întru nimic, neconsimțind să ia parte la săvîrșirea Euharistiei împreună cu cei ce gîndeau și credeau într-alt fel? Chiar pentru aceea, fiindcă nu trebuie să cedezi cu nimic, cînd este vorba de învățătura despre persoana Domnului Dumnezeu și Mîntuitorul nostru Iisus Hristos.

Majoritatea aritmetică în cazul acesta, ca de altfel întotdeauna, cînd este vorba de concordanța părerilor profane cu adevărul obiectiv, nu poate avea putere. Conștiința bisericească nu se poate înfățișa ca un fel de forță rezultantă a diferitelor păreri teologice, determinată numai de date strict aritmetice.

Adevărul ortodox nu se stabilește prin majoritatea de voturi, ci constă în concordanța lui cu acel Adevăr care este dat în Revelația divină.

În acest articol noi nu ne-am atins intenționat de micile turburări în Biserică, provocate de diferiți eretici în primele trei veacuri, de oarece toate aceste învățături eretice pătrundeau puțin în mulțimea deasă a credincioșilor. Nesăbuitele teorii ale lui Sabelie, de pildă, sau ale lui Valentin, nu erau înțelese de masa credincioșilor. Am prezentat cîteva exemple, cînd conflictele atingeau însăși viața Bisericii vechi. Discuția lui Calist și Ipolit, controversa lui Ciprian și Ștefan, discuția despre prăznuirea Paștelui, — toate acestea erau discuții serioase, la care participau masele de credincioși. Ele erau discuții între Bisericile locale sau chiar între raioanele orașului (în Roma). Toate însă, se terminau cu împăcare. Noi subliniem

cuvîntul împăcare, de oarece în toate aceste discuții părțile în-vrăjbite rănneau în egală măsură autentic bisericești, ade-vărat creștine. Împăcarea era rezultatul firesc și necesar, fiindcă toți cei ce discutau, indiferent de teoriile pe care le împărtășeau, aveau una și aceeași credință.

Altfel însă, se înfățișau lucrurile, cînd conflictele se iscau pentru că în Biserică se glorificau învățături străine spiritui-lui creștinismului. Polemica între arieni și dreptcredincioși în veacul al IV-lea ne învață că nici un fel de formule de com-promis nu duc la bine, dacă se alterează însăși esența credin-ței în Domnul Iisus Hristos, dacă se alterează însăși noțiu-ne adevărată despre persoana Fiului lui Dumnezeu.

Pentru pacea bisericească se pot jertfi cîteodată diferitele tradiții locale, cum s-a întîmplat, de pildă, cu discuția de-spre sărbătorirea zilei Sfintelor Paște, dar nu este permis ca de dragul păcii să gîndim fals despre Hristos. După pă-rerea noastră, toate divergențele între oameni se pot mai ușor covîrși, decît divergențele cu prilejul învățaturii false despre persoana lui Dumnezeu-Iisus.

Noi sîntem fericiți că trăim într-un timp cînd învățătura ortodoxă despre persoana Domnului Iisus Hristos este accep-tată de întreaga lume creștină. Divergențele care tot mai există între Ortodoxie și învățătura de credință ale unor Bi-serici răsăritene antice sînt în fond numai anacronisme și în zilele noastre nu pot provoca acea luptă, care se ducea în veacurile IV—VI. Dacă în timpurile acelea cauze diverse, cu to-tul externe, stimulau discordia dogmatică, în zilele noastre, dim-potrivă, creștinii tuturor confesiunilor sînt cuprinși de rîvna sinceră de a se înțelege reciproc și de a găsi limbajul comun.

În fața teologilor tuturor confesiunilor creștine stăruie acum problema extrem de grea, luînd în considerare greșe-lile timpurilor trecute, să stăruiască a scoate în evidență tot ce desparte și tot ce unește, fără a trece sub tăcere divergen-țele de păreri și fără a admite exagerări. Greutatea acestei probleme se mărește și prin faptul că lipsește o terminologie teologică comună tuturor confesiunilor, ceea ce poate contri-bui la neînțelegerile bisericești, precum se constată din isto-ria Bisericii.

O problemă nu mai puțin grea constă în a identifica în toate divergențele elementul strict omenesc spre a-l deosebi de cel propriu bisericesc, teologic.

Noi, creștinii, trebuie să așteptăm acea zi îmbucurătoare, cînd se vor risipi toate neînțelegerile și vor dispărea toate diver-gențele și cînd asemenea Sfîntului Ciril vom putea exclama: „Să se veselească cele cerești și să se bucure cele pămîntești!”

Noi credem, că dacă toți teologii vor fi uniți în unirea dragostei, atunci Duhul Sfînt ne va ajuta — celor ce vorbim în diferite limbi, — să găsim limba comună a dragostei.

CONSIDERAȚIUNI ISTORICE PRIVIND LEGĂTURILE BISERICII ROMÎNE CU MÎNĂSTIRILE DIN MUNTELE ATOS

de Prot. Dr. TEODOR BODOGAE

Spre sfârșitul primului mileniu de viață creștină, Biserica Răsăriteană înregistrează formarea unui nucleu de viață duhovnicească neîntîlnit pînă acum: e vorba de mînăstirile de la Sf. Munte, care prin viața și manifestările lor exprimă una din cele mai intime însușiri ale Creștinismului răsăritean, unitatea în multiplicitate, spiritul ei ecumenic. Minunat loc de retragere, la distanță relativ mică de locul de viață al populațiilor sud-est europene, greci, sîrbi, bulgari, romîni, ruși, georgieni, așezămintele călugărești din Muntele Atos vor ajunge în cel de al doilea mileniu de viață ortodoxă la o importanță atît de covîrșitoare sub toate raporturile în istoria acestor popoare și a bisericilor lor, încît multe din manifestările și realizările lor n-ar putea fi înțelese sau poate nici n-ar fi fost posibile, dacă n-am ținea seamă de rolul acestor mînăstiri. Faptul că fiecare din aceste popoare și biserici și-au avut în mînăstirile Atosului nu numai „laboratorul de virtuți”, care va însușești și îndruma pe cei mai cunoscuți și mai pasionați oameni de cultură, de artă, de caritate și de împliniri sociale, ci pînă și oameni politici și diplomați vor ieși tot de aici, mai ales în prima jumătate a mileniului al doilea, într-o vreme cînd toate aceste popoare și biserici vor ajunge să se organizeze în forme statale și bisericești centralizate, va avea un efect neșters în întreagă istoria lor. Au mai fost centre de viață spirituală și culturală importante atît pe teritoriul grecesc, cît și pe teritoriul național, dar specificul Atosului tocmai aicea stă, că, strîngînd la un loc reprezentanți din bisericile tuturor acestor popoare, îi va forma în același timp în spiritul ecumenic, pan-ortodox, în care fusese pînă atunci crescută creștinătatea, în primul mileniu.

Intr-o vreme, în care, sub jug arab, cuman, tătăresc ori turcesc nu se mai putea gîndi nimeni la sinoade ecumenice și la întruniri, care să mențină unitar conștiința ortodoxă (chiar participarea la sinoadele pan-ortodoxe din secolul XVII-lea a fost destul de redusă), zidurile chiliilor atonite, cu sosirea și plecarea neîntreruptă a diferiților monahi din și către fiecare din aceste biserici, ofereau locul cel mai favorabil pen-

tru schimburi de idei, pentru uniformizări de rânduiri liturgice și bisericești, pentru înființări de școli și de alte așezăminte folositoare.

Aici și vedem un prim caracter al așezămintelor aghiorite din însuși momentul înființării mănăstirii Lavra (în anul 963). Chiar în tipiconul I din anul 970, Sf. Atanasie Atonitul ținea să specifice că nu se face nici o deosebire între călugării de alt neam¹⁾, iar pe georgienii Ioan și fiul său Eftimie, veniți cu el din elita capitalei bizantine, îi iubea atât de mult, încât în „Testamentul” său îi lasă, pe unul episcop, iar pe celălalt egumen după moartea sa²⁾. Aproape 300 de ani după schisma cea mare mai existau încă în Atos și lăcașuri pentru călugări de limbă latină, pentru că diferențele doctrinale și învrăjbirile confesionale s-au făcut simțite mult mai târziu³⁾. La 22 februarie anul 1200, când s-a adus din Sf. Munte spre a fi îngropat în ctitoria sa de la Studenița, fostul despot sârb Stefan Nemanja, tatăl arhiepiscopului Sava (călugărit acco sub numele de Simion), vin și călugări atoniți din toate națiile ca să-l omagieze, cum se exprimă biograful său: „Au cîntat întîi grecii, apoi georgienii după aceea rușii, apoi bulgarii și la urmă iarăși noi, sîrbii”⁴⁾. Într-un act din anul 1342 țarul bulgar Ioan Alexandru spunea că fiecare din popoarele ortodoxe își au mănăstirile lor⁵⁾, iar despre ruși se știe că încă din veacul XII își aveau așezările lor⁶⁾ după cum și valahii, pomeniți încă din secolul XI, își vor avea existența destul de statornică aici, deși vor fi rari, începînd din secolul XIV⁷⁾.

Oricum, legăturile noastre cu mănăstirile aghiorite se pot sesiza deodată cu primele începuturi de organizare a Bisericii și a monahismului din Principate. Ele fără îndoială trebuie să fi fost și mai vechi, pentru că primele fapte amintite de documentele istorice presupun antecedente de cel puțin cîteva decenii. Între primii noștri ierarhi și călugări, mulți au venit direct sau indirect din răsadnițele de la Sf. Munte.

1) *Ἡ διαφορά ἀλλοφύλων μὴ τυχάνουσα* vezi T. Bodogae: *Ajutoarele românești la mănăstirile din Sfîntul Munte Atos*, Sibiu, 1940, pag. 61.

2) Ibidem, după Meyer: *Haupturkunden*, p. 124—125.

3) Mănăstirea întemeiată pe coasta nord-estică a Atosului de bogații coloniști amalfinezi din Constantinopol, e pomenită pentru ultima oară pe la 1330. Meyer, p. 91—2. Și azi se vede uriașul turn „*Τὸ Ὑψηλὸν*”.

4) *Scrierile Sf. Sava*, Ed. L. Mirkovici, Belgrad, 1939, p. 131 (sîrbește).

5) Cl. Soloviev: *Le monastere russe au Mont Athos*, Belgrad 1933, pag. 18.

6) T. Bodogae, pag. 292.

7) Ibidem, pag. 91, pag. 172 și urm. Vezi și G. Cioran: *Legăturile Țărilor Române cu mănăstirile Sf. Munte...*, (Atena, 1938), pag. 141—171, (grecește).

Nici nu-i mirare, cînd ne gîndim c a aproape toți patriarhii Constantinopolei, ca  i cei mai mul i mitropoli i din mitropolia Kievului, au plecat tot din același loc. In deosebi pe la mijlocul veacului XIV, în pl n  înflorire a mi c arii isihaste (care n-a fost numai o fr m ntare duhovniceasc a a călugărilor, ci în același timp  i un eveniment cu cel mai larg răsunet în întreaga istorie culturală  i chiar economică a sud-estului european), pe vrémea voevodului Nicolae Alexandru Basarab legăturile acestea iau formă documentară. Cel de al doilea mitropolit al Ungrovlahiei, Hariton, (1372—1381) m rturise te c a  a bătătorit de  apte ori drumul către  ara Rom neasc  spre a hotărî pe voievozii  acesteia Alexandru  i Vlaicu să-l ajute să- i refacă m n stirea. Se  tie că din 1356 el fusese egumen al Cutlumu ului, iar mai t rziu  i protos al m n stirilor din Sf. Munte, răstimp în care cu ajutor valah a ridicat turnul  i chiliile m n stirii. Desigur că în drumurile lui el a trecut  i pe la  arul s rb  tefan Uro  (1355—1371)  i pe la  a-ul din Vidin, Ioan Sracimir, am ndoi gineri ai lui Alexandru Nicolae Basarab, căci în memoriile sale, Hariton se laudă c-a avut de a face  i cu greci  i cu bulgari  i cu s rbi⁸⁾.

A a se explică  i venirea la noi în  ar  a călugărului Nicodim, organizatorul monahismului nostru, care după ce stătuse destul de mult în lavra s rbeasc  a Chilandarului  i după o activitate rodnică în via a bisericii  i statului s rb, aducea din Atos  i din Balcani toată r nduiala unei vie i m n stire ti de autentică pecete atonită. Nu ni s-au păstrat zidurile primei m n stiri rom ne ti de la Vod ta, dar Tismana, Cozia  i altele, repetă aproape întreg felul de clădire m n stireasc , a a cum se pot ele vedea p n  în ziua de azi la Atos. Tismana avea  i cinci sate în Serbia, după cum m n stirile despo ilor Lazăr  i Gheorghe Brancovici din p r ile dunărene aveau mo ii la noi în țară. Apăsarea turcească din sudul Dunării a adus nu numai o solidaritate mai str ns  între popoarele cre tine, ci  i fapte ca cel pomenit mai sus, c nd biserice i  i   rile Rom ne trimiteau ajutoare  i la alte centre bisericești și m n stire ti din Bulgaria, Serbia, patriarhatele grecești  i la alte loca uri din întreg răsăritul ortodox. Este aici una din cele mai frumoase pagini din istoria spirituală a acestei părți de loc. In autonomia ce se accentua în conducerea m n stirilor lui Nicodim se întrevăd acelea i condi ii, prin care se caută scoaterea de sub controlul st p nirii politice, a a cum era în Atos  i cum s-a urmărit  i în Serbia după dezastrul de la Cosovo (1389)  i după cum se va extinde p n  în Gali ia  i în Perii Maramure ului.

8) Vezi P.  t. Năsturel: *Legăturile   rilor Rom ne ti cu Atosul p n  la mijlocul veacului XV*  n „Mitropolia Olteniei” an. 1958, p. 737—753, după lucrarea lui Lemerle: *Actes de Kutlumu i*, Paris, 1945.

Deodată cu organizarea mănăstirilor vin la noi în țară un întreg sir de tradiții moștenite de țarii bulgari și sîrbi de la bazele bizantine: înzestrări cu moșii, cu danii în bani și-n obiecte de cult, și cu tot ceea ce era de lipsă acestor pepiniere de colonizare și de gospodărie medievală, cele mai înaintate pe atunci în Europa, cum susține istoriografia actuală⁹⁾. Se știe că bazele bizantine dăruiseră locașurilor aghiorite, pe lângă ajutoare în bani și-n moșii, o mulțime de imunități. La fel au făcut și țarii bulgari și sîrbi, iar la noi s-a putut urmări, în legiunile voevozilor, pasagii identice din *Zaonicul* lui Ștefan Dușan¹⁰⁾. Hilandarul avea, de pildă, în secolul XIV, vreo 360 de moșii, răspîndite pe teritoriul statului sîrb, iar Tismana de la noi va ajunge după 100 de ani de existență, prin donații și prin cumpărare, la 56 de moșii. Și alte mănăstiri vor avea situații similare. Condiția materială pentru o bună dezvoltare exista, așadar. Urmările duhovnicești n-au încetat să apară. În centrele monahale de la Tismana, Bistrița, Cozia, Argeș, mai tîrziu la Hurez, Căldărușani și Cernica, iar în Moldova la Neamț, Putna, Moldovița, Humor, Sucevița, Rîșca, Dragomirna, ca și în Perii Maramureșului, în Sîngeorzul Năsăudului ori în Șcheii Brașovului se vor dezvolta acele minunate pepiniere de cultură, mai întii în limba slavonă, iar mai apoi în limba națională, care au germinat epocile de renaștere de sub Ștefan cel Mare, de sub Craiovești, de sub Vasile Lupu și Matei Basarab ori de sub Constantin Brîncoveanu. Prin toate manifestările acestea, influența multilaterală a mănăstirilor din Sf. Munte se resimte continuu, deși cu timpul specificul adus de fiecare popor ortodox în spiritualitate, în artă, în cultura materială devine dominant. Firul bizantin însă se menține.

Nu s-a lămurit însă nici pînă azi locul, timpul și împrejurările în care s-au copiat în slavonește, traducîndu-se ori prelucrîndu-se după izvoade grecești, manuscrisele celor trei redacțiuni slave din secolele XIV—XVI: medio-bulgară, sîrbă și slavo-rusă. Manuscrisele sînt lucrate în uncială, multe pe pergament, în culori, cu miniaturi, cu chenare și cu frontispicii de o eleganță cum nu se mai întîlnesc nici în Bizanț, nici în statul rusesc de mai tîrziu. Cele mai multe din ele sînt scrise în redacție medio-bulgară, deși ele vor fi fost traduse sau copiate la Sf. Munte ori în școala lui Teodosie și Eftimie de Tîrnova, în cea sîrbească de pe valea Resavei sau în mănăstirile noastre. Din cîte se cunosc pînă azi, cele scrise la noi ori prin patronaj romînesc la Atos sau aiurea între cele

9) Grecov: *Țăranii în Rusia*, trad. rom. București, 1952, pag. 159.

10) P. P. Panaitescu: *Viața feudală în Țara Romînească și Moldova*, Buc. 1957, pag. 306.

mai reușite și mai luxoase, poate și pentru că voievozii noștri au fost singurii patroni, care mai puteau face așa ceva după căderea Bulgariei și Serbiei. Cele mai multe și mai reușite din aceste manuscrise trebuie puse în legătură cu fierberea spirituală produsă în legătură cu mișcarea isihastă, care pleacă din Atos pe la mijlocul sec. XIV.

În ce privește, de pildă, uniformizarea rînduielilor de slujbă ale proscomidiei și ale privegherii, se știe importanța mare pe care o au diataxele egumenului Lavrei Filotei Kokinos, viitorul patriarh (1375) a cărui operă se va generaliza cu greu în bisericile slave, dar care s-a impus totuși¹¹). Traducerea lor în slavonă credem că a început încă în Atos și desăvîrșit în centrele bulgare, de la Paraoria, Kilifarevo și Tirnova, legate de numele Sf. Grigorie Sinaitul (†1346), Teodosie (†1360) și Eftimie (†1393). Nu e întîmplător faptul că majoritatea manuscriselor amintite, atît cele liturgice, cît și celelalte, dogmatice, morale, aghiografice, istorice și chiar cu caracter profan, sînt scrise în redacție medio-bulgară și că aceasta va rămînea dominantă și în literatura manuscriselor slave de la noi din țară pînă în veacul XVII. Înflorirea școlii din Tirnova sau a celei sîrbești de la Resava (Manasia) vin tocmai ca o afirmare în haină slavă a unei conștiințe pan-ortodoxe plecate din Atos. Se cunosc din însemnările multor manuscrise strădania traducătorilor de a pune de acord diferențele izvoade slave cu cele grecești sau chiar cu izvoade slave din Atos. Concludente mi se par, între altele, cazurile amintite într-un Evangheliar din 1428 și într-o Lestviță din 1434, în care se afirmă apăsător munca de cărturari și bibliofili a despoților sîrbi Ștefan Lazarevici (†1427) și Gheorghe Brancovici (†1458)¹²). Mai tîrziu și la noi se vor copia pentru minăstirile athonite, după cum și la Atos se vor copia pentru trebuința minăstirilor din țară.

Dar să nu ne depărtăm în amănunte.

Dacă numărul și rolul redus al elementului românesc din chiliile „Lavrei românești” de la Cutlumuș, din secolele XIV—XV nu ne-a adus prea multă recunoștință, în schimb legăturile principatelor noastre și ale Bisericii românești cu Sf. Munte au fost din cele mai statornice în toată viața milenară a Atosului. „Rîvnind a urma pilda fericitilor otitori (greci, sîrbi, bulgari și a celor din neamul nostru), care au înfrumusețat grădina Maicii Domnului din Sf. Munte al Atonului, am

11) Prof. E. Braniște: *Rolul Atosului în cultul ortodox*, în rev. Ortodoxia 1953. pag. 226 și urm.

12) L. Stoianovici: *Zapisi*, I (1905, Belgrad), nr. 250 și 262. Notița primă aminteste și de intenția despotului Ștefan de a înființa o minăstire pe malul Dunării, pe lângă cetatea Golubaț.

urmat și noi — zice de pildă Vlad Vintilă¹³) la 1532 și cam la fel vor zice toți domnitorii — a ajuta și a întări aceste mănăstiri, cu ceea ce am putut". Daniile se făceau în bani, în cărți și obiecte de cult, în construcții sau reparații de clădiri, de pictură, în ridicări de bolnițe, de turnuri de pază ori de aprovizionare, spre a nu mai vorbi de închinări de mănăstiri și de biserici, ori de dăruiri de moșii de la noi din țară, cu tot ceea ce se înțelegea prin acestea: biserici, pământ, case, păduri, lacuri, livezi, vii, mori, prăvălii și alte dependințe. E adevărat că prin formarea marelui domeniu mănăstiresc beneficiarii au călcat cu vremea clauzele condițiilor prevăzute de donatori și a fost necesară însăși intervenția puterii politice ori chiar reacțiuni de revolte populare, cum se cunosc destule în veacul XVII și XVIII¹⁴).

Din mulțimea binefacerilor și a donatorilor amintim numai câteva, pentru că nu e posibil a le aminti pe toate.

Așa cum reiese din „înțelegerea” dintre Hariton și Vlaicu (1372), „pe cine va alege Dumnezeu să fie mitropolit în țara Ungro-Vlahiei, să fie ctitorul mănăstirii Cutlumuș, iar mănăstirea să-l pomenească la slujbe”¹⁵). Așa s-a urmat. Se păstrează în Karies (centrul administrativ al republicii monahale din Sf. Munte), pomelnicul ctitorilor, după categorii profesionale și după naționalități¹⁶), unde în coloana a cincea sînt trecuți voevozii și boierii romîni cu familiile lor. De altfel, acest lucru se află și la fiecare mănăstire în parte. Arhivele mănăstirilor sînt încă puțin explorate. Ceea ce s-a lucrat pînă acum este abia un început. Misiunea Sebastianov și a altor cîțiva savanți ruși (Uspenski, Ainalov, Kondacov, etc.) dar mai ales opera marelui bizantinolog Millet sînt demne de toată lauda. Dar mai este mult de lucru. Abia cînd s-ar publica întreg corpus-ul de documente cuprinzînd inscripții, hrisoave, corespondență, însemnări de pe cărți și manuscrise (care abia au fost sumar catalogate), abia atunci se va putea ști în amănunt cît noian de binefaceri romînești a curs la mănăstirile aghiorite și cît de strînse au fost legăturile între Biserica noastră și între cele 20 de mănăstiri mari de acolo, precum și cu cele peste 700 de chilii, sihăstirii, schituri și alte așezări de tot felul din Sf. Munte.

În 1913 N. Iorga spunea¹⁷) că nu știa despre Ștefan cel Mare să fi făcut vreo binefacere la Atos înainte de 1466, an în care el trimite 100 de galbeni ungurești pentru a fi pome-

13) Nandriș: *Documente slave din mănăstirile Sf. Munte*, Buc. 1937, p. 59.

14) Popescu—Spineni: *Procesul mănăstirilor închinăte*. Buc. 1936, passim.

15) Gr. Nandriș, *op. cit.*, p. 22.

16) Marcu Beza: *Urme romînești în Răsăritul ortodox*. Buc. 1935, p. 84.

17) N. Iorga: *Muntele Atos în legătură cu Țările Române*, *Anale*, p. 466.

nit el cu familia întreagă pînă va trăi și după moarte, „cît timp va sta mînăstirea”. Se pare că legătura aceasta vor fi făcut-o călugării de țară ajunși la mîn. Zografu, căci într-un document din 1471 e amintit și „rugătorul nostru Varlaam”. Iată că s-a descoperit între timp și o altă danie mai veche a voevodului, un Apostol slav, copiat în țară la anul 1463, care azi se află în muzeul istoric din Moscova. În același an voevodul moldovean mai trimitea un alt Apostol copiat de diacul Mircea mînăstirii sîrbești Hilandar. Poate pe calea aceasta s-au făcut primele legături¹⁸⁾. Mai tîrziu, în 1475, 1492, 1495, 1502, 1503, se trimiteau la Zografu ori se copiau acolo, în „Mînăstirea noastră” sau în „mînăstirea moldavă”, cum se exprimă hrisoavele, alte și alte manuscrise lucrate artistic, unele din ele ajunse în biblioteci străine cum este de pildă minunatul Tetraevangheliu din 1502, plin de miniaturi și ilustrații, azi în Biblioteca din Viena¹⁹⁾. Ce să mai zicem de o serie întreagă de alte danii ca, icoane, odăjdii sau vestitele două steaguri (prapuri) cu chipul Sf. Gheorghe (Hramul Zografului), din care unul se află în Muzeul de istorie militară din București. Cele ce-a făcut Ștefan la mînăstirea Zografu prin zidiri și reparații, este însă, mult mai important: bolniță, turn pentru corăbii, zid de împrejmuire, chilii și trapeză, apoi pictura catoliconului (biserica principală), cu un cuvînt a zidit și refăcut atît de radical mînăstirea încît călătorii timpului spuneau că el a întemeiat-o. Nu trebuie să mai pomenim că legămîntul voevodului obliga și pe urmași să trimită regulat merticele anuale, lucru dovedit de documentele ulterioare. Zimbrul Moldovei se vede și acum pe arsanaua mînăstirii refăcută în 1508 de fiul său Bogdan, iar dacă nu s-ar fi acoperit pictura executată de nepotul său, P. Rareș, în 1546, s-ar vedea și mai bine împlinirea aceluia legămînt²⁰⁾.

În același timp Ștefan înalță și la Vatoped, în 1496, o arsană pentru corăbii, cum arată inscripția și chipul domnului, ce se păstrează acolo²¹⁾. Peste cîtiva ani clădește un apeduct și un baptisteriu la mînăstirea Sf. Pavel, după ce repară clădirile „ca să-i fie spre veșnică pomenire”, cum spune inscripția²²⁾. Familia voevodului e întîlnită și la mînăstirea

18) Primele legături cu Zograful se pot duce pînă la 1442, cf. „Năsturel, op. cit. pag. 755. Despre *Manuscrisele slave din timpul lui Ștefan cel Mare* a se vedea studiul lui Em. Turdeanu în *Cercetări Literare*, V., 1943. Mai nou *Repertoriul monumentelor și obiectelor de artă din timpul lui Ștefan cel Mare*, ed. Academiei R. P. R., 1958.

19) T. Bodogae, pag. 215—18. Reproduceri în „Repertoriul...”

20) T. Bodogae, pag. 216.

21) Beza, op. cit., pag. 89, fotografia.

22) T. Bodogae, pag. 259.

Grigoriu, pe care o reface „din temelii”²³), între 1497 și 1502, adăugându-i nelipsitul turn de apărare și de provizii, pe care și azi se mai vede inscripția și stema Moldovei. Danii substanțiale se mai întâlnesc și la mănăstirile Costamonit, Sf. Pantelimon și desigur vor mai fi fost și altele.

Boerii Craiovești și-n deosebi Neagoe Basarab, au fost dintre cei mai fervenți ajutători ai Sf. Munte, ajungând prin evlavie și dragostea lor pentru cultura vremii, să formeze un frumos pendant față de opera marelui moldovean. Prin legături de rudenie, dar și de pasiune pentru cultură cu despoții sârbi, cărora le ajută efectiv la întemeierea mănăstirii Cruședol (1512), aducând în țară, în ctitoria Bistriței (1194) nu numai moaștele Sf. Grigorie Decapolitul, ci și o întreagă răsadniță de traducători și de copişti²⁴), Craioveștii iau în grija lor câteva din mănăstirile atonite, zidind și reparând clădiri, iar mai târziu închinând și moșii din țară pentru întreținerea lor. Așa se știe de construcții la mănăstirea Sf. Pavel, o „culă de strajă”²⁵), un baptisteriu și ziduri împrejmuitoare, apoi la mănăstirea Pantocrator (zid de împrejmuire, chilii, arhondaric), la mănăstirea Xenofon se cunoaște cel mai lung șir de hrisoave de danii începând din 1501—1820²⁶). Se cunosc legături și cu mănăstirile Hilandar și Pantelimon. Dar cele mai mari ajutoare le-a făcut Neagoe Basarab.

„Fiu sufletesc” al marelui patriarh Nifon al II-lea (†1508), ale cărui moaște a cerut să fie aduse în țară, cu ocazia tirnosirii vestitei sale ctitorii de la Argeș, pentru a-și cere ietare în fața lor de greșelile antecesorului său Radu (care atrăsese blestemul sfântului, cu ocazia venirii lui în țară pentru reorganizarea vieții bisericești de la noi), voevodul Neagoe se pare că a întrecut pe toți ctitorii de pînă acum prin ajutoarele de tot felul pe care le-a făcut Sf. Munte. Chiar dacă n-am ținea seama de stilul panegiric, în care e scrisă „Viața Sf. Nifon” de Gavril Protul, care a venit el însuși în țară alături de mulțimea de ierarhi și de călugări la serbările de la Argeș, numele lui Neagoe se întâlnește aproape la toate mănăstirile athonite. Gavriil spune că Domnul a hotărît „Lavrei lui Sf. Atanasie un ajutor anual de 200 de taleri, iar biserica cea mare (catoliconul) cu altarul și tinzile cu tot le-a înnoit și plumbul de pe acoperiș l-a făcut de iznoavă. Și biserica din cimitir a făcut-o din temelii și a dat vase de treaba

23) T. Bodogae, pag. 278—9.

24) Em. Turdeanu: „Din vechile schimburi culturale dintre romini și iugoslavi”, în Cercetări literare, 1939. Același: *Legăturile Țărilor Române cu mănăstirile Hilandar și Sf. Pavel*, în Cercetări literare, IV.

25) Gavriil Protul: *Viața Sf. Nifon*, Ed. Erbiceanu .Buc. 1888), pag. 99.

26) T. Bodogae, Anexa I.

bisericii de aur și de argint și zavese cusute cu sîrmă de aur preaînfrumusețat²⁷⁾. În „lăudata minăstire Vatoped la fel a întocmit să se dea milă pe an, a pus un măr de aur cu măr-găritare și cu pietre scumpe la icoană și a zidit și pivniță din temelie, a refăcut turnul Precești și a zidit și altă biserică (a Sf. Brîu), apoi hambare, bucătărie și alte acareturi²⁸⁾. La lavra Ivirului „a adus apă cu urloiul (apaduct), iar cinstita doamnă Despina au cusut o zăveasă din sîrmă de aur la icoana Maicii Domnului „Portăresei”, spre a nu mai vorbi de clădirea turnului, care tot cu bani valahi s-a făcut atunci. Hilandarului (cu care doamna avea și alte legături) i-au fixat bani, 7000 de aspri, în fiecare an de Bobotează, pe cînd în minăstirea Dionisiu, locul unde se află azi moaștele Sf. Nifon, s-au dat unul din cele mai frumoase chivote din lumea bizantină, lucrat în metal filigranat, bătut cu pietre și cu email, și prevăzut cu chipul voevodului închinîndu-se înaintea sfîntului²⁹⁾, apoi a mai ferecat în aur chivotul cu capul Sf. Ioan Botezătorul, iar zidul împrejmuitoare, turnul și apaductul le-a făcut tot el. Lucrările de la minăstirea Cutlumuș le descrie și mai amănunțit: „Innoind catoliconuul și în interior și în exterior, adăugîndu-i toate dependențele și tîrînosîndu-l cu arhiereu. Așîderea făcu și un port la mare și le-a dat și o corabie mare și una mică cu tot ce le trebuiește și a zidit portul cu zid (cum se vede și astăzi) și pe toate le-a făcut și le-a tocmît și i-a pus numele „Lavra cea mare a Țării Romînești”³⁰⁾. Nu mai continuăm. Pe scurt, n-a rămas nici o minăstire în care să nu se arate mărinimia voevodului, sau, cum spune panegiristul, „s-a făcut mare ctitor la toată Sfetagora”.

Incepînd din veacul XVI pictura și artele minore (broderia, lucrarea metalelor, miniaturistica) dovedesc, în urma legăturilor de peste 200 de ani cu centrele de la Atos și din Balcani, o superioritate net romînească față de lumea greco-slavă, ingenunchiată de acum de semilună. Dacă pînă acum Atosul ne-a dat, prin modele și prin meșteri, impulsuri în această privință, din veacul XVI lucrurile se inversează.

Se știe că Petru Rareș și Alexandru Lăpușneanu și-au trimis delegații lor în Sf. Munte pentru supravegherea lucrărilor de construcții și de pictură. Unii din ei sînt și îngropați acolo, iar portretele domnilor se pot vedea și acum în catolicoanele minăstirilor Dionisiu și Dohiariu (1545—7 și

27) Gavriil Protul: *Viața...*, pag. 93.

28) T. Bodogae, pag. 117, după manuscrisele nr. 292 și 383 de la Mîn. Lavra.

29) Gavriil Protul: *Viața...*, pg. 97—99. Vezi reproducere Beza p. 52—8

30) Gavriil Protul: *Viața...*, pag. 96—7.

1568). Tabloul mitropolitului moldovean Teofan (†1598) se vede și în fresca Ivirului și a Dohiarului, unde e mormîntul lui. Se mai știe că s-au mai pictat tot în această vreme și catoliconul Lavrei (1535), al Cutlumușului (1540), al Xenofonului (1544 și 1563), al Pantocratorului (1537), al Zografului (1546), al Filoteului (1540) și al Xiropotamului (1533—1541), apoi trei biserițe în Căries și altele în schituri. Pe de altă parte, Mihai Viteazul, Movileștii și Matei Basarab apar și ei fie în portrete, fie în inscripțiile rare sau în decorațiile manuscriselor ori a broderiilor, a icoanelor și a obiectelor de cult prelucrate fin în metal filigranat. Partretul lui Mihai Viteazul se poate vedea la Ivir (1593—1601). Tot acolo e și chipul lui Radu Mihnea (1613), ca unul care fusese crescut printre călugării de acolo. Năntrecute sînt și picturile executate cu cheltuiala lui Matei Basarab, la Dionisiu (1647), la Hilandar (trapeza), la Cutlumuș (nartex), 1640), la Pantocrator (1637—1641), baptisteriul și trapeza Lavrei precum și a Bisericii Sf. Mihai tot de acolo (1653), la Simopeta (1633—1650), la Sf. Pavel (paraclisul Acatistului și pridvorul catoliconului). Se poate spune că, în afară de picturile atribuite lui Panselin (începutul sec. XIV, din biserica Protatonului, din Vatoped și Hilandar), lucrările enumerate mai sus și suportate din danii românești, sînt cele mai bune din cîte se păstrează în opera de pictură pînă astăzi în Atos. Ceea ce este interesant e armonia culorilor și dispoziția scenelor, care nu seamănă nici cu cele sirbești din veacurile XIII—XIV, nici cu cele grecești de mai tîrziu, ci sunt întocmai ca în bisericile moldovenești. Compoziția și coloritul picturii de la mănăstirea Dionisiu, de pildă, este izbitor de asemănătoare cu cea a epitafelor lui Petru Rareș³¹).

Lucrările de caligrafie și ilustrație miniaturală de pe manuscrisele Evangheliilor dăruite de Mircea Ciobanul, de Ieremia Movilă, ori de Matei Basarab, ca și Liturghiile din 1641—1665 (grecesc) la Lavra și Costamonitul, ca și Psaltirea de la Ivir (1643) și pinza votivă de la Vatoped, dăruite de Vasile Lupu, sînt tot atîtea capodopere ale genului. Ele dovedesc dascălilor de odinioară mai mult decît maturitate și virtuozitate. „Cine e obișnuit din lungă experiență să prindă cu privirea raporturile generale, va fi silit să admită că nu atît Atosul asupra Moldovei, pe cît marea cultură a acesteia a trebuit să se repercuteze asupra mănăstirilor din Sf. Munte”, scria în 1913, istoricul de artă Sztrykowski³²).

31) Indicații bibliografice la T. Bodogae, iar reproduceri la Condacov: *Arta creștină în Atos*, pag. 53. Millet: *Les peintures de L'Athos*, vol. I., Paris, 1927, passim. Fichtner: *Die Wandmalereien...*, la locurile respective

32) În *Buletinul Comisiei Monumentelor Istorice*. București 1913, pg. 130.

Ceea ce a adăugat epoca lui Brîncoveanu și a fanarioților nu mai e lipsă a fi amintite: după cum doamna Elina a lui Matei Basarab tipărea carte slavonă pentru toți slavii din Balcani, la fel Brîncoveanu aduna pe lângă el pe toți învățații ortodocși ai vremii, ajutându-i aici în țară și pînă în Orientul depărtat, iar domnii fanarioți au adăpostit pe ierarhii greci aflați prin mînăstirile și bisericile din țară precum și trimițînd danii sporite la toate lăcașurile aghiorite. Nu contează că și Matei Basarab, ca și C. Brîncoveanu au chemat din Atos colaboratori pentru opera lor. Conta mai mult ceea ce făceau dărnicia și orientarea lor creștină care, ca și Vasile Lupu sau Șerban Cantacuzino, răscumpărau datoriile tuturor mînăstirilor „din curată credință strămoșească”, cum se exprima un document al vremii. Veacul XVIII se caracterizează mai ales prin contradicția dintre o linie sobră, ascetică și duhovnicească, din care ne-a ieșit chipul neîntrecut al călugărilor Nicodim Aghioritul și Paisie Velicicovschi (amîndoi formați în Sf. Munte), cu tot ceea ce au însemnat bun pentru întreaga cultură spirituală a Bisericii răsăritene. Desigur că Ghiculeștii, Racoviștii și Calimahii au dăruit (ca și alți fanarioți și credincioși particulari) atît mertice în bani cît și ajutoare în obiecte de cult.

La fel s-au petrecut lucrurile și cu Sf. Grigorie Palama în secolul XIV, cu Pahomie Rusanos (acerb critic al duhului lumesc din viața atonită de la 1600), ca și cu marii îndrumători spre cunoaștere de carte și spre viață duhovnicească din veacul XVIII: Eugenie Bulgaru, Paisie Velicicovschi și Nicodim Aghioritul, după cum și-n vremea noastră avem aceleași pilde frumoase prin reprezentanți de mari cănturari și teologi ca Vasili Krivoșein, Evloghie, Sofronie, și Curila Lavriotul. Și pentru noi, ca și pentru lumea întreagă, Sfîntul Munte trebuie să rămînă nu numai arhivă de material istoric, ci întîi de toate arhivă vie, de credință și de iubire întreolaltă și pildă de tensiune spre o viață morală cît mai îmbunătățită.

SFÎNTUL MUNTE ȘI ATANASIE ATONITUL

de Pr. Prof. Dr. LIVIU STAN

În mijlocul fostei împărății bizantine și totuși departe de lume, Sfântul Munte Atos străjuește din veac porțile împărăției cerurilor.

Ca o țară de basm plutind între cer și-ntre pământ, Atosul este în lume dar și în afara lumii.

Văzut de departe și de aproape, de pe apă și din văzduh, Sfântul Munte pare coborât de pe alt tărâm.

Candelă nestinsă înălțată deasupra talazurilor mării și ale sbuciumatei istorii a Răsăritului, lumina înmiresmată a Sfântului Munte străbate prin vreme pînă la noi. Ea cheamă și astăzi la rugăciune, pentru pacea lumii și pentru mîntuirea tuturor.

Cîte suflute involburate de viscolul ispitelor și cîte inimi ostenite și împovărate de sbuciumul vieții, n-au alergat la Sfântul Munte, ca la limanul izbăvirii lor?

Frumusețile neasemuite ale peninsulei atonite, din pîscurile căreia parcă natura însăși te saltă spre ceruri; atmosfera de pace și urmele evlaviei străvechi, prin care parcă respiră istoria, acționează ca un balsam asupra sufletelor.

De frumusețile și de buna mireasmă a Sfântului Munte, a fost răpit și monahul Atanasie, cînd a părăsit lumea și s-a retras la Atos, în prima jumătate a veacului X. e. n.

Prieten și ortac de arme din tinerețe, al celui care avea să devie împăratul bizantin Nicefor II Focas, (963—969), sihastrul strateg Atanasie, devine încurînd arhistrategul duhovnicesc al Sfântului Munte și se așterne pe munca de reorganizare a vieții atonite sub toate raporturile.

Dar cine era oare și de unde venea monahul Atanasie, ctitorul cel nou al obștei atonite?

Născut în al doilea deceniu al veacului X, la Trapezunt, — cetatea de baștină a Sf. Ioan cel Nou de la Suceava — Atanasie a rămas orfan și a fost ocrotit de o văduvă milosivă care s-a prăpădit și ea în curînd.

Singur pe lume, tînărul Avramie, căci așa s-a numit înainte de călugărie, a fost dus la Constantinopol de un dregător bizantin care fusese cu treburi prin Trapezunt.

În capitala imperiului, el a avut prilejul să-și însușească

pe încetul cultura vremii sale urmînd vestitele școli ale celui mai mare centru de cultură a lumii de atunci¹⁾.

Căci într-adevăr, întreg Apusul, atît de înfloritor mai tîrziu, nu avea nimic la înălțimea Universității din Constantinopol, creată încă la anul 425 de împăratul Teodosie II. Cîte veacuri au trebuit să treacă, pînă să apară la 1119 în Apus, cea dintîi Universitate, la Bologna? Dar pînă la înființarea Universității din Paris — la 1200 — sau a celei din Praga — 1348 — ori a celei din Viena — 1365?

Devenind unul din cei mai instruiți tineri bizantini, încercîndu-și apoi și talentele în treburi obștești, civile și militare, Avramie a părăsit într-o bună zi strălucitoarea viață din Constantinopol și s-a îndreptat spre Sf. Munte Atos. În drum s-a abătut însă pe la o mare minăstire (lavră) de pe muntele Kimina, cîrmuită de Mihail Maleinos, unchiul prietenului său Nicefor Focas. Aci s-a călugărit luînd numele de Atanasie. După o scurtă ședere la metania sa, unde l-a vizitat și Nicefor Focas, Atanasie s-a îndreptat spre Atos unde a pustnicit o vreme ascunzîndu-se cu totul de lume²⁾.

Dar prietenul său Focas a trimis ostași după el să-l caute, ca să stea cu el la sfat în privința celor duhovnicești dar și a celor lumești. Descoperit prin vizuinile Sfîntului Munte, Atanasie cu greu a consimțit să plece din Atos ca să-l întîlnească pe Focas tocmai în Creta, unde acesta își avea tabăra, căci purta război pentru eliberarea Cretei de sub stăpînirea arabă.

Înfruntînd primejdiile unei călătorii îndepărtate pe marea bîntuită de pirați și de arabi, Atanasie a ajuns cu bine la Creta și a rămas în tabăra prietenului său, pînă la izgonirea arabilor de acolo în anul 961³⁾.

Nicefor Focas, general și ascet⁴⁾, se purta cu gîndul să-l urmeze pe Atanasie în sfînta liniște de la Atos, de aceea l-a rugat să-i construiască o mică așezare monastică și o bisericuță. Dar, cu mijloacele pe care i le-a pus la dispoziție prietenul său, Atanasie a construit pe un loc neted din partea sud-estică a peninsulei atonite, o mare lavră cu două biserici,

1) *Putevoditeli po Sviatol Afonskoi Gore*, Moscova, 1903, ed. 8, p. 174; T. Bodogae, *Ajutoarele romînești la minăstirile din Sfîntul Munte Atos*, Sibiu, 1940, p. 12.

2) *Putevoditeli*, p. 174; Bodogae o. c. p. 12; G. A. Sotirios, *Tò "Aγιον" Ogos*, Atena, 1925, ed. III, p. 22; Victor Langlois, *Le Mont Athos et ses Monastères*, Paris, 1867 p. 5;

3) Gherasim Smirnakis, *Tò "Aγιον" Ogos*, Atena, 1903, p. 27; Sotirios, o. c. p. p. 22; Bodogae, o. c. p. 13.

4) A. A. Vasiliev, *Histoire de l'Empire Byzantin*, trad. din l. rusă. Paris, 1932, vol. I, p. 442; Bodogae o. c. p. 12—13.

(Sf. Ioan Botezătorul și Bunavestire) și cu alte clădiri necesare: o trapeză, o bolniță, o casă de oaspeți (xenodohion) și anexe gospodărești, încît noua așezare mînăstirească a luat proporțiile unui tirgușor și a rămas pînă astăzi cea mai mare dintre mînăstirile grecești de la Atos⁵⁾.

Astfel s-a urzit și s-a ctitorit, Lavra Atosului, numită și Marea Lavră, iar mai tirziu Lavra Sfîntului Atanasie.

Ea are ctitor duhovnicesc pe Atanasie, iar din lume, pe generalul Nicefor Focas.

Om cu mari însușiri de strateg, una din cele mai strălucite figuri de ostaș bizantin, Focas a devenit împărat ales de oaste în 963, tocmai pe cînd se gîndea să părăsească lumea și să se schivnicească la Atos.

Cu acest an, 963, începe nu numai istoria milenară a Lavrei Sfîntului Atanasie ci și o nouă epocă în viața monastică atonită, prin reorganizarea ei de către Atanasie, care a devenit căpetenia întregului Atos.

Trăind pînă pe la anul 1000 sau chiar pînă pe la 1010⁶⁾, Atanasie a desfășurat o lucrare de adevărat arhistrateg, avînd de înfruntat mari adversități dinafară și mai ales dinăuntru din sînul obștei atonite.

Dar, ce-a adus nou Atanasie și ce nu le-a plăcut atoniților și prietenilor lor dinafară, de s-au stîrnit împotriva lui cu vrăjmășie nepotolită vrînd chiar să-l piarză?⁷⁾

Ar fi multe de spus despre înoirile cu cari a venit Atanasie. Ele s-au dovedit necesare și atît de folositoare vieții călugărești de la Atos, încît pînă astăzi, s-au păstrat cu sfințenie aproape toate.

În esență, aceste înoiri se reduc la următoarele rînduieli, cuprinse în așa numitul „Canonicon”, (adecă Statut sau Pravilă) al Sf. Atanasie:

1. Introducerea vieții de obște, adecă a stilului chinovial, și îngrădirea pînă la desființare a vieții de sine, adecă a stilului idioritmnic.

2. Aspra observare a votului sărăciei, prin oprirea cu desăvîrșire a călugărilor de a poseda averi personale.

3. Interzicerea oricărei deosebiri între călugării greci și între cei latini sau de orice altă limbă.

4. Supunerea tuturor călugărilor de la Atos unui stareț suprem, numit protos.

5. Oprirea intrării și rămînerii pe teritoriul Muntelui Atos a oricăror vietăți de parte femeiască, afară de paserile ceru-

5) Sotirios o. c. p. 22—25.

6) Id. p. 26.

7) Bodogae o. c. p. 23—24; L. Stan, *Locurile Sfinte din Orient*, — rev. Ortodoxia, București, 1952, nr. 1. p. 44—45.

lui, de gîngăanii, de viețuitoare subpămîntene și sălbatece.

6. În fine, organizarea comunității monahale atonite într-un mod complet autonom, adică în independență de orice autoritate bisericească și de stat⁸⁾.

Ce reprezentau aceste rînduiri în sine și ce soartă au avut?

Ele reprezentau, năzuințele celor mai buni atoniți, și, în cea mai mare parte, postulatele tradiționale ale străvechiului monahism orientall.

În privința celei dintîi rînduiri, este de observat că ea a stîrnit adversitatea cea mai mare, întrucît era, potrivit rînduiri tradiționale a întregului monahism care îngăduia și viața de obște și viața de sine, după alegerea celor interesați. Este de altfel și singura regulă sau rînduială a Sf. Atanasie, care n-a rămas, căci încă prin Tipikonul sau Pravila din 972, a împăratului Ion Zimisces, a fost corectată, în sensul că se îngăduie și viața de sine și viața de obște, fiecare avînd valoare egală⁹⁾.

Nici a doua rînduială nu le-a fost pe plac multora, dar n-aveau ce face, căci nu puteau obiecta împotriva votului sărăciei, pe care totuși l-au observat numai în limita posibilului.

În legătură cu cea de-a treia rînduială, observăm că Sf. Atanasie a fost potrivit sciziei care se tot adîncea între Răsărit și Apus, și că deși răsăritean, a socotit necreștinească orice discriminare națională și după rit, între creștini în general și între monahi în special. De aceea, el i-a luat sub ocrotire pe călugării latini, și aceștia și-au ridicat în vremea sa mai multe așezări la Atos, unele din ele durînd pînă în veacurile XIII—XIV, deci și după marea schismă de la 1054.

Cu cîtă tragere de inimă și jertfelnicie căutau ortodocșii de pretutindenea la Atos?

Este destul să deschidem la întîmplare cronicile poporului nostru, ca să dăm de urmele evlaviei și dărnicii celor ce au ctitorit atîtea așezăminte atonite.

Astfel, nu fără fiorul sfînt al legăturii cu un trecut din care ne-am tors noi înșine existența, citim aceste slove ale lui Radu cel Mare din anul mîntuirii 1502:

„Căci am văzut sfintele și dumnezeieștile biserici și mînăstiri rămase sărace din vremea sfînt răposatilor și fericitilor ctitori de mai înainte vreme, și fiind în multe nevoi și lipsuri în vremurile de acum, și avînd nevoie de întinderea mîinii pentru ajutor și întărire de la creștinii binevoitori ...

8) Stan o. c. p. 44—45.

9) Petrakakos, *Tò monaxikòn politevmá toũ áylov ðpoç* "Aθw Atena, 1925, p. 20—26; Bodogae o. c. p. 25; Stan, o. c. p. 45.

Căci a venit către noi părintele nostru chir Cozma fost preot și cu alți bărbați de Dumnezeu sfințiți și ne-a vestit nouă despre starea, despre multele nevoi și lipsuri și greutăți ale sfintelor minăstiri cari sînt în acel mai sus zis Sfînt Munte Atos, că sînt în mare sărăcie și strîmțorare sfințirii călugări cari trăiesc în sfînta minăstire. Iar noi am cugetat să facem ajutor, după puțință, din averea dăruită de Dumnezeu... 4000 aspri pe an¹⁰⁾.

Nu mai puțin grăitoare sînt următoarele două mărturii ale lui Neagoe Vodă Basarab, prima din anul 1513, iar a doua din anul 1517:

„... Străbunicul nostru Io Mircea marele voevod a învit sfîntul și atotcinstuitul hram al sfintei Preobrajării a Domnului Dumnezeuului și Mîntuitorului nostru Iisus Hristos, făcîndu-l ctitorie a Țării Romînești.

După aceștia, această sfîntă monastire numită Cotlomuz a fost împovărată de multe nevoi și s-a stricat; astfel stricată a aflat-o părintele nostru Io Basarab Voevod, și pe cît a putut a învit-o și a întărit-o. Drept aceea și noi, după cît am putut, am întărit și încă o vom întări întotdeauna și o vom învit¹¹⁾.

„Și a venit la noi proegumenul Leontie și bătrînul monah Mardarie... și ne-au dat de veste despre lucrurile trebuitoare monastirii și despre starea voastră. Și noi toate pe rînd le-am înțeles bine și le-am primit cu toată silința.

Deaceia am făcut monastirii ajutor 7000 aspri pe an... să fie monastirii de întărire... iar nouă de veșnică pomenire.

De aceea sfinți părinți, primiți și mulțumiți și rugați pe Dumnezeu pentru noi păcătoșii și nu ne uitați pe noi în sfintele voastre molitve, ci rugați-vă lui Dumnezeu pentru noi păcătoșii și faceți și pentru noi, precum și pentru sfînt răposatii ctitori de mai nainte; și în tot timpul vieții noastre și după viața noastră să ne pomeniți, cît timp va sta sfînta monastire, precum ați și făgăduit¹²⁾.

Dar cîte asemenea mărturii și mărturisiri nu s-ar mai putea cita?

Dreptcredincioșii creștini de toată seama, n-au pregetat să întindă mîna în ajutorul sfintelor așezăminte de la Atos.

Nenumărați călugări simpli, frați de minăstire, laici și clerici cărturari de ai noștri și-au îndreptat pașii spre Sfîntul Munte, purtînd cu ei o cuviință și o omenie cum n-a dus oricine către locurile sfinte.

10) *Documente privind Istoria Romîniei, B. Țara Romînească, sec. XVI*, București, 1951, vol. I, p. 10, nr. 6.

11) *Id.* p. 79—80, nr. 79.

12) *Id.* p. 123—124, nr. 126.

Din Bucovina, din Maramureș, din Galiția, din satele și mănăstirile Moldovei și ale Țării Românești, și deopotrivă din Ardeal și din Banat, credincioși doritori să-și închine viața rugii ne-ntrerupte pentru mîntuirea lor și a tuturor oamenilor, au pornit spre Atos pe jos, cu dăsații în spinare ori numai cu toiagul pribegiei.

Cîți dintre aceștia n-au strălucit deopotrivă prin evlavie și prin hărnicie, ca și prin pricepere gospodărească și de cîrmuitori duhovnicești?

Sînt de neuitat prin atmosfera lor de evlavie ca și prin strălucirea lor gospodărească, așezările atonite românești, cum sînt schiturile Lacul și Prodromul, sau cele mai mici cum este „Chilia” Sf. Ipatie (un schituleț) de lângă Sf. Mănăstire Vatoped.

În cîte feluri ca acestea și ca altele nu și-au adus și credincioșii altor Biserici Ortodoxe contribuția lor la înflorirea vieții atonite?

Cît privește cea de a șasea rînduială statornicită de Sf. Atanasie pentru viața atonită, observăm că ea a constituit, alături de rînduiala a treia, al doilea factor de bază pentru asigurarea unei libere și înfloritoare dezvoltări a vieții atonite.

Rînduiala aceasta veche și tradițională, datează în monahismul atonit dinaintea de veacul V și mai precis, dinaintea de Sinodul IV Ecumenic, adică din vremea cînd monahismul era o organizație religioasă autonomă, nesupusă autorității bisericești. Căci, deși Sinodul IV Ecumenic, prin can. 4 a supus episcopilor pe toți călugării și toate mănăstirile, pe teritoriul Atosului nu s-a aplicat această normă canonică niciodată în chip statornic ci numai întîmplător.

Tradiția independenței sale față de ierarhie, a fost foarte puternică în monahismul atonit și pînă la Atanasie, ea n-a fost însă atît de bine precizată cum a făcut-o el prin rînduiala a 6-a, dintre cele mai importante pe cari le-a introdus în viața obștei de la Sfîntul Munte.

Ea a fost o pavază a liberei dezvoltări a comunității atonite și un mijloc de formare la călugării atoniți, a conștiinței că poartă singuri răspunderea întregii comunități și că participă astfel și la răspunderea generală pentru Biserică.

PSYCHE

IN LUMINA MITOLOGIEI ELINE

de Pr. TRAIAN MIHAILOVICI

Zeița Psyche face parte din cercul mitic plin de lumină al zeiței celei mai frumoase Afrodita—Venus. Pentru a studia mitul zeiței Psyche, e necesar să facem o privire de ansamblu asupra zeiței Venus cu ajutorul căreia Psyche a pătruns în sanctuarul Olimpului.

Plecată de pe malurile Eufratului din țara Ur, țara de la „soare răsare” ca mireasă a lui Anu zeul cerului trece călare pe tigrii îmblânziți prin farmecele sale, printre cedrii Libanului, împodobită cu cununa lui „crai nou”, iar în părul bogat strălucindu-i luceafărul nopților orientale, străbate Canaanul umplându-l cu „așere”, străbate deșerturile și ținuturile pline de mirodenii ale Sabei, trece prin Egiptul ud de Nil și împinzit de lotuși, împrumutînd în aceste peregrinări diferite numiri ca: Iștar, Astartea, Aștoret, Al-Latt, Isura, Bast, ca să se scufunde în mare și să apară din spuma mării lângă insula Kythera, și apoi să fie dusă de zefir pe insula Cipru, unde Korele o împodobiră dumnezeiește. În insula Cipru, primi numele Kypris. Aici se înamoră de Adonis fiul Myrrhei și al vasileului Kiniras cu care cutreeră minunatele regiuni ale Ciprului. La o vînătoare Adonis este sfîșiat de colții unui mistreț, iar Afrodita obține de la zei învierea ca el să reînvie și să vină pe pămînt în fiecare primăvară metamorfozîndu-i singele în rodii. Familia Kinirazilor devine castă de mari preoți ai Afroditei Urania (vezi Ovidiu, *Metamorfozele*, trad. I. Florescu, E. A. R. P. R. Buc. 1959 c. X, 710—735). De aici trasă de lebede și porumbei, căruța aurită a Afroditei, pornește spre văile Idei din jurul celei mai mari cetăți a Asiei Ilios. Aici în văile Idei se însoțește cu oierul Anchise și naște pe viteazul Eneas (Homer, *Il.* XX, 233). În sfîrșit însoțită de fiii săi zeiești Eros, Enderos, Himeaios și de Hore și Grații e primită cu cea mai mare bucurie de toți zeii în pantheonul olimpic, încetățenindu-se ca o zei-tate atotputernică în toată Elada și mai tîrziu în imperiul greco-roman, înălțîndu-i-se minunate înne, temple și statui atît ei cît și zeităților din anturajul ei, făcînd ca cele mai celebre genii ale omenirii Homer, Hesiod, Virgilius, Praxiteles, etc. să-i facă mitul nemuritor prin operele literar-artistice sau sculpturale închinat e ei.

Cel mai iubit fiu și slujitor al Afroditei, era după mitologie Eros ce personifică dragostea. Acest zeu reprezentat sub chipul unui copil înaripat purta un arc cu săgeți aurite. Ori de câte ori Afrodita vroia să pedepsească sau să ferească vreun muritor sau chiar vreun zeu, trimitea pe acest mesager al ei care slobozea din arcul său câte o săgeată aurită în inima persoanei respective, inimă care apoi era cuprinsă de o dragoste fierbinte față de persoana hotărâtă de Afrodita zeița frumuseții și iubirii. Cazuri de acestea sînt nenumărate pe firul depănat din caerul de aur al mitologiei eline, unele devenite celebre (cazurile Apolon și Dafnis, Elena și Paris, Myrrha și Kiniras etc.). Un frumos mit în acest gen, cu un înțeles adînc și sublim este mitul legat de zeița Psyche. Întrucît acest mit are ca simburile iubirea dintre Eros și Psyche, cercetătorii mitologiei eline tratează mitul sub titlul: „Eros și Psyche” (cf. Mundt Ch. Dr., *Die Götterwelt der alten Völker*, Berlin 1854 p. 153—157).

Astfel mitologia povestește că în timpuri străvechi a trăit un basileu, tatăl a trei fecioare foarte frumoase. Cînd s-a apropiat vremea, cele două surori mai în vîrstă s-au măritat după cum și-au ales ele pețitorii. Însă cea mai tinăra dintre surori pe care a chemat-o Psyche a fost de o frumusețe fermecătoare, încît nici un tînăr n-a avut îndrăzneala să se apropie de ea, considerînd-o ființă de origine cerească, nenăscută din oameni. Cunoscînd lumea frumusețea suprafirească a acestei minunate fecioare și crezînd-o întrupare a frumuseții divine a început s-o venereze, înălțîndu-i statui, decretîndu-i cult și aducîndu-i sacrificii. Bătrînul basileu s-a înspăimîntat vîzînd această zeificare a fiicei sale, temîndu-se să nu-și atragă mînia zeilor care de obicei erau egoiști de atotputernicia lor și necruțători cu cei ce se măsurau cu ei. (Așa avem cazurile: Prometheus, Asklepios, Arahne, Io, Heracle, în mitologia greacă, Causica sihastrul ispitit de nimfe Menaca în mitologia indiană etc.) a trimis soli la sanctuarul de la Delfi ca să consulte oracolul lui Apolon prin profetesa Pythia, în privința fiicei sale pe care voia să o vadă măritată după un tînăr cinstit. Dar oracolul îi poruncește ca pe fîca lui cea frumoasă să o ducă pe vîrfurile unui munte și să o lase acolo în pustietate în voia sorții, căci ea nu e născută pentru a fi însoțită cu un om muritor ci e destinată pentru un daimon sburător. Zdrobit de durere, a ascultat totuși de oracol și în haine cernite a petrecut împreună cu poporul plin de durere pe vîrfurile unui munte sălbatec și pustiu pe fiica lui, unde a lăsat-o în voia sorții. Afrodita, geloasă de frumusețea ei a pregătit răzbunarea și a trimis pe zeul Eros să-i în-săgeteze inima după obicei. Zeul Eros s-a dus în acel munte și a găsit fecioara, dar Moira (soarta) a făcut că atunci cînd

el și-a întins coarda arcului ca să sloboadă săgeata divină, s-a rănit la mână cu vârful săgeții așa de rău, încît i-a căzut arcul din mână. Inima lui Eros s-a aprins de o dragoste fierbinte pentru frumoasa Psyche, încît în loc de moarte s-a hotărît să-i pregătească o viață cerească. La porunca lui Eros, s-a grăbit acolo zeul Zefir, care a ridicat pe Psyche pe aripile sale în timp ce ea dormea, ducîndu-o într-un loc străin, neumblat de oameni.

Cînd Psyche în sfîrșit s-a deșteptat s-a văzut așezată într-un palat somptuos. A auzit lire și chitare și coruri nevăzute cîntînd cîntece de mîngîiere și speranță; mîini nevăzute au slujit-o, spirite de iubire au condus-o prin încăperile minunatului palat. Cînd s-a făcut noaptea, aceleași spirite nevăzute au condus-o într-un minunat dormitor. După atîta zburcîm și suferință a adormit. Deodată s-a simțit trezită. Un spirit nevăzut se strecurase în odaie și Psyche a uitat de suferințele îndurate. Dar, cînd Aurora a deschis porțile lui Helios, spiritul zeiesc — care era Eros — a dispărut. Ziua ce a urmat i s-a părut frumoasei Psyche plină de singurătate.

Iarăși a venit noaptea și odată cu ea a venit în palat și spiritul nevăzut Eros. Psyche i-a simțit prezența. Nevăzutul Eros i-a spus că-i va aduce cele mai frumoase daruri, ca să o despăgubească pentru singurătatea ei din timpul zilei. După aceste promisiuni i-a spus: „Nici odată să nu ceri de la mine ca să mă vezi, sau să încerci cumva acest lucru, căci vei cădea într-o suferință veșnică și ne vom despărți pentru totdeauna”. Auzind Psyche acest lucru i-a spus:

— „Eu ascult porunca ta, dar am o rugăminte, să-mi aduci surorile mele aici, căci ele sînt îndoliate, crezîndu-mă moartă, neștiind că sînt cea mai fericită muritoare”.

Eros i-a împlinit dorința. Venindu-i surorile, Psyche le-a primit cu multă bucurie și le-a mărturisit totul. Surorile ei cuprinse de gelozie și invidie au început să-i facă frică făcînd-o să creadă că spiritul nevăzut ar fi un daimon personificat în cine știe ce fiară fioroasă. În sfîrșit Psyche s-a hotărît să se convingă de adevăr, neținînd seama de spusele zeului. Venind noaptea a venit cu ea la palat și Eros. După un timp simțind Psyche că spiritul a adormit, s-a ridicat încet din așternut a aprins o candelă, a luat în mână o sabie pentru o eventuală primejdie și a venit lingă pat. Cînd a privit a rămas încîntată. În loc de animal înfricoșat a văzut un tînr de o frumusețe zeiască, dormind liniștit cu arcul de aur aruncat la picioare. Plină de fericire n-a mai putut nici să gîndească. S-a plecat asupra lui luminîndu-l cu candelă și din nebagare de seamă un strop de untdelemn fierbinte a căzut pe umărul lui, trezindu-l din somn. Înaintea lui stătea Psyche înmărmurită. Eros a observat că ea în loc să-l asculte, a

ascultat de surorile ei. Cu multă tristețe și cu cuvinte pline de amărăciune, Eros a dispărut din fața ei și odată cu el a dispărut și palatul cu toate splendorile lui. Psyche a rămas iarăși în singurătate pe vârful muntelui. Zile întregi, Psyche s-a văitat și a strigat după ajutor de la zei și de la oameni, dar nimenea n-a venit s-o ajute. După multă suferință, în fața ei s-a arătat însăși mîndra Afrodita, care încă nu-și potolise ura. Psyche văzînd-o s-a rugat s-o primească sclavă a sa, dar răzbunătoarea zeiță n-a fost mulțumită numai cu atît, ci i-a impus diferite condițiuni obligînd-o să le îndeplinească. Psyche în desnădejdea ei s-a prins să îndeplinească acele condiții impuse de Afrodita, numai să scape de acea singurătate. Atunci invidioasa zeiță a început încercările.

Întîi de toate i-a dat o amestecătură de semințe pe care să le aleagă pe fiecare în parte. Munca era nespus de grea. Noroc a fost că a venit un roi de albine care au separat semințele după felul lor.

A fost pusă apoi la a doua încercare: să meargă pe vârful unui munte foarte sălbatec și să aducă de acolo un mănunchi de lînă de la oile sfințite, închinat lui Apollo zeul luminii. De odată s-a apropiat de ea o broască țestoasă care a învățat-o că atunci cînd va veni căldura zilei și oile vor coborî la strungă să le aștepte și astfel să poată lua un mănunchi de lînă. Deci și această încercare a dus-o Psyche la îndeplinire.

I s-a impus apoi a treia încercare. Să meargă la un ocean și să aducă apă întunecată din mijlocul lui. Deodată a venit un vultur și a luat Psychei cana aducîndu-i-o plină de apă.

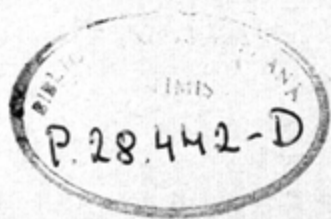
Atunci trufașa zeiță i-a impus ultima condiție: să se poare în lumea de jos, în imperiul lui Hades și de acolo să-i aducă o alifie care are puterea de a menține fața mereu tînără. Nefericita Psyche s-a pogorît în împărăția misterioasă a Persephonei și a fiorosului Hades. Numai la intervenția Persephonei, îndurătoare întotdeauna față de suferințele omenești, Psyche a izbutit să capete alifia cerută. Plecînd din lumea umbrelor, Psyche nu s-a putut stăpîni și a deschis cutia. În acel moment un nor mare de aburi a alunecat pe fruntea ei. Psyche a devenit palidă și a căzut jos ca moartă. Ar fi murit, dacă nu ar fi stăpînit-o dorul iubirii curate pe care o pierduse. Văzînd primejdia, nici Eros n-a mai putut răbda. Ca o stea căzătoare a zburat din înaltul Olimpului, s-a oprit lîngă Psyche și a trezit-o din amețeala ce a cuprins-o.

Luînd-o de mînă, a dus-o apoi în palatul de pe Olimp, iar Zeus a binecuvîntat căsătoria ambilor iubiți și unirea inimilor lor. Cu mare bucurie și ceremonie au serbat zeii această căsătorie. Apollon, cînta din lira-i de aur acompaniat de muze, Grațiile împodobiră mireasa dumnezeiește, iar frumoasa Hebe și cu Ganimede — paharnicii zeilor — turnau în po-

tire de aur nectarul ambroziei — băutura nemuririi—. Suro-rile Psychei, de invidie s-au aruncat de pe stîncă în pră-pastie și au murit.

Mitul zeiței Psyche, are un înțeles adînc și frumos. Psy-che înseamnă pe grecește „suflet”. Sufletul adică după mito-logie psyche s-a strîns în statura omenească a corpului și din cauza stăbiciunii muritoare, psyche-sufletul s-a de-părtat de putînta de a ajunge la înălțimea teandrică a trans-figurării. Dar psyche are în ea dorința de a ajunge înălțimea desăvîrșirii și a nemuririi pe care a păstrat-o.

Parcurgînd „scara vieții” cu toate încercările ei, sufletul, psyche trebuie să se curețe în deplină armonie cu trupul de zgura greșelilor. Dacă acestea s-au îndeplinit atunci sufletul devine curat și dacă aceste încercări cu privire la cîștigarea veșniciei în fericirea și pacea cerească sînt statornice, numai atunci sufletul va intra în transfigurare (cf. Mundt Ch. Dr. o. c. p. 157) și se va reîntoarce curățit în sinul „Iubirii eter-ne” în fericirea cerească.

DUMINICA ORTODOXIEI

Duminica întâia din postul mare se numește „Duminica Ortodoxiei”, fiindcă în această duminică s-au încheiat luptele contra sfintelor icoane, lupte care au durat cu năci întreruperi peste 100 de ani și de pe urma cărora a curs mult sânge și s-au vărsat multe lacrimi.

La începutul veacului al VIII-lea, în anul 726, s-a pornit în răsărit o dușmănie plină de patimă împotriva icoanelor, dușmănie susținută de unii împărați din timpul acela, care învinuiau pe creștini că cinstind sfânta cruce și sfintele icoane, calcă porunca II din decalog și se închină la idoli. Greșala lor venea de acolo, că nu puteau face deosebire între idol și icoană, iar ura și orbirea lor a mers atât de departe, încât au scos icoanele din biserică.

Ei nu puteau să înțeleagă că noi creștinii cinstind icoanele cinstim sfântul ce este reprezentat prin icoană și nici de cum lemnul din care este făcută. Ei nu-și dădeau seama, că icoana este un simbol al unei ființe cerești și că ea reprezintă doar această ființă după cum fotografiile reprezintă figurile părinților și ale celor dragi ai noștri.

Cei care au susținut cu mai multă căldură lupta cea dreaptă pentru apărarea sfintelor icoane, au fost călugării și bunii creștini din vremea aceea care au binemeritat de la istorie numele de apărători ai Ortodoxiei. Din cauza aceasta mulți dintre ei au plătit cu viața îndrăzneala lor.

Pentru a se pune capăt acestor divergențe, care sîngeau atât de greu trupul Bisericii lui Hristos, s-a convocat în anul 787 la Niceia, sinodul al VII-lea ecumenic, care a justificat dogmatic cultul icoanelor. Însă lupta împotriva sfintelor icoane a continuat și în prima jumătate a veacului al IX-lea, încît a trebuit să se țină încă un sinod local, la Constantinopol, în anul 842, care a întărit hotărîrea sinodului al VII-lea ecumenic cu privire la cultul icoanelor.

Astfel s-a ajuns ca în ziua de 19 februarie a anului 843, în prima duminică din postul mare să se serbeze triumful împotriva iconoclasmului și sfintele icoane prigonite timp de o sută de ani, să fie reșezate cu procesiuni solemne în bisericile din Constantinopol.

De atunci duminica întâia din postul mare, se numește duminica ortodoxiei și a rămas pînă azi una din cele mai mari sărbători ale Bisericii noastre.

Aceasta a fost ultima biruință pe care a câștigat-o Biserica creștină în totalitatea ei, deoarece în anul 863, a izbucnit în apus o schismă cu urmări grave, care în mai puțin de 200 de ani, a despărțit Biserica lui Hristos în două și anume: Biserica de răsărit sau ortodoxă și cea de apus sau catolică.

Duminica Ortodoxiei ne aduce deci aminte, nu numai de sfârșitul îmbucurător al ereziei iconoclaste, ci și de un alt sfârșit de tristă amintire, ne aduce aminte de sfârșitul unității Bisericii lui Hristos.

De atunci cele două ramuri ale Bisericii creștine au acționat separat. Biserica apuseană favorizată de împrejurări, s-a întărit cu cele materiale dar s-a îndepărtat de adevărata învățătură a lui Hristos prin dogme și învățături noi.

Biserica ortodoxă a trecut prin multe și grele încercări, dar a păstrat întreg și neschimbat tezaurul învățăturilor creștine, fixate de Sfinții Părinți și de sinoadele ecumenice, în cele opt veacuri și jumătate cât timp Biserica lui Hristos a fost una singură.

De aceea pe drept cuvânt putem spune că Ortodoxia este Biserica lui Hristos pe pământ. În ea aflăm adevărata învățătură creștină descoperită lumii de Iisus Hristos, Fiul lui Dumnezeu și propovăduită oamenilor de Sfinții Apostoli inspirăți de Duhul Sfânt.

În ea găsim dragostea cea mai curată și sfântă, dragostea dusă pînă la jertfelnicie, după porunca Domnului: „Poruncă nouă dau vouă, să vă iubiți unul pe altul, precum eu v-am iubit pe voi” In. 13, 34.

În ea aflăm dreptatea, ca o urmare firească a adevărului și iubirii desăvârșite.

În ea găsim calea ce ne duce la Dumnezeu, calea dreptei credințe și a vieții celei sfinte. În ea aflăm calea mîntuirii, calea păcii, a împăcării și bunei înțelegeri.

Ortodoxia este religia tuturor credincioșilor. Ea apare ca o mamă iubitoare care-și întinde dragostea ei mîntuitoare peste toți fiii ei, fără nici o deosebire.

Ea a știut și știe să se identifice totdeauna cu aspirațiile firești și drepte ale poporului în mijlocul căruia își desfășoară activitatea. În sensul acesta ea s-a dovedit a fi în ultimul timp o adevărată solie de pace prin străduințele ce le-a spus ca să vindece rănille trecutului, să potolească spiritele învrăbite și să arate oamenilor calea vieții și a mîntuirii.

Ea dorește și nădăjduiește că pînă la urmă toți se vor convinge, că singura cale de urmat în clipa de față este împăcarea și conlucrarea.

Prin reprezentanții ei cei mai luminați, ea stăruie ca relațiile dintre indivizi și popoare să fie așezate pe temelia morală a respectului reciproc, a bunei înțelegeri și conviețuirii frățești.

De aceea ea cheamă pe toți credincioșii iubitori de Hristos să se unească și să acționeze în comun pentru soluționarea pe cale pașnică a neînțelegerilor existente, să cultive între ei relații de prietenie, de dragoste și frățietate.

Se cere de la noi să spargem zidul ce desparte creștin de creștin, să smulgem din sufletele noastre egoismul și toate pricinile de vrajbă, de neîncredere și dușmănie, care strică armonia și iubirea dintre frați. Să alungăm din inimile noastre sentimentele meschine, păcatele și toate pasiunile care învrăjbesc și duc la dezbinare.

Ea cere de la noi, să păstrăm cu sfințenie tezaurul dreptei credințe a primelor opt veacuri creștine și să ne rugăm „pentru pacea a toată lumea, pentru bunăstarea sfințelor lui Dumnezeu Biserici și pentru unirea tuturor”.

Pr. C. Comșulea

ASCULTĂTOR FĂCÎNDU-SE PÎNĂ LA MOARTE

PREDICĂ LA DUMINICA FLORIILOR

Pe povârnișul din spre răsărit al Muntelui Măslinilor, cale ca de un ceas de la Ierusalim, era pe timpul propovăduirii evangheliei prin Fiul lui Dumnezeu cel întrupat, un orășel numit Betania sau Vitania, în care trăia un prieten al Domnului anume Lazăr, împreună cu surorile lui Marta și Maria, familie de oameni cucernici, în casa cărora Mîntuitorul a fost adesea așteptat și primit ca un oaspete iubit. Imbolnăvind-se acest Lazăr și murind, Iisus Domnul cînd a venit în Vitania, cu ocazia ultimului Său drum la Ierusalim, deși prietenul său era mort de 4 zile, cu puterea Sa Dumnezeiască l-a înviat. La puțin timp după săvîrșirea acestei minuni, îl găsim pe Mîntuitorul nostru tot în Vitania, în casa unui oarecare Simon Leprosul șezînd la masă împreună cu Apostolii și cu Lazăr. Iar Maria, sora lui Lazăr, luînd un vas cu mir de mult preț a uns cu acesta picioarele Domnului pe care le-a șters apoi cu părul capului ei, lucru ce l-a supărat pe unul din cei 12 Învățăcei, anume Iuda al lui Simon Iscarioteanul, care a ridicat obiecțiunea că a făcut o risipă inutilă, deoarece mirul acesta scump putea fi vîndut cu bani mulți care să se fi împărțit săracilor. Mîntuitorul însă, justifică gestul femeii, spunîndu-le celor de față: „Lăsați-o pe ea căci pentru ziua îngropării mele a făcut aceasta. Căci săraci veți mai avea cu voi, iar pe mine nu mă veți mai avea”.

A doua zi după această întîmplare, voind să între în Ierusalim Domnul a trimis pe doi din ucenicii Săi în satul dinaintea lor, unde vor găsi un mînz de asin legat, pe care să îl aducă la El. Apostolii ascultînd de porunca Mîntuitorului lor au adus asinul, pe care punîndu-și hainele, Iisus a încăle-

cat și a pornit apoi spre cetatea Ierusalimului, urmat de micul alai al Apostolilor și de poporul din Vitania, care fusese martor al ridicării din morți a lui Lazăr. Iar mulțimile ce veniseră la Ierusalim, ca pelerini de sărbătoarea Paștilor, auzind că vine Iisus prorocul cel mare al lui Izrail și care a redat lui Lazăr viața, l-au ieșit în întâmpinare. Unii din ei au tăiat ramuri din copaci, pe cari le agitau în mâini ca pe niște stegulețe. Alții și-au așternut vesmintele pe drumul pe care avea să treacă Mîntuitorul și toți deopotrivă, atît cei ce mergeau înainte cît și cei ce veneau din urmă, strigau din adîncul convingerilor „Osana, Fiul lui David, bine ești cuvîntat cel ce vii întru numele Domnului, împăratul lui Izrail”.

Prin contrast cu umilința de pînă aci a vieții Sale, Mîntuitorul permite de astă dată mulțimilor să-l aclame și să-l conducă cu alai, în cetate. Dar în adîncul sufletului Său nu se bucură, căci El știe cît de mare este prăpastia dintre așteptările acestor oameni necunoscători ai vrerilor și rînduelilor lui Dumnezeu, dintre nădejtile pe cari și le pun în El, pe care L-ar dori salvator al lor din robia romanilor și dintre ceea ce i-se va întîmpla Lui în această cetate, unde îl așteaptă moartea, și de aceea Mîntuitorul nu răspunde acestui entuziasm sgomotos al mulțimilor. El nu a rostit nici un cuvînt și nu a făcut nici un semn de salut, ci și-a continuat drumul adîncit în Sine însuși și în gîndurile Lui, copleșit de fiorul unei tragice și dureroase singurătăți.

Căci, cunoscîndu-le pe toate cele viitoare, El simte încă de acum sudorile amestecate cu sînge, care îi vor roura fruntea în Ghetsimani. El știa prea bine că osanalele și urările de slavă de azi, peste cîteva zile se vor prefăce în răcnetul de: „Să se răstignească”, că stîlpările de finic de acum vor deveni spinii pustiei Ierihonului din care se va face cununa de spini ce-i va fi apăsată pe ca pși că veșmintele de sărbătoare așternute acum pe drumul Lui triumfal se vor prefăce în mohorîtă hlamidă de batjocură, cu care va fi îmbrăcat în curtea lui Pilat. Și iarăși ca unul care cunoaște cele mai dinlăuntru ale sufletelor și inimilor tuturor, el știe că unul din cei 12 Învățăcei ai lui, același iubitor de arginți Iuda Iscarioteanul, care s-a plîns de risipa mirului în casa lui Simon Leprosul, îl va vinde dușmanilor Săi, care acum, în urma vilvei stîrnite de învierea lui Lazăr au hotărît definitiv să-L piardă. Iară ceilalți Învățăcei, acești naivi Galileeni, dragi inimii Sale, care acum cu fețe radioase de bucurie explică oricui la cerere lămuriri că cel ce intră în triumf în cetatea sfîntă a neamului lor este Iisus prorocul cel din Nazaret, toți aceștia, după ce El va fi prins, se vor împrăștia cuprinși de spaimă în toate părțile și chiar cel mai îndrăzneț dintre ei, Petru care le-a mărturisit totdeauna că este gata să meargă pînă la moarte cu Domnul Său, se va lepăda de Dînsul de trei ori.

Toate acestea le știe Mîntuitorul și totuși merge înainte pe calea destinului Său. De altfel, încă de la plecarea din Galileia spre Ierusalim, le-a spus Apostolilor că în Ierusalim, El, Fiul Omului, va fi dat în mîinile celor păcătoși, care îl vor schingiui și-L vor omorî. Iar acum zilele acelea ale durerii s-au apropiat și Domnul vede deja proiectîndu-se înfricoșătoare crucea de pe culmea Căpăținii, care-L așteaptă cu brațele întinse spre a-L primi, pentru a-l nimici viața tinăra și neprihănită. Și parcă, de pe buzele Lui, se desprinde ca un murmur de închinare și de supunere deplină față de rînduelile Tatălui carele L-a trimis cuvintele Scripturii: „Iată eu vin ca să împlinesc voia Ta, Dumnezeuule”:

Căci pentru aceasta a venit El în lume, pentru ceasul acesta al durerilor care se pot apropie acum. Pentru aceasta merge acum la patima cea de bună voie, pentru ca să se plinească deplin toate scripturile cele pentru El. Acesta a fost de altfel întregul sens al vieții Mîntuitorului și însuși rostul întrupării Sale, ca luînd asupra Sa păcatele oamenilor să le nimicească prin omorîrea Lui. Și de aceea a putut spune Apostolul că Domnul nostru „ascultător s-a făcut întru toate, pînă la moarte și încă moartea pe cruce”. Iar prin ascultarea Lui a ridicat de asupra noastră osînda blestemului neascultării. În locul neascultării Celui întîi zidit și a tuturor celor născuți din aceasta, Mîntuitorul lumii a venit să ofere Tatălui ascultarea Lui și supunerea față de voia și rînduelile cele mai dinainte de a fi veacurile ale Părintelui Său ceresc. Așa trebuiesc înțelese cuvintele rostite odinioară de Domnul la fîntîna lui Iacob de la Siharul Samariei: „Mîncarea mea este să fac voia celui ce m-a trimis pe mine”. Sau cuvintele pe cari le va rosti în sbuciumața rugăciune din grădina Ghetsi-mani: „Părinte sfinte, de este cu putință, fă să treacă de la mine paharul acesta, însă nu după cum voesc eu, ci precum voești Tu”. Iar voia Tatălui așa a fost ca Fiul Său cel unul născut, pe carele L-a trimis în lume spre mîntuirea ei, să bea pînă la fund acest pahar al durerilor și chinurilor, care vor culmina cu răstignirea de pe Golgota, singur și neînțeles, părăsit de prieteni și hulit și batjocorit de dușmani, pînă la ultima Lui suflare.

În ce ne privește pe noi, creștinii, de voim să dobîndim învățătură de folos pentru viața noastră din împlinirea sîrbătorită în praznicul de astăzi și de voim să-L însoțim duhovnicește și cu cuviință pe Domnul, pe drumul întrării Lui sîrbătorești în Ierusalim și să urcăm apoi calvarul dureros al sfintelor Sale patimi împreună cu El, datori sîntem să învățăm din pilda Lui supunerea față de Dumnezeu cel din ceruri și ascultarea de poruncile Lui.

Să ne supunem la rîndul nostru rînduielilor lui Dumnezeu și să ne facem ascultători ai poruncilor Lui, care ne cer

să ne iubim unii pe alții, înfrățindu-ne cu toți semenii pentru promovarea mai binelui și a ceea ce este spre folosul tuturor, iar în relațiile noastre să ținem seamă de îndemnul făcut de Fiul lui Dumnezeu: „Toate câte voiți să vi le facă vouă alții, faceți-le și voi așisderea”.

Căci numai așa făcînd, îl vom putea primi cu vrednicie în Ierusalimul sufletelor noastre pe Domnul și învățătorul nostru, pentru ca răstignindu-ne păcatele și poftetele cele rele odată cu crucificarea Lui, prin împărtășirea cu sfîntul și prea scumpul Lui sînge care s-a vărsat pentru mîntuirea celor ce cred în El și cu preacuratul trup carele s-a frînt și se frînge spre iertarea păcatelor multora, să ne putem ridica și noi din întunerecul și moartea păcatelor noastre, odată cu scularrea Lui din morți, în ziua cea sfîntă și luminată a învierii Sale.

Prot. Iova Firca

PENTRU APĂRAREA VIETII ȘI FERICIREA COPIILOR

PREDICĂ LA DUMINICA FLORIILOR

Biserica noastră dreptmăritoare sărbătorește astăzi duminica Mironosițelor, închinată credincioaselor femei care și-au dăruit sufletul lor lui Hristos Mîntuitorul.

Dacă Apostolul Toma a fost cel din urmă dintre Apostoli care a văzut pe Domnul Cel înviat, pipăind cu mîinile sale coasta Mîntuitorului, într-un moment de adîncă frămîntare interioară, femeile mironosite, pentru pietatea și devotamentul lor față de Mîntuitorul, au fost învrednicite cele dintii să vadă pe Mîntuitorul Cel înviat și să vestească Apostolilor marea minune a învierii.

După ce s-a săvîrșit cutremurătoarea dramă de pe Golgota, arătîndu-s-au semne neobișnuite care au adeverit dumnezeirea Celui crucificat. Pămîntul s-a cutremurat, stîncile s-au despicat, mormintele s-au deschis. A fost suspinul prelung al naturii în fața tragediei ce s-a petrecut! Iar catapeteasma templului s-a rupt în două de sus pînă jos, descoperind sanctuarul Vechiului Testament. Ordinea veche dispare, un nou sanctuar se ridică și pe altarul lui se va aduce de aci înainte jertfa curată și nesîngeroasă a Noului Testament.

În fața acestor semne supranaturale, pînă și centurionul roman, care stătea de pază la cruce, exclamă cutremurat: „Acesta cu adevărat Fiul lui Dumnezeu a fost!”

Și într-adevăr, iată minunea, cu adînci rezonanțe în sufletele credincioșilor, prin care Iisus și-a adeverit din nou, în chipul cel mai neîndoielnic și convingător, divinitatea sa. În zorii celei de a treia zi după moartea Mîntuitorului, mormîntul străjuit se deschide și triumfător se înalță Hristos biruitorul morții. Ingerul în veșminte albe, strălucitoare, se arată

femeilor mironosite, care potrivit tradiției au venit la mormînt să ungă trupul Domnului cu miresme, zicîndu-le: „Nu vă temeți voi, că știți că pe Iisus cel răstignit îl căutați. Nu este aici, că s-a sculat precum a zis: veniți de vedeți locul unde a zăcut. Duceți-vă de grabă și spuneți ucenicilor Lui, că s-a sculat din morți...” (Matei 28, 5—7). „Dar cînd mergeau ca să vestească ucenicilor, iată Iisus le-a întîmpinat și le-a zis: „Bucurați-Vă!” Ci ele venind aproape, au cuprins picioarele Lui și s-au închinat Lui. Atunci Iisus le-a zis: Nu vă temeți. Duceți-vă și dați de veste fraților mei, ca să meargă în Galileia și acolo mă vor vedea” (Matei 28, 9—10).

Femeile mironosite au fost cele dintîi ființe cărora, pentru credința și devotamentul lor față de Iisus, îngerul le-a vestit marea minune a învierii Domnului.

Femeile mironosite au fost cele dintîi ființe, care au fost învrednicite de către înger și de către Iisus să vestească Apostolilor învierea.

Femeile mironosite și-au manifestat, atît în timpul vieții Mîntuitorului pe pămînt, cît și după moartea Sa, profundul lor devotament față de divinul Învățător, ca un prinos de recunoștință pentru binefacerile aduse de Iisus femeii creștine.

Înainte de apariția creștinismului, structura societății precreștine era vrednică de plîns. Lumea era împărțită în două uriașe tabere adverse: cetățenii liberi cu toate drepturile și lumea sclavilor, lipsită de orice drept. După unele statistici, două treimi din populația vastului imperiu roman, o compuneau sclavii. Munca manuală era considerată ca o degradare nedemnă de un cetățean și lăsată exclusiv pe seama sclavilor, care erau priviți ca unele vie. Situația acestora era jalnică, ei aflîndu-se în proprietatea deplină a stăpînilor care aveau asupra lor puteri nelimitate.

Iar femeia era considerată ca un obiect care putea fi vîndut sau schimbat. Insuși Socrate, celebrul filozof grec, reducea rolul femeii la acela de podoabă în viața bărbatului. Chiar și la iudei femeia era ținută în stare de inferioritate față de bărbat, abaterile ei sancționîndu-se prin uciderea cu pietre.

Pentru noi creștinii venirea lui Iisus în lume, ce marchează cu adevărat un început de epocă nouă, schimbă radical structura religioasă morală și socială a lumii precreștine. Noua lui învățătură, orientează sufletul spre cer, spre adevărul Dumnezeu, aduce în lume iubirea fără de margini.

Din iubire față de noi, Fiul lui Dumnezeu coboară în lume și prin iubire detronează dogma egoismului de pînă aci.

Din iubire față de noi, Iisus vine în lume și prin iubire dărîmă zidul despărțitor dintre națiuni și inși, unind omenirea într-un uriaș fluviu spiritual de viață nouă, în care dispar asperitățile vieții sociale și discriminările rasiale.

Datorită creștinismului, care ridică personalitatea și demnitatea omului la cea mai înaltă măreție, sclavajul — o pagină întunecată a istoriei antice — începe să dispară din mijlocul societății omenești.

Creștinismul decretează egalitatea, libertatea și fraternitatea tuturor: „Nu mai este iudeu, nici elin, nu mai este rob nici slobod: nu mai este parte bărbătească și parte femeiască, pentru că voi toți una sînteți întru Hristos Iisus” (Galateni 3, 28).

În fața lui Dumnezeu, toți creștinii sînt egali, ca fiii ai Părintelui ceresc și frați deopotrivă.

Creștinismul ridică femeia din starea de umilintă în care se găsea, încredințându-i o înaltă misiune, un sublim apostolat: acela de mamă. Apostolatul cel mai de seamă, chemarea cea mai înaltă a femeii, este cea de mamă.

Ce chemare sublimă! Să dai viață, să dăluiești din copiii tăi pe adevăratul om în plenitudinea existenței sale, care să exceleze în viață nu numai printr-o temeinică pregătire științifică, dar și prin o superioritate etică, să fie disciplinat, cu respect față de adevăr, plin de iubire față de aproapele, în sufletește dragoste fierbinte față de Patrie, de ideea prieteniei între oameni și popoare. Inzestrată cu o viguroasă structură sufletească, cu o sensibilitate aleasă și cu o excepțională generozitate, femeia este chemată să dea Patriei cetățeni loiali, caractere integre, valori morale.

Sărbătorind astăzi duminica Mironositelor, praznicul de pomenire al sufletului feminin, cucerit de Hristos Mîntuitorul, cuvine-se ca învățăturile, ce se desprind din slova pericopei evanghelice de astăzi, să le reîntipărim adînc în sufletele noastre. În deosebi, credincioasele să nu uite o singură clipă îndatoririle lor mărețe. Ele să nu fie numai coloanele de ornament ale căminului familiar, cum erau în vechime, ci ca niște vestale, să întrețină în familie focul sacru al iubirii, al înțelegerii și al păcii, îndeplinindu-și cu rîvnă și cu dragoste sublima lor chemare.

Conștiente de consecințele catastrofale ce le-ar avea declanșarea unei noi conflagrații mondiale, femeile trebuie să militeze cu înusufletire pentru apărarea păcii, pentru preîntîmpinarea unui război termo-nuclear, pentru crearea unei societăți fără arme și fără războaie, instaurarea unei păci trainice pe pămînt, fiind misiunea fundamentală a lumii contemporane, o necesitate vitală în etapa actuală a dezvoltării societății omenești.

Conștiente de răspunderea ce o au în fața lui Dumnezeu și a istoriei pentru zîmbetul cald al copilașilor, pentru asigurarea unui viitor luminos pe seama lor, mamele trebuie să-și ridice cu tărie glasul pentru apărarea vieții și fericirii copiilor lor.

Astăzi, cînd știința și tehnica au atins culmi nebănuite, cînd omul se înalță cu succes în cosmos, spre uimitorul de pături ale universului, el vrea pace pe pămînt!

Prof. Dr. Victor Vlăduceanu

O PAGINĂ NECUNOSCUȚĂ DIN VIAȚA LUI V. BABEȘ

de VIRGIL MOLIN

Istorică perioadă imediat următoare anului 1848 în Ardeal, este bogată în aspecte, dar nu este încă scrisă în întregime. Se completează însă pe măsură ce noi documente vin să explice stări, fapte, oameni. În această privință, documentele epistolare, emanând de la oameni care s-au zbuțuit în acele vremi în căutarea de noi orizonturi, sînt piese de importanță în munca de cercetare a perioadei.

O scrisoare nepublicată, pe care o reproducem aci, vine să ne ajute la întregirea cunoașterii vieții publice a poporului român în cadrul dominației habsburgice, în perioada aceasta cînd papalitatea căuta să cîștige teren în rîndul credincioșilor bisericii ortodoxe din monarhia habsburgică. Impotriva acestor încercări, vine să atragă atenția unul din bărbații de frunte pe care i-au avut românii din Banat și credincios fiu al bisericii sale: *Vincentiu Babeș*¹⁾.

1) *Vincentiu (Vichente) Babeș*, tatăl doctorului V. Babeș, născut în anul 1821 la Hodoniu în Banat, din familie de țărani. A urmat școala germană din Timișoara, apoi gimnaziul tot la Timișoara, la Seghedin și Carlovă. A fost înscris la cursurile de teologie de la Arad, dar s-a hotărît pentru studii juridice, pe care le-a făcut la Budapesta. Revine la Arad ca notar al tablei (1846) și profesor la institutul pedagogic din acest oraș. În anul 1848 ia diploma de avocat, iar în 1849 director (inspector) școlar. Pleacă la Viena, ca plenipotențiar al intereselor românilor, alături de alții. A funcționat la Viena, ca translator la ministerul de justiție, iar din 1851 secretar de senat la înalta curte de justiție. Din 1860 secretar aulic, transferat apoi la cancelaria aulică din Budapesta. Din 1861, cînd a fost ales deputat la Sasca din Banat, a activat în viața politică fiind reales mereu ca deputat în toate parlamentele țării din acea perioadă. Promotor al mișcării politice în organizație de partid, luptător neobosit pentru drepturile poporului român din fosta monarhie, autoritate mereu consultată în materie de drept, asigură asistența juridică în procesul de despărțire a bisericii ortodoxe române din Banat. Pentru atașamentul lui față de ortodoxie a fost numit „bisericanul”. Bun latinist și paleoslav. Autor al mai multor studii, între care documentata lucrare „Die Sprach u. Nationalitäten Frage in Österreich”. A fost ales membru al Academiei Române. A decedat în februarie 1907 în vîrstă de 86 ani. În 1938, osemintele lui au fost aduse din Țripta de la Budapesta și așezate spre veșnică odihnă lingă biserica din Hodoniu, așa cum i-a fost ultima dorință.

Despre această mobilizare, rămasă cu caracter secret, ne dă destăinuire o scrisoare pe care o adresează la 28 aprilie 1857, V. Babeș din Viena, doctorului Atanasie Șandor, profesor la institutul teologic și pedagogic din Arad, în urmă cu peste 100 ani.

Scrisoarea, păstrată de Atanasie Șandor, a ajuns odată cu câteva pachete din numeroasa lui corespondență, în patrimoniul Academiei R.P.R.²⁾, de unde o copiem, o reproducem (cu ortografia curentă) și încercăm să o comentăm, situându-ne în epocă și în împrejurările specifice românești, de atunci:

Viena, la 28 aprilie 1857³⁾

Estimatisime Domnule Doctor,

Deși copleșit de necazuri private și de cele oficioase, n-am încetat totuși a simți și cele comune-naționale, fiind-mi îndreptată atențiunea toată și neconținută și spre orizontul nostru special. Calamitățile (ce) începură a ne amenința în Biserică și în școală, — deocamdată mijlocit ca să devină miine-poimîne cu dată ocaziune nemijlocite⁴⁾, îmi cutremură sufletul. Chemarea, datorința de a preveni răul, ar fi firește, a Episcopilor naționali; dar unde sînt aceștia? Patriarhul nu mai e viu, decît pentru burtă și jocul de cărți; alți capi bisericești încă pentru unele lucruri și mai rele; — la vîntoriu nimeni nu cugetă, și Doamne noroasă și vișoroasă se arată aceasta. Episcopul Domniilor Voastre — D-ta îmi știi vorba mea primitivă despre dînsul — după toate cîte am putut afla pe cale privată și publică, se pare c-ar avea inimă bună și voia de a fi drept și vrednic de oficiul său.

Rezimat pe această, în serbătorile sîntelor Paști, m-am aflat îndemnat a mă adresa către Dînsul cu o epistolă încărcată de dureri și îngrijiri naționale, cu rogarea (pentru) proiectarea remediilor de mîntuire.

Mi-ar place a-ți trimite o copie, dar de-o parte timpul nu-mi iartă a fi-o face, de altă parte cred că Illuștritatea Sa, Dl. Episcop de sine se va afla îndemnat a vă comunica

2) Biblioteca Academiei R. P. R., Msse, 1015 nr. 2—3.

3) Scrisoarea trimisă din Viena la 28 aprilie 1857, a parcurs pe drumurile „poștei kezaro-krăiești” 10 zile, fiind primită la Arad, abia la 7 mai. A făcut de bună seamă și puțină „carantină” la oficiile de cenzură ale vremurilor, căci în această perioadă se știe că în Ungaria stăpînea absolutismul imperial, cunoscut sub numirea de „regimul lui Bach”.

4) În ortografia specifică a perioadei, Babeș scrie „mied'locitu”. Scrișul lui mai are o caracteristică: nu folosește semne cu sedile (§ sau †) cum ar fi Răciu în loc de Rațiu, etc. În schimb are frecvente accente ca „otă”, „acéstă” etc.

lucrul. Ori cum, eu sînt curios, dacă pasul meu va fi făcut vre-o impresiune și va fi avînd ceva rezultat. Drept aceea te rog a fi cu luare aminte, fără a vedea cum că ști de lucru din partea mea; și dacă vei afla cu cale, poți iniția despre aceasta și pe Dl. prota Raciș și pe ceilalți dreptcredincioși frați ai noștri. Treaba poate fi cu atît mai momentoasă, cu cît că de atunci încoace fui surprins de opinia publică ce începe a răsufla în o mulțime de gazete, domestice și streine în privința tot acestei cauze dar a reformatiilor, deși acești din urmă neaflîndu-se nici pe departe în așa măsură împilați și periclitați în existența lor morală și națională, — sosind între aceea o știre că în 20 a. c., o deputațiunea a reformatiilor din Ungaria subțernură Majestății Sale o plînsoare amară, toot în astă privință.

Te rog tot de-odată să-ți iei timpul a-mi mai scrie și despre împrejurările sociale de pe acolo, de care mult mă interesez. Dl. Aloisiu ce mai face cu ce se ocupă? Dar Dl. Constantini Oravițanul lucră el serios la „Istoria Ost și Vest Romanilor”? Cred că l-a supărat observațiunile mele în privința aceleia, fiindcă nu-mi mai scrie.

Pentru serviciul ce avuși bunătatea a-mi face mai de curînd, — și sum foarte de obligat și rămin salutînd pe toți ai noștri cu toată sinceritatea,

Babeșiu

Nu încapă îndoială, că Babeș, hotărîndu-se în preajma Paștelor din 1857 să se adreseze episcopului Aradului, a vroit să determine declanșarea unei acțiuni de amploare și de viitoare, pe plan mai cuprinzător, privind „existența morală și națională a poporului român” de sub stăpînirea habsburgică, așa cum gîndește autorul scrisorii.

Scrisoarea se ridică deci la valoarea unei piese de documentare, menită să provoace lămurirea unor cotituri din istoricul frămîntărilor politice de acum o sută de ani. Supunînd-o unei analize, scrisoarea ne desvăluie cîteva fenomene caracteristice vremurilor, precum și unele stări sufletești și luare de poziție pe care înțelegea să se situeze Babeș, la acea vreme.

Din preambulul scrisorii aflăm că Babeș era preocupat, ba chiar „copleșit de necazuri private și (de) cele oficiale”. Nu le putem ști pe cele particulare, căci puținii biografi, care s-au ocupat de viața acestui vrednic fiu al plaiurilor noastre, ridicat dintr-o familie de țărani săraci din Hodoniu bănațan, pînă la înalta prețuire de a fi ales membru al Academiei Romîne, nu au reținut prea multe aspecte din viața „privată” a lui Babeș. La data cînd s-a scris misiva către episcopul Aradului, Babeș era căsătorit, fiind ginerele unui om de bancă vienez, și avea doi copii din numeroasele odrasle ce-au urmat (a avut 6 băieți și 3 fete), al doilea născut (în 1856)

fiind Victor, care va să fie la București marele medic Victor Babeș, profesor emerit și bacteriolog de reputație mondială. A dus tot timpul o pilduitoare viață de familie, încît „copleșitoarele necazuri private” ne rămîn deocamdată necunoscute, iar cele „oficioase” se pot explica prin faptul că român fiind, de bună seamă că era persecutat în funcția de translator la ministerul de justiție din Viena, apoi ca secretar la casația imperiului austriac, funcții ce nu se puteau obține și păstra ușor de către un biet opincar valah.

Dar oricare ar fi fost și oricît erau de apăsătoare „copleșitoarele” necazuri, Babeș se destăinuiește: „n-am încetat totuși a simți și cele comune-naționale”, îndreptîndu-și toată atențiunea și neconținut „spre orizontul special”. Pasagiul acesta are o importanță semnificativă pentru a înțelege care au fost preocupările și înclinațiile lui Babeș. Vedem, că la o vîrstă încă tînă, Babeș avea viziunea de conducător, cu intuiția răspunderii ce și-o însușise de a sta de veghe la destinele poporului său, scrutînd din postul din Capitala împărației „orizontul special”.

Care au fost la acea vreme „orizontul special”?

Fără îndoială că de ordin politic. În anii aceștia, politica valabilă pentru întreg imperiul austriac (cuprinzînd și Ungaria cu Transilvania), era una singură: guvernare prin absolutism. Iar guvernarea era depozitată din încrederea „prea grațiosului Împărat”, în mîinile unui singur om: baronul Bach. Guvernare de esență teroristă, era exercitată prin intermediul unui sistem de birocrație specifică epocii, cu armata și jandarmeria kezaro-krăiască și nu mai puțin cu concursul clericalismului catolic, pilon solid al acestui regim.

Dar pe orizonturile acestei bezne absolutiste licăreau lumini de nădejdi. Împăratul căuta o eșire din impasul acestei forme de guvernămînt, conștient fiind că nu o poate menține la infinit, căci exemplul exploziei maselor de la 1848, era o lecție prea recentă, exercitată pe pielea proprie, ca să-l fi uitat. Cercurile din jurul împăratului erau în fierberea căutării unei soluții de împăcare cu Ungaria, ceea ce peste puțini ani a și urmat.

În această vreme, mult-putina activitate politică a romînilor din împărație, la Viena fierbea. Babeș vine aci să se atașeze Mocioneștilor, ca strînși într-o amicitie personală și cîștigînd experiențe, să observe și să manevreze în folosul cauzei romînilor, după cum cereau conjuncturile și constelațiile politice destul de capricioase, dominate de mixtiunea perfidă a curtenilor din jurul tînărului Habsburg⁵⁾.

5) Tot la Viena, și tot în acești ani ai dibuirilor în politica imperiului, au fost atrase și alte personalități.

Babeş era, prin poziţia în care se afla, prin perspicacitatea simţului politic de care a dat dovadă, în situaţia de a pătrunde şi dincolo înşelătoarele lumini ale orizontului. El vedea că tocmeala cercurilor feudal-reacţionare, pe socoteala popoarelor din monarhie, care aveau să ducă pe spinarea lor şi mai departe regimuri de odios reacţionarism, camuflat sub himera unei pseudo-democraţii. Şi cu deosebire, el vedea cum îşi întăreşte poziţiile clericalismul catolic reacţionar, urmărind cu o politică tenace, sporirea influenţei papalităţii în viaţa politică a statului austriac în curs de transformare în monarhie dualistă (austro-ungară). La aceste constatări, coroborate de evenimentele politice de atunci, ne face să ajungem, interpretând următoarea frază din scrisoarea lui Babeş: „Calamităţile (ce) începură a ne ameninţa în Biserică şi Şcoală, deocamdată mijlocit — ca să devină miine-poipline cu dată ocaziune nemijlocite — îmi cutremură sufletul”.

Se pare că Babeş n-a exagerat cîtusi de puţin, cînd a numit „calamităţi” unele fapte ce s-au consumat în aceşti ani în viaţa politică a Vienei, în dauna poporului român, precum i s-a cutremurat sufletul, gîndindu-se la perspectivele sumbre ce-şi aruncă umbra lor.

Ce calamităţi s-au declanşat oare la Viena, care să lovească deocamdată (direct) în cele două instituţii de bază ale poporului român din monarhie, ca apoi să pună (indirect) în pericol însăşi etnicitatea acestui popor? Babeş nu le numeşte, scrisoarea către doctorul Şandor fiind rezumativă, de bună seamă că a fost mai explicit în apelul făcut episcopului Aradului.

Noi credem că aceea calamitate, care îl mobilizează sufleteşte pe V. Babeş, începe cu vestea încheierii faimosului concordat, parafat în noembrie 1855, între Vatican şi împăratul Austriei. Era în aparenţă un eveniment oarecum obicinuit, în perioada cînd papalitatea încheia de zor concordate, adică tratate, menite să protejeze, sau să asigure avantajii pentru clericalismul catolic. Dar cine a studiat textele „Convenţiei” şi Babeş de bună seamă că a desluşit rostul şi a înţeles sensul lor politic. a văzut cît de departe ţinteşte Vaticanul prin acest concordat în spre atingerea scopurilor sale, ajutat de liberat de o dinastie transformată în instrument docil de catolicizare. Căci spre deosebire de alte concordate, cel austriac din 1855, este citat în istorie ca fiind încheiat sub semnul unei totale supunerii a capului de Stat în faţa suveranităţii politice a papei, suveranitate pe care papa o revendica ca fiind de esenţă divină. Deşi împăraţii austriaci se considerau ca depozitari ai unor vaste prerogative faţă de biserica catolică, pe baza „patronatului” (drepturi de ctitor), prerogative manifestate şi exercitate prin istoricul „placet” sau „non placet” regelui, de care domnitorul putea face uz oricînd, amestecînd-

du-se în treburile din lăuntrul bisericii, — prin Concordatul din 1855, aceste drepturi se estompează, iar unele se anulează chiar, după cum a înțeles să facă și să dregă premierul graf Bach și mai cu seamă faimosul ministru al cultelor, feudalul Leo Thun, un ceh renegat, cunoscut în istorie ca fiind „contele concordatului”.

Prin concordat, biserica catolică este acum liberă să comunice direct cu papa, în orice problemă bisericească, ceea ce mai înainte, cu veacuri în urmă, nu era îngăduit. Totul trebuia să treacă prin cancelaria Burgului vienez. Episcopii au acum dreptul de a da ordonanțe și instrucțiuni cu caracter executoriu, fără ca împăratul să poată face uz de un „non placet” abolitoriu. Biserica catolică este în drept a institui judecătoria matrimonială, episcopul fiind cel care hotărăște, fără amestecul statului. Episcopii pot ordona ținerea unor rugăciuni publice și pelerinaje în masă, oricâte, oriunde și oricând. Deasemenea pot convoca sinoade și concilii. Cenzurează cărțile cu orice subiect religios, iar manualele școlare trebuie să aibă un aviz aprobatoriu de la forurile bisericești, cele în vigoare urmînd a fi revizuite. În mod practic întreg învățămîntul public, și particular era stăpînit de biserica catolică, iar pentru întărirea ei în Ungaria, se acceptă sporirea congregațiilor iezuite, înființarea de școli de toate gradele, etc.

Nici un suveran nu s-ar fi supus atît de orbește Vaticanului, așa cum a făcut tînărul Franz Iosef în 1855. Papa vede realizate hotărîrile conciliului tridentin, care de trei veacuri așteptau aducerea la îndeplinire. Clericalismul din Austro-Ungaria jubila văzînd acest neașteptat triumf al reacțiunii catolice. În imperiu domnește acum, pe lîngă absolutismul politic și unul clerical, ambele fiind perfect unite și reciproc servite.

De îndată, după promulgarea concordatului prin patentă imperială, clericalismul catolic începe să uzeze și să abuzeze din plin de omnipotența ce i s-a dat. Și o face în așa măsură, încît ministrul Thun, oricît ar fi fost „contele concordatului”, se vede nevoit a încerca să tempereze zelul manifestat asidu de către capii bisericii favorizate. La 26 ianuarie 1856, Thun se adresează printr-o scrisoare personală, extrem de reverențioasă, către toți Erzbischöfii monarhiei, din care se vede că este nevoit să ceară, ca la aplicarea concordatului capii bisericii să nu mai procedeze unilateral, luînd măsuri importante, despre care stăpînirea nu ia cunoștință, decît incidental, prin guvernatorii-locotenenți (Statthalterii) locali, după ce faptele sînt împlinite. Scrisoarea lui Thun, un document al vremurilor⁶⁾, după ce recunoaște, (dacă mai era

6) Publicată fragmentar (finalul), în ziarul *Oesterreichische Zeitung*, Viena, nr. 125, din 9/III. 1856.

nevoie), că prin concordat s-a restabilit înțelegerea deplină între două puteri (cea spirituală și cea politică), confirmându-se că în stat există două forțe de guvernare, Thun se mai roagă să se mențină un spirit de colaborare, între catolicism și stat, ca în felul acesta să rezulte — chipurile — „o ade-vărată binefacere pentru popoare”⁷⁾.

În ce privește „binefacerea” pentru români, acțiunea de trecere cu orice preț la greco-catolicism, trebuie impulsionată. Pe lângă episcopiile greco-catolice existente la Blaj și Oradea, se hotărăște înființarea a încă alte 2 episcopii, una la Gherla și alta la Lugoj, indiferent de numărul redus a celor păstoriți. Aceasta drept urmare a unei hotărâri luate de așa zisa „Conferință mixtă” ținută la Viena, premergător concordatului. Iar în toamna anului 1855, curînd după încheierea concordatului, lui Babeș îi parvin știri din Banatul lui drag, că un zgomotos alai, în frunte cu nuntial papal acreditat la Viena, trece în călești de lux începînd de la Timișoara prin sate și orașe bănățene, pe sub porți de triumf, străjuite de popor aliniat în silă în strae de sărbătoare, poposind la Lugoj și Caransebeș, în drum spre Hunedoara, Alba-Iulia și spre Blaj. Pomposul convoi ducea acolo pe Alexandru Dobra ca să fie sfințit episcop de Lugoj, odată cu înălțarea Blajului, prin instalarea cu mare fast a lui Alex. Șterea-Suluțiu, ca întîiul mitropolit unit.

Ofensiva clericală e în toi. Se putea ușor prevedea la ce dezastruoase rezultate se va ajunge prin aceste lovituri „nemijlocite” ce se dau acum bisericii ortodoxe și în același timp ce repercursiuni vor urma asupra școlii, legată de biserică, fiind în acel timp școala de felul ei confesională, susținută și organizată de biserică. Babeș sezează situația primejdioasă. El se consideră a fi chemat să ia inițiativa luptei împotriva revenirii stărilor de tip medieval. În acest scop, vrea să mobilizeze figurile fruntașe existente. Le credea a fi în sînul Bisericii ortodoxe, de altcum direct vizată și atacată în existența ei. O spune prin următoarea frază din scrisoare: „Chemarea, dorința de a preveni răul, ar fi, firește a episcopilor naționali. Dar unde sînt aceștia? „Răspunsul îl dă Babeș, arătînd că sînt ca și inexistenți pentru o cauză așa mare, fiind captați și înămoliți, în prea lumești plăceri. Și în disperare pentru cauză, exclamă patetic: „la viitoriu (viitor) nimeni nu cugetă și Doamne noros și viforos se arată acea-

7) Această frază caracteristică pentru mentalitatea „binefăcătorilor” sună astfel: „Durch das concordat ist jenes aufrichtige Einvernehmen zwischen der geistlichen und weltlichen Macht hergestellt worden, welches für die wahre Wohlfahrt der Völker unentbehrlich ist”. (Citat după ziarul O. Z. menționat în nota precedentă).

sta". Toate nădejdiile și-le concentrează în spre vlădica Aradului, pe care îl crede înimos și capabil, potrivit pentru a fi antrenat în acțiunea pe care o preconizează.

În acei ani, în dieceza Aradului păstorea Procopie Ivacicovici. Plecat dintr-un sat neaș românesc, descendent al familiei Ivașcu din Goruia de lângă Oravița, ajunge episcop la Arad, mitropolit ortodox la Sibiu și apoi patriarh sârb la Carlovăț.

Acestui vrednic vlădică Procopie se adresează acum Babeș „cu o epistolă încărcată de dureri și îngrijorări naționale... cu rogarea de a găsi remediile de mîntuire”.

Aci e locul unei lămuriri, dat fiind faptul că scrisoarea către doctorul Șandor are multe lacune în ce privește intențiile și planul tactic a lui Babeș. Scrisoarea nu poate fi pe deplin înțeleasă, decît dacă s-ar cunoaște epistola-apel adresată episcopului Procopie, epistolă deocamdată necunoscută. Trebuie reținut înainte de toate că Vincențiu Babeș nu era dușman, ci un prieten hotărît al poporului sârb din Banat. Personal și ca om politic, era convins de absoluta necesitate a unei prietenii strînse. Ca particular s-a înscris cu Svetozar Miletić, marele luptător sârb, împotriva oligarhiei feudale din Ungaria, iar pe teren politic a crezut și a pus în practică solidaritatea romîno-sîrbă în alegerea de la Sînnicolaul-mare (1865) și a perpetuat-o prin rezoluția strălucitei adunări comune romîno-sîrbe, ținută la Timișoara la 7 februarie 1869, cînd s-a hotărît menținerea drumului comun în lupta pentru existența liberă a acestor popoare.

Apelul făcut de Babeș în genere „episcopilor naționali” care, păstureau în dieceze romînești sau mixte romîno-sîrbești, se explică prin faptul că Babeș avea ca obiectiv apărarea comună în fața ofensivei pe care o declanșase clericalismul catolic, în alianță cu forța asupritoare a statului. Împotriva acestei acțiuni dușmănoase a catolicismului chema Babeș la luptă de apărare, înțelegînd să facă un *front comun al ortodoxiei*, așa cum era comună și legea și în care nu puteau să mai aibe loc discriminări de altă natură. Prea era pericolul iminent, pentru ca Babeș, să nu treacă peste disensiunile ce trebuiau ca în acest moment critic să amuțească. Ba mai mult, Babeș, cu clar viziunea lui de conducător, vedea o raliere la acest front și a protestanților, atît de numeroși în Ungaria și care reprezentau un cuib secular și prea supărător în coasta catolicismului. Căci se urmărea, ca prin dispozițiile meșteșugite ale concordatului, să se găsească un mijloc și procedee care să lovească în tot ce era necatolic. Clasică intoleranță papală se simțea acum în largul ei. Cezaropapismul în plină recrudescență, amărîse toată lumea catolică.

Din cele scrise de Babeș, rezultă penuria de frunți și

de conducători și de aceea s-a oprit la vlădica Procopie, de care își leagă toate speranțele. Despre el avea păreri bune, („vorba mea primitivă” = inițială), cu el spera Babeș să realizeze măcar simbolic, toată ierarhia bisericească carlovițană la proiectatul front și cu el să obțină „găsirea remediilor de mîntuire”.

Nu putem regreta îndeajuns, că nu se cunoaște conținutul scrisorii-apel trimis de Babeș episcopului Procopie. Ne-ar desvălui lucruri mai multe și mai clare, cu privire la gândurile lui Babeș, decît așa cum încercăm noi să le interpretăm pe căile nu întotdeauna sigure, ale deducțiilor și logicei, ce-ar decurge din înlănțuirea evenimentelor⁸⁾.

Babeș atribue scrisorii sale o importanță deosebit de mobilizatoare, căci spune: „cred că Illustritatea Sa Dl. Episcop de sine se va afla îndemnat a vă comunica” (conținutul), și ține să afle dacă „pasul” lui va fi făcut vre-o impresie și ce rezultat a avut. În acest scop s-a adresat de fapt doctorului Șandor, vroidnd să știe dacă vlădica Procopie a înțeles să treacă la fapte, cerînd părerea și concursul persoanelor din anturajul vlădicesc. Vedem că Babeș ar vroi ca la demersul ce-l face pe lingă episcop, să aibe adeziunea unor oameni de încredere, în frunte cu prota Rațiu. Totul însă oarecum conspirativ, în cadrul unor persoane demne de confidențe.

În fine, Babeș, consideră că acțiunea nu suferă întârziere („treaba este momentuoasă”). În urmărirea atentă a fenomenelor ce se petrec în monarhie, Babeș constată că opinia publică începe a se preocupa de reacțiunea ce s-a produs față de concordatul oneros. Ziarele, atît cele din țară („domestice”=de acasă), cît și cele din streinătate agită, dar deocamdată numai cauza protestanților. După părerea lui Babeș, frămîntarea acestora nici n-ar fi prea justificată, căci „aceștia (protestanții) neaflindu-se nici pe departe în așa măsură împilați și periclițați în existența lor morală și națională”, după cum este vizată ortodoxia prin primele manifestări ofensive ale celor care stau în dosul concordatului. Și în această privință, Babeș vede bine starea faptelor. Protestanții din Ungaria erau consolidați politicește. În fruntea comunității lor religioase se agitău o seamă de magnai care oricum, nu erau o cantitate neglijabilă în ochii și planurile împăratului, predispus a găsi acum calea de împăciuire cu nobilimea maghiară. Ținînd seama de această circumstanță, protestanții trimit la Viena o delegație care a „subșternut majestății Sale o plînsoare amară tot în această privință”, adică tot împotriva concordatului, ține să comunice Babeș la 28 aprilie 1855,

8) Cu regretul că nu o cunoaștem, dar cu nădejdea că va fi găsită dacă se va cerceta la Arad arhiva episcopului Ivanciovici.

adică la 8 zile, după ce deputăția protestanților s-a închinat în fața împăratului, cerînd protejare.

Am arătat în lipsa scrisorii-apel către Ivacicovici, că nu se știe exact ce preconiza Babeș ca acțiune și ce linie de conduită ar fi vroit să imprime mișcării sale. Credem că în primul rînd, Babeș s-a gândit să recurgă tot la clasicul procedeu de a se înfățișa împăratului o delegație, cu un memoriu, cu un „memorand” în mînă. În circumstanțele social-politice din acei ani, cînd nu erau corpuri reprezentative alese, depunerea („subșternerea”) de petiții era singurul mijloc de a se arăta doleanțele colective, ceea ce nu însemna însă și satisfacerea lor.

Babeș credea că vlădica Procopie ar fi cel indicat să fie port-drapel, fiind o figură reprezentativă (ajunsesse patriarh la Carlovăț), și mai ales el credea că ierarhii sîrbi, aflați acum în frondă față de Burg, ar avea curajul și interesul de a deveni ofensivi, fiind vorba și de o justificată apărare a bisericii căreia slujeau.

Dar se pare că vlădica Procopie nu s-a lăsat mobilizat. N-avem nici-o dovadă, că ar fi răspuns pozitiv la apelul lui Babeș. Fire foarte puțin rezolută, temperament împăciuitor, lipsit de fermitate, bun la suflet, se spunea despre vlădica Procopie, că avea o vorbă a lui: „Io miș face cum ziceți voi fiilor”, fără a-și impune cu orice preț, păreri proprii, și probabil că a găsit o altă expresie (evazivă) de a nu face totuși cum îi cerea cu multă fermitate fiul sufletesc, Vincențiu Babeș⁹⁾.

Scrisoarea către doctorul Șandor se încheie cu rugămintea lui Babeș de a fi ținut la curent cu „împrejurările sociale de pe acolo, de care mult mă interesez”, dorință explicabilă pentru un om, care își simțea vocația și se documenta pe toate căile, pentru viitoarea și fructuoasa lui viață de conducător¹⁰⁾.

Un fragment de istorie bisericească se termină odată cu sfîrșitul scrisorii. Un fragment care ne-a dat posibilitatea de a pătrunde în epocă și în stările ei politico-sociale, așa cum erau acum o sută și mai bine de ani.

9) Ierarhii care au trecut prin filiera Carlovățului, au fost educați respectînd tradiția devoțiunii desăvîrșite față de împărătescul tron. În general, în materie de acțiuni publice cu caracter ferm, ierarhii Carlovățului erau prin excelență prudenți. Din aceștia făcea parte și vlădica Ivacicovici de la Arad.

10) Această viață este rezumată de N. Iorga, prin cîteva rînduri sincere cuprinse într-un articol-panegiric scris în 1907 la moartea lui Babeș, rînduri a căror prețuire crește prin faptul că N. Iorga avea o aversiune pe motive personale, împotriva lui V. Babeș: „S-ar săvîrși o nedreptate împotriva lui însă, dacă nu s-ar recunoaște că prin cunoștințele sale de drept, de istorie, prin elasticitatea sa de spirit, prin ușurința de vorbă și prin talentul de a umbla cu oamenii mari, el a reprezentat bine pe românii de confesie și ținutul lui și astfel a adus servicii neamului”, (vezi: N. Iorga „Oamenii cari au fost”. Vol III. pag. 197).

JUBILEUL SFINTULUI MUNTE

În anul acesta Muntele Atos cu așezămintele sale monastice își sărbătorește împlinirea a 1000 ani de existență. Înainte cu un mileniu fostul ofițer și demnitar bizantin Atanasie urmat de o serie întreagă de personalități din lumea bizantină și georgiană întemeiază Lavra cea mare din sud-estul peninsulei calcidice. Curînd apoi obștea călugărească se înmulțește și deodată cu ea mînaștirile în care se adună pioși veniți din întreaga Ortodoxie.

Oaze de liniște și de viață religioasă intensă, lăcașuri de neîntreruptă și smerită rugăciune, modele neîntrecute de evlavioasă și continuă cinstire a lui Dumnezeu, școli de buni și vestiți slujitori, pepiniere de sfinți cu viață curată și îmbunătățită, locuri vizitate de credincioși veniți din toată creștinătatea, focare de profundă teologhisire, tezaure neprețuite de manuscrise și obiecte de artă, mînaștirile din Sfîntul Munte au fost și rămîn unul din cele mai importante centre ale Ortodoxiei de unde au iradiat influențe, sugestii, exemple și ecouri hotărîtoare pentru buna dezvoltare a vieții bisericești de pretutindenea.

„Grădina a Maicii Domnului” Atosul e locul spre care în acest an se îndreaptă mai cu dinadinsul gîndul nostru, arzînd de dorința de a-l simți din nou aparținînd tuturor ortodocșilor, care i-au dat de altfel întreaga-i strălucire.

O CONTRIBUȚIE LA STATORNICIREA PACII ÎN DREPTATE

În zilele de 23—28 ianuarie s-a întrunit la Mitropolia Moldovei și Sucevei din Iași un colectiv de lucru al comisiei „Pace și dreptate” din cadrul Mișcării creștine pentru pace de la Praga.

La lucrările acestei comisii au luat parte Înalt Prea Sfințitul Mitropolit Iustin al Moldovei și Sucevei, președintele comisiei, dr. Miroslav Novak patriarhul Bisericii naționale din Cehoslovacia secretar al aceleiași comisii, Prea Sfințitul Episcop dr. Visarion Aștileanu vicar al Patriarhiei romîne, Alexandru Buthi episcop al Bisericii reformate din R. P. R., Arhim. Irineu Crăciunaș vicarul Mitropoliei Moldovei și Sucevei, Prof. Herman Binder vicarul Episcopiei luterane din Sibiu, Prof. dr. N. Nicolaescu rectorul Institutului Teologic

Ortodox din București, dr. Ștefan Juhász rectorul Institutului Teologic Protestant din Cluj, Prof. dr. Ioan Gh. Coman de la Institutul Teologic Ortodox din Sibiu, Pr. dr. Milan Șesan profesor la Institutul Teologic Ortodox din Sibiu, Pr. Scarlat Porcescu consilier cultural la Mitropolia Moldovei și Sucevei și Prof. Ștefan Alexe directorul Seminarului Teologic de la Neamțu.

După încheierea discuțiilor s-a adoptat un document care după ce constată cu bucurie că pacea a devenit astăzi cauza comună a popoarelor, indică modul în care pacea și dreptatea se leagă între dinsele cum și îndatoririle ce revin creștinilor de a milita pentru instaurarea acestor principii în viața înșilor și colectivității. „Conștienți de răspunderea noastră comună față de soarta întregii lumi, se spune în documentul citat, conștienți față de marile valori ale culturii și civilizației și din devotament față de mesajul lui Hristos, ne îndreptăm gândul către toate Bisericile și organizațiile creștine și le chemăm la acțiuni comune în slujba păcii”.

REPREZENTANȚI AI CULTELOR RELIGIOASE DIN UNIUNEA SOVIETICĂ VIZITEAZĂ S.U.A.

În februarie și martie mai mulți reprezentanți ai Bisericii ortodoxe ruse, Bisericii armeniene, Bisericii georgiene, Bisericii luterane, Bisericii reformate și ai Cultului baptist din U. R. S. S. au făcut o vizită în America.

Între 27 februarie și 7 martie au asistat în calitate de observatori la sesiunea Comitetului de conducere al Consiliului național al Bisericii ținută la Denver (Colorado). După ce s-a împărțit spre a vizita în grupuri diferite orașe, delegația s-a întâlnit cu conducătorii Bisericii americane cu care au discutat diferite probleme ca spre pildă: viața parohială, relațiile ecumenice, pacea, teologia, eventuale schimburi de studenți, de profesori și publicații religioase...

RELĂȚIILE DINTRE BISERICA ȘI STAT ÎN GHANA

Președintele Kwame Nkrumah a primit înainte cu câteva luni la reședința sa din Accra pe conducătorii Bisericii și cultelor religioase din Ghana. Adresându-li-se, președintele ghanez a relevat rolul pe care Bisericile îl joacă în viața socială a țării, exprimându-și totodată dorința de a vedea stabilindu-se contacte mai dese și mai pozitive între ele și conducerea Statului.

DESCOPERIREA UNEI SINAGOGI ANTICE ÎN ITALIA

În regiunea vechiului port roman Ostia au fost descoperite ruinele unei sinagogi antice, care poate fi socotită cea mai veche din lume. Amănuntele în legătură cu această des-

coperire au fost relatate de către renumitul specialist în anti-chități evreiești, prof. Sabatino Mascoti.

Prof. Mascoti a declarat că această sinagogă care a existat, probabil încă în primul secol al erei noastre, a fost găsită sub ruinele altei sinagogi, care a fost descoperită anul trecut și care datează din veacul al IV-lea.

Istoricii au afirmat de mult că la Roma a existat o comunitate evreiască încă înainte de Iulius Cezar.

Ultima descoperire dovedește că acea comunitate a fost mai mare decât se bănuia.

EPISCOP ENGLEZ ÎMPOTRIVA ANTISEMITISMULUI

Episcopul din Stowtown, Serwin Stonewood, a făcut apel la credincioșii diecezei sale să boicoteze toate stadioanele și cluburile de golf care practică discriminarea împotriva evreilor.

Această chemare a venit în legătură cu hotărîrea unui club de tenis din Birmingham de a nu primi membri evrei.

INTERES DEOSEBIT PENTRU ARHITECTURA RELIGIOASĂ

În arhitectura religioasă se caută mereu noi căi menite a pune de acord stilul bisericilor cu gustul credincioșilor vremurilor noastre. Nu e de mirare deci că apar unele studii în această direcție, ba — în unele părți — s-au creat și institute speciale. Astfel pe lângă universitatea engleză din Birmingham funcționează din iulie 1962 un Institut pentru studiul cultului și arhitecturii religioase. Acesta primește zilnic cereri de la cei ce doresc să li se trimită informații asupra diferitelor aspecte ale modului de construire a clădirilor bisericesti. Începînd cu octombrie acest an se vor organiza și cursuri speciale la capătul cărora se va elibera o diplomă.

PUBLICAREA PSALMILOR REFORMEI

Pierre Pidoux, teolog și muzician elvețian, a publicat într-o ediție nouă și îngrijită Psalmii Reformei. Originea acestor psalmi nu este prea bine cunoscută. Prima ediție, avînd pe lângă text și notația melodiei, datează din 1539; altele s-au succedat la Strasbourg, Geneva și Lausanne. Ediția lui P. Pidoux intitulată „Psaltirea hughenotă” conține, în afara melodiilor datorate feluritor autori, informații relative la compunerea și publicarea psalmilor, toate datele necesare unei cunoașteri istorice și muzicale aprofundate asupra originii psaltirii.

CONFERINȚA COMISIEI „CREDINȚA ȘI CONSTITUȚIE”

Între 12—16 iulie are loc în Canada, la Montreal, cea de a patra conferință a comisiei „Credință și Constituție” din cadrul Mișcării Ecumenice. Ea urmează conferințelor de la

Lausanne (1927), Edimbourg (1937), Lund (1952), precum și adunărilor Consiliului Ecumenic al Bisericilor, mai ales a celor de la Evanston și New-Delhi.

În anii care au urmat conferinței de la Lund au fost constituite patru comisii cu următoarele teme de cercetare: Hristos și Biserica, Tradiția și tradițiile, Cultul și instituționalismul. Aceste comisii au lucrat de-a lungul mai multor ani și acum sînt gata să prezinte Bisericilor rapoartele lor finale.

Conferința urmărește să dea o sinteză a acestor rapoarte în așa fel încît să răspundă problemelor celor mai urgente care se pun Bisericilor din diferite regiuni. Dintre acestea de sigur că cea mai importantă rămîne aceea a apropierii și uni-tății creștinilor prin înlăturarea pricinilor care continuă să despartă Biserica lui Hristos în numeroase confesiuni și denominațiuni.

Aproximativ 400 delegați și observatori veniți din toate colturile lumii vor discuta împreună timp de 15 zile despre această unitate care este în același timp „darul lui Dumnezeu și voința Sa pentru Biserica Sa”.

OFICIALITATEA GREACA ÎN POZIȚIE FAȚA DE NESANATOASA STARE DE LUCRURI DIN LUMEA CAPITALULUI

În sinul Bisericii ortodoxe grecești, se fac tot mai mult auzite glasuri care se pronunță împotriva stărilor sociale din Grecia.

Aproape toate publicațiile cu caracter religios cer să fie interzisă intrarea în țară a filmelor din Apus în care imoralitatea și crima sînt considerate ca virtuți și care în realitate otrăvesc sufletul tineretului și îl îndeamnă la crimă și nelegiuiri.

Episcopul din insula Creta a luat atitudine hotărîtă împotriva înarmărilor, a experiențelor nucleare, a cerut încetarea lor, iar uriașele sume destinate acestui scop ce primejduiește pacea omenirii, să fie folosite pentru ridicarea nivelului de trai care este foarte scăzut în multe țări din vestul Europei.

UN SFINT NOU ÎN SINAXARUL BISERICII RUSE

Sfîntul Sinod al Bisericii ortodoxe ruse a înscris în șirul sfîntilor pe sfîntul Ioan Mărturisitorul care este de origine rus.

Născut în Ucraina la sfîrșitul veacului al XVII-lea, a luat parte ca ostaș în luptele duse de Petru cel Mare împotriva turcilor. Ajuns prizonier, a suferit cele mai cumplite chinuri pentru credința sa ortodoxă pe care a propovăduit-o cu zel pînă la sfîrșitul vieții în rîndurile populației grecești și turcești. Prețuit ca sfînt de credincioșii ortodocși și canonizat de Biserica greacă, moaștele sale au fost aduse în se-

colul trecut în biserica din orașelul Procopionul Nou din insula grecească Eubeea, unde se odihnesc și astăzi.

Prăznuirea sfântului Ioan Mărturisitorul a fost așezată în ziua de 27 mai, data săvârșirii sale pămîntești.

VIZITA UNOR IERARHI SIRBI ÎN AMERICA

Înalt Prea Sfințitul Părinte Mitropolit Damaschin al Zagrebului și Prea Sfințitul Episcop Nicanor al Bacichii, au făcut o călătorie în Statele Unite și Canada, cu scopul de a vizita comunitățile ortodoxe sirbe din aceste țări.

ANIVERSAREA CATEDRALEI SFINTA SOFIA

În cursul anului 1963, se împlinesc 1400 de ani de la zidirea bisericii Sfînta Sofia din Constantinopol care este cea mai mare și cea mai frumoasă biserică ortodoxă din Orient.

Cu un trecut în care evenimentele istorice se îmbină cu legendele și tradiția, această uimitoare realizare arhitecturală bizantină și centru de iradiere a credinței ortodoxe, este astăzi unul din cele mai valoroase monumente istorice și de artă din întreaga lume.

Guvernul turc, în dorința de a realiza profituri, a hotărît să dea amploare deosebită acestei aniversări.

BIBLIE „MODERNA“

Pastorul luteran suedez Enric Grenlund s-a hotărât să „modernizeze” Evanghelia, preluorînd textul canonic „obositor şi greu de înţeles”. Prelucrarea pe care a efectuat-o rău inspiratul pastor e atît de nepotrivită, încît la unele pasagii devine direct scandaloasă, ca de exemplu în descrierea ospăţului lui Irod.

Dar această încercare de a retuşa Biblia nu e cea dintîi. Din primele veacuri ale închegării ei definitive, au existat tendinţe ale unor fracţiuni şi erezii, de a interpola texte, de a scoate cărţi din canonul biblic şi de a contopi altele. N-au lipsit nici prelucrările nici plăsmuirile, fiecare alcătuitor revendicînd mai mult sau mai puţin cinstea de a fi instrumentul revelaţiei divine. Numai că toate aceste încercări s-au dovedit zadarnice. Biblia cu toate asalturile ereziachilor a rămas neştirbită, avînd astăzi posibilitatea de a constata, în urma textelor descoperite la Marea Moartă, că s-a păstrat întocmai ca la începutul alcătuirii ei.

Dacă într-unele confesiuni creştine, prin renunţarea la tradiţie, interpretarea personală a Bibliei a dus la atîtea direcţii diferite, ne putem da seama cu cît mai periculos ar fi pasul de a renunţa la însuşi textul original, spre a-l adapta unei posibilităţi de înţelegere mai uşoare, care însă nu va permite cititorului, pătrunderea adîncimii lui.

Privită în lumina problemelor actuale ale Bisericii, prelucrarea lui Enric Grenlund aduce nu numai un prejudiciu inspiraţiei divine a cărţii Sfintei Scripturi, ci alterează însuşi spiritul unei scrieri, care este pentru membrii tuturor confesiunilor creştine o bază de apropiere şi înfrăţire. Biblia „modernă” a acestui pastor, de fapt nu angajează o comunitate, dar oglindeşte totuşi o tendinţă de scindare.

Trecutul care a dovedit cît de ineficace şi lipsite de durabilitate au fost astfel de întreprinderi, constituie un indiciu despre lipsa de temei şi a celor mai noi care, în plus faţă de cele de altă dată, sînt pornite din ignorarea însăşi a spiritului Cărilor Sfinte.

VIAȚA BISERICESCA ÎN CUPRINSUL MITROPOLIEI BANATULUI

ARHIEPISCOPIA TIMIȘORII ȘI CARANSEBEȘULUI

MOARTEA VLADICII VENIAMIN NISTOR

Marti 5 februarie 1963, a adormit în Domnul Prea Sfințitul Episcop Veniamin Nistor.

S-a săvârșit în acest chip hărăzit dintru început firii omenești, o viață dăruită Bisericii și prin ea, dragostei față de oameni. Pildă a vredniciei arhieresti, a rămas în amintirea acelor care l-au cunoscut, îndrumătorul înțelept și sprijinitorul totdeauna binevoitor al acțiunilor menite să slujească binelui obștesc.

Născut în comuna Araci din apropierea Sibiului în 10 februarie 1886 — zi în care a fost și înmormântat — și coborât dintr-o străveche familie de preoți, fostul episcop a servit din început ca duhovnic la Seminarul Central din București, încredințându-i-se și alte posturi de răspundere. Două decenii, a îndeplinit cu cinste funcția de secretar și consilier al Mitropoliei ardeleni iar după vacantarea scaunului vladicesc al Caransebeșului, în anul 1941, a fost ales episcop al acestei eparhii pe care a păstorit-o cu dragoste totdeauna dovedită și cu frumoase înfăptuiri pînă în anul 1949, cînd s-a retras la Catedrala Reîntregirii din Alba-Iulia, în care a slujit pînă la sfîrșitul vieții și unde i-au fost catafalcate pămîntestile rămășițe.

Sfînta liturghie și prohodul au fost săvîrșite duminică 10 februarie în Catedrala Reîntregirii de Prea Sfințitul Părinte Episcop Teofil al Clujului, Prea Sfințitul Părinte Episcop Emilian, P. C. Părinte Arhimandrit Emilian Bîrdaș vicarul Episcopiei Romanului, de P. C. Părinte Traian Belasçu vicar al Mitropoliei Ardealului, de reprezentanți ai Mitropoliei Banatului și de alți Prea Cucernici Părinți protopopi, preoți și diaconi.

Cuvîntările de despărțire rostite de Prea Sfințitul Părinte Episcop Teofil, Prea Sfințitul Episcop Emilian, de P. C. Părinte Victor Faur protopop al Timișorii și de P. C. Părinte Arhimandrit Emilian Bîrdaș, au amintit în cuvinte adînc simțite despre trăirea și faptele pline de rodire dăruite mai bine de jumătate de veac Bisericii și semenilor, față de care s-a socotit și păstor și frate.

De la Catedrala Reîntregirii, cortegiul funebru s-a îndreptat spre cimitirul „Sfântul Ioan Botezătorul” din localitate, unde s-a făcut îngroparea.

În urma bogatei sale activități cărturărești, a rămas printre alte lucrări și un valoros studiu în manuscris despre trecutul mănăstirilor din țară.

Domnul să-l odihnească în rîndurile dreptilor Săi.

PRAZNUIREA HRAMULUI CATEDRALEI

În ziua de 30 ianuarie 1963, s-a prăznuit tradiționalul hram al Catedralei mitropolitane, Sfinții Trei Ierani Vasile, Grigorie și Ioan.

Înconjurat de un sobor de preoți, Înalt Prea Sfințitul Părinte Mitropolit Nicolae a săvîrșit sfînta liturghie arhierescă și a predicat despre însemnătatea pe care o are praznicul Catedralei în viața bisericească din Arhiepiscopie, cum și rolul ei în viața bisericească din aceste locuri. Cuvîntul Chiriarhului a definit sensul ce-l are hramul pentru credincioși, cu îndemnul spre trăire în dragoste adevărat creștinească, în pace, bună înțelegere, înfrățire și muncă cinstită, prețios obol dat pentru propășirea întregii societăți.

În cadrul sfîntei liturghii și la vremea potrivită, a fost hirotesit întru protodiacon pe seama Catedralei, Părintele diacon Simion Bîtea.

După săvîrșirea serviciului divin, Înalt Prea Sfinția Sa a oferit o agapă la reședința mitropolitană, la care au luat parte salariații Centrului arhiepiscopesc și slujitori ai sfîntelor altare din oraș.

ȘEDINȚA DE LUCRU CU PROTOPOPII

La Reședința mitropolitană, în ziua de 28 ianuarie, s-a desfășurat ședința de lucru cu protopopii din cuprinsul Arhiepiscopiei. Ședința a fost prezidată de Înalt Prea Sfințitul Părinte Mitropolit Nicolae.

În cuvîntul de deschidere, Înalt Prea Sfinția Sa a reamintit rostul practic pe care îl au aceste întruniri ce au devenit necesare pentru lămurirea diferitelor probleme ce se ridică neconținut și pentru rezolvarea lor.

În afara chemării de păstori sufletești pentru a cărei îndeplinire poartă grea răspundere, preoțimii îi revine și importanta datorie de a activa împreună cu credincioșii pentru dobîndirea păcii, a unei atitudini demne și corecte față de interesele obștești, activitate ce trebuie să fie cinstită, stăruitoare și cu rezultate pozitive.

Referindu-se la alegerile de deputați fixate pentru ziua de 3 martie 1963 în întreaga țară, Înalt Prea Sfințitul Părinte Mitropolit a atras atenția asupra importanței lor și a

obligățiilor cetățenești ce revin preoților și credincioșilor, de a contribui împreună cu toți cetățenii Patriei prin muncă cinstită și devotament, la propășirea și întărirea ei.

Înalt Prea Sfinția Sa a expus apoi evenimentele și problemele survenite în intervalul de timp scurs de la ședința anterioară, stăruind asupra majorării salariilor preoților prin binevoitorul sprijin dat de Departamentul Cultelor, hotărîndu-se și trimiterea unei scrisori de recunoștință mulțumire.

S-au discutat apoi chestiuni pastorale și administrative și s-au dat îndrumări pentru ca întreaga activitate să fie călăuzită de dragoste, corectitudine și cinste, pentru slava Bisericii, pentru mai binele credincioșilor și a întregii societăți.

Ședința de lucru dovedită ca necesară și utilă, a fost urmată de o masă comună oferită de Înalt Prea Sfințitul Părinte Mitropolit și la care au participat toți cei prezenți.

VIZITAREA PAROHIEI RECAȘ

În ziua de duminică 3 februarie, Înalt Prea Sfințitul Părinte Mitropolit Nicolae a vizitat parohia Recaș și a luat parte la sfânta liturghie ce a fost săvârșită de parohul locului.

În predica rostită, preotul paroh, în numele credincioșilor a mulțumit pentru bucuria ce li s-a oferit de a avea în mijlocul lor pe Întistătătorul bisericii bănățene, asigurîndu-l de dragostea lor filială și de dorința lor cinstită de a spori în fapte bine plăcute lui Dumnezeu, oamenilor și întregii societăți.

Înalt Prea Sfinția Sa în cuvinte pline de căldură și-a exprimat satisfacția de a fi în mijlocul bunilor credincioși din Recaș pe care i-a îndemnat la stăruința ce au dovedit-o și pînă acum în împlinirea îndatoririlor lor creștinești și cetățenești.

Împărtășindu-le arhieresti binecuvîntări, și-a exprimat mulțumirea că deși a venit fără să-i vestească, i-a găsit adunați la rugăciune, dovadă a unirii dintre ei, unire ce trebuie să-i călăuzească în toate ostenele lor menite să contribuie la păstrarea dreptei credințe, la rîvna pentru pace și propășirea Patriei.

După sfînta liturghie, Înalt Prea Sfințitul Părinte Mitropolit a participat la parastasul pe care o familie de enoriași l-a făcut unui decedat al lor, s-a întreținut cu credincioșii în duhul dragostei creștinești spre marea lor bucurie sufletească și a făcut apoi o vizită la oficiul parohial, interesîndu-se de viața religioasă din parohie.

ADUNAREA GENERALĂ A CASEI DE AJUTOR RECIPROC A CLERULUI

Adunarea generală a Casei de Ajutor reciproc a clerului din Arhiepiscopia Timișorii și Caransebeșului, și-a desfășurat lucrările în ziua de 28 ianuarie 1963, în sala de ședințe a Oficiului protopopesesc din Timișoara. Ședința a fost prezidată de

Înalt Prea Sfințitul Părinte Mitropolit Nicolae. Respectându-se ordinea de zi stabilită, s-au prezentat adunării o amplă dare de seamă despre administrarea fondului, bilanțul pe intervalul de timp dintre 15 mai și 31 decembrie 1962 și proiectul de plan financiar pe anul 1963, care după lămuririle necesare au fost aprobate.

Părintele Vichentie Cuzma, președintele Casei de Ajutor Reciproc a mulțumit apoi Înalt Prea Sfințitului în numele Adunării, pentru grija deosebită ce o poartă preoției și pentru sprijinul și îndrumările date spre rezolvarea noilor probleme ridicate.

Înalt Prea Sfinția Sa adresându-se reprezentanților preoției a stăruit în deosebi, asupra rostului binefăcător pe care-l are fondul de ajutor reciproc pentru clerul din Eparhie și asupra necesității de sprijinire și buna lui chivernisire.

MOARTEA PROFESORULUI DE TEOLOGIE DR. DIMITRIE CIOLOCA

Prot. Dr. Dimitrie Cioloca profesor de teologie în pensie, s-a stins din viață în ziua de 18 ianuarie 1963, în vîrstă de 89 de ani. Defunctul a servit cu devotament Bisericii ca preot și dascăl, fiind unul din profesorii fostei Academii Teologice din Caransebeș cu cea mai îndelungată activitate. Serii întregi de tineri care s-au pregătit a deveni preoți, i-au fost ucenici. Prețuirea pe care i-au arătat-o ei și toți clericii Eparhiei, constituie indiciul vredniciei sale. Pe lângă munca de la catedră, adormitul în Domnul a desfășurat o frumoasă activitate publicistică și a lăsat în urma sa o bogată colecție de documente, pe care le-a adunat cu o sîrguincioasă dragoste.

Inmormîntarea a avut loc în cimitirul din Caransebeș, la 20 februarie, iar prohodul a fost oficiat de un sobor de preoți.

EPISCOPIA ARADULUI

HIROTONII ȘI HIROTESIRI

Vineri 11 ianuarie 1963 Prea Sfințitul Episcop Teoctist al Aradului, înconjurat de un sobor de preoți și diaconi, a săvârșit prima hirotonie de când păstorește Eparhia Aradului.

Prin chemarea Duhului Sfânt și prin punerea arhierestilor mîini în cadrul sfintei liturghii a fost sfințit întru diacon, iar duminică 13 ianuarie a. c. în cadrul slujbei arhieresti, a fost hirotonit întru preot tînărul teolog Iosif Grozav, pe seama parohiei Susani din protopopiatul Gurahonț.

După terminarea sf. liturghii, Prea Sfințitul Episcop Teoctist și-a exprimat bucuria pentru această primă hirotonie în Eparhia Aradului, vorbind despre Sfinta Taină a preoției, despre sfințenia și continuitatea acestei Sf. Taine și a dat arhieresti îndemnuri tînărului preot.

Activitatea arhierască — sfințitoare a Prea Sfințitului Episcop Teoctist a continuat în luna februarie cu hirotonirea întru diacon și preot duhovnic a absolventului de Seminar teologic Miron Stâncoane și cu hirotesirea întru iconom a P. C. Preot Tiberiu Dîrlea de la parohia Gașa, protopopiatul Arad.

Prea Sfinția Sa, odată cu împărtășirea la 2 februarie a darului sfînt al preoției tînărului Miron Stâncoane, viitorul păstor sufletesc din parohia Lelese, protopopiatul Hunedoara, a dat și bogată merinde duhovnicească — sfatul luminat, atît de necesar unui începător în munca de ogorîre sufletească.

Noul hirotonit, în cuvîntul de mulțumire adresat Chiriarhului său pentru împărtășirea harului preoțesc a mărturisit hotărîrea de a fi un cuvios ispravnic al tainelor divine și un loial și folositor cetățean al Patriei noastre Republica Populară Romîna.

Cu același prilej, Prea Sfinția Sa a hirotesit întru iconom pe P. C. Preot Tiberiu Dîrlea. Înminîndu-i însemnul acestei trepte de cinstire clericală — nabadernița — Prea Sfințitul Episcop Teoctist l-a îndemnat pe noul învrednicit să fie și în viitor între preoți pildă vrednică în gospodărirea înțeleaptă a parohiei, în dragostea față de lăcașul Domnului și în purtarea cinstei preoțești.

LUCRĂRI DE REPARAȚIE LA BISERICA DIN PAROHIA GALȘA

Biserica din parohia Galșa protopopiatul Arad a fost înălțată acum câteva veacuri.

Unele inscripții indică anul 1749, an în care biserica exista deja. Zidul despărțitor dintre naos și pronaos care a fost dăruit acum vreo 40 de ani, vorbește prin stilul său de o vechime mult mai mare.

Sfintele uși și construcția în general sînt de o formă și execuție cu totul originală.

Biserica din Galșa a necesitat reparații importante care s-au înfăptuit prin grija preoților Tiberiu Dîrlea și Emilian Căpitan și cu sprijinul binevoitor al credincioșilor.

După terminarea lor, pentru sfîntirea acestor lucrări Prea Sfinția Sa Episcopul Teoctist a delegat pe P. C. Protopop Petru Sălăgeanu consilier eparhial care însoțit de P. C. Diacon Octavian Pătrașcu secretar eparhial, a săvîrșit tîrnosirea în ziua de 27 ianuarie 1963.

S-a remarcat cu acest prilej apropierea dintre cultele locale, prin participarea lor prin delegați la praznicul bisericii ortodoxe din parohie.

UN PREȚIOS DAR FACUT PAROHIEI GHELAR

În parohia Ghelar din protopopiatul Hunedoarei, s-a construit o monumentală biserică.

Pentru terminarea lucrărilor, parohia a fost ajutată de Consiliul eparhial din Arad în mai multe rînduri, iar Prea Fericirea Sa Părintele Patriarh Justinian a binevoit a dăruia din fondurile Arhiepiscopiei Bucureștilor suma de 25.000 lei.

Atît Consiliul eparhial cît și Consiliul parohial și-au exprimat adîncă recunoștință pentru acest dar de seamă făcut de Prea Fericirea Sa.

CONFERINȚA DE LUCRU CU PROTOPOPII

În zilele de 23 și 24 ianuarie 1963, la Centrul eparhial din Arad s-a ținut prima conferință administrativă cu protopopii din acest an.

Prea Sfinția Sa Părintele Episcop Teoctist a deschis ședința printr-o cuvîntare instructivă și plină de îndemnuri părintești. Apreciind bunăvoința Onoratului Departament al Cultelor, arătată prin mărirea salariilor preoțimii, a remarcat importanța deosebită ce o are acest fapt pentru Biserică și în numele clerului și credincioșilor a adus mulțumiri Conducerii de Stat pentru sprijinul acordat.

Binecuvîntînd lucrările conferinței, Prea Sfinția Sa a mulțumit protopopilor pentru munca depusă în protopopiate și pentru concursul dat la împlinirea sarcinilor ce au revenit Bisericii în anul ce s-a scurs, îndemnîndu-i să fie și în viitor

îndrumători cinstiți și conștiinți ai preoțimii și sfătuindu-i să nu-și precupețească nici timpul, nici osteneala, pentru păstrarea și întărirea dreptei credințe în rîndurile păstoriților. În cuvîntul său, Chiriarhul a atras atenția și asupra obligațiilor cetățenești ce revin tuturor și pe care conștiința ne îndemnă să le îndeplinim cu însuflețire, pentru cîștigarea păcii și buneistări a fiecăruia.

Trecînd la ordinea de zi, părinții consilieri eparhiali au dat lămuriri și îndrumări în problemele bisericești administrative, culturale și economice-gospodărești, pentru rezolvarea lor practică și corectă.

S-au discutat de asemenea chestiuni privitoare la monumentele istorice, cărora trebuie să li se dea importanța cuvenită.

ADUNAREA GENERALĂ A CASEI DE AJUTOR RECIPROC

În ziua de 24 ianuarie 1963, s-au desfășurat lucrările Adunării generale a Casei de Ajutor Reciproc, în cadrul căreia s-a prezentat raportul de activitate al Casei pe timpul de la 24 mai pînă la 31 decembrie 1962 și darea de seamă a fondului și bugetului pe anul 1963.

Prea Sfințitul Părinte Episcop, a folosit și acest prilej pentru a conveni cu reprezentanții clerului din conducerea Casei de Ajutor Reciproc, îndemnînd preoții la colaborare, solidaritate, într-ajutorare frățească, spirit gospodăresc și de economie. După ce s-a interesat îndeaproape despre mersul lucrărilor și starea fondului Casei de Ajutor Reciproc, i-a rugat pe delegații adunării să fie interpreții fideli în mijlocul credincioșilor a grijii pe care o are Centrul eparhial față de toți credincioșii. „Aștept și doresc — a spus Prea Sfinția Sa — ca preoțimea să se ridice la adevărata ei valoare. Preotul să fie un om luminat, demn și devotat slujitor al Altarului și Patriei”.

Ațît protopopii raionali cît și delegații din Adunarea C. A. R. au fost invitați la masa oferită de Prea Sfinția Sa Părintele Episcop.

Protopopul D. Cuzman, făcîndu-se interpretul simțămințelor duhovnicești nutrite de preoții care au asistat la lucrările conferinței protopopești și ale Adunării generale a C. A. R., precum și în numele tuturor preoților, a mulțumit Prea Sfinției Sale pentru grija arătată clerului și credincioșilor din Eparhie și a dat asigurări că preoțimea va depune zel în lucrarea sa pastorală și socială.

PREZENTĂRI BIBLIOGRAFICE

PHILIP SHERRARD, *Atos, the mountain of silence. With colour photographs by Paul du Marchie*, London, Oxford University Press, 1960, 110 pp.

Cartea pe care o prezentăm, reeditarea în engleză a volumului publicat în germană la Olten în 1959, oferă posibilitatea unei luări de contact cu lumea, arta și în general Ortodoxia bizantină. Autorul, după mai multe vizite făcute la Atos, nu s-a putut sustrage tentației, ca și alți vizitatori ai Sfintului Munte de altfel, de a consacra o monografie acestui atât de cunoscut centru religios. El s-a ferit de a aduna impresii subiective și a preferat să indice aspectele cele mai izbitoare ale vieții atonite referindu-se adesea la autori vechi și moderni. E ceea ce însuși a ținut să remarcă în introducere (pp. I—VIII).

Lucrarea aceasta de vulgarizare, scrisă într-o plăcută manieră personală și împodobită cu 105 ilustrații, dintre care multe în culori, cuprinde cinci capitole:

Capitolul prim intitulat „Atos, Muntele Sfint”, cuprinde o descriere generală a peninsulei și a aspectului fizic al muntelui.

Al doilea, „Istoria monahismului atonit”, după o scurtă privire asupra vechii tradiții religioase a muntelui, arată cum a apărut și cum s-a dezvoltat aici viața monastică începând cu legenda vizitei Sfintei Fecioare și până în zilele noastre.

Capitolul al treilea se ocupă cu „or-

ganizarea vieții mănăstirești pe muntele Atos”, cu cele trei forme ale ei; eremitică, lavra și cenobiică. Pentru o mai bună înțelegere a celor expuse se dau informații asupra originii monahismului creștin în Egipt, asupra vieții și activității Sfinților Antonie și Pahomie, a regulilor mănăstirești stabilite de Sfintul Vasile, etc. De asemenea autorul se referă la arhitectura vechilor mănăstiri atonite, la posesiunile lor, la icoanele și relicvele sfinte, la organizarea interioară a așezămintelor călugărești.

Capitolul al patrulea, „Viața călugărului”, vorbește despre gradele monahale, voturile călugărești, obiceiuri și practici, despre viața și îndeletnicirile de fiecare zi.

Cel din urmă capitol, „Viața contemplativă” reprezintă o interpretare spirituală a celui mai înalt stadiu al vieții călugărești.

Cu acest cuprins, volumul datorat lui Philip Sherrard se prezintă ca un ghid valoros și interesant pentru oricine dorește să cunoască Atosul cu așezările și viața sa mănăstirească. E adevărat că obiectivitatea autorului este deseori deficitară. Lucrul acesta decurge din însăși faptul că străduindu-se să fie imparțial, a utilizat prea mult și fără discriminare, informațiile împrumutate de la diferiți autori mai vechi sau mai noi. Cea mai gravă acuză ce i se poate aduce este aceea că a amestecat istoria cu legenda, fără a menționa cu rigurozitate ce aparține uneia sau alteia. Călătoria Sfintei Fecioare la Atos, aparițiile sale repetate, construirea a trei

biserici de către Constantin cel Mare, sînt pure ficțiuni. Viața lui Petru Atonitul, nu merită creditul care i-l acordă autorul.

Aceste părți negative pe care recenziții n-au întîrziat să le scoată în evidență (ex. P. Gantier în *Revue des études byzantines*, t. XX, 1962, pp. 271—2) nu scad totuși importanța muncii depusă de autor. Trebuie să remarcăm efortul ce l-a depus de a înțelege prin prisma trecutului, rolul actual pe care îl are Atosul în viața religioasă creștină. E lăudabil apoi modul în care autorul a știut să dea cărții sale un aspect din cele mai atrăgătoare, însoțind textul de frumoase ilustrații deosebit de evocatoare.

„Atos, muntele tăcerii” este o carte interesantă care se citește cu multă plăcere și nu cu mai puțin folos.

Preotul Nicolae

RICCIOTTI G., *La Bible et les découvertes récentes*. Neuchatel, A la Baconniere, 1959, 153 p.

Savantul profesor italian de Vechiul Testament este de mult bine cunoscut, datorită operelor sale traduse mai în toate limbile europene. Amintim aici numai de a sa *Istorie a lui Israel*, ce a făcut epocă acum douăzeci de ani. La aceeași înălțime au fost și celelalte publicații ale sale, ca de exemplu: *Viața lui Christos și Viața Sf. Apostol Paul*. De curînd el a dat la iveală lucrarea de care ne ocupăm acum: *Biblia și descoperirile recente*, în care el arată luminile pe care le-au adus săpăturile arheologice făcute în Orientul Apropiat și Mijlociu.

Toți cei care s-au ocupat de această nouă lucrare a lui Ricciotti au rămas oarecum desiluzionați, fiindcă toată lumea se aștepta ca un autor de talia sa, să facă o lucrare pe măsura puterii lui. De data aceasta învățatul pro-

fesor a făcut o operă de sinteză, deși nici aceasta nu integral, căci nu sînt amintite multe laturi, ce ar fi trebuit atinse, cînd se face un studiu ca cel care poartă titlul de mai sus.

Cartea autorului cuprinde numai cinci capitole, pe care le enumerăm: 1. Biblia și descoperirile recente; 2. Diferitele epoci; 3. Patrimoniul moral al ebreilor emigrați; 4. Esenienii și descoperirile de la Marea Moartă; 5. Distrugerea Ierusalimului în anul 70 al erii noastre.

Cu toate că această carte nu se ocupă de toate descoperirile arheologice, ce au legătură cu Biblia, totuși pentru cititori, ea este de o reală utilitate, căci într-un volum succint de 153 de pagini, sînt arătate datele care confirmă spusele Sf. Scripturi.

ROSENTHAL F., *A Grammar of Biblical Aramaic*, Wiesbaden, O. Harrassowitz, 1961, X, 99 p. (Colecția „Porta Linguarum Orientalium”, V).

Autorul este foarte bine cunoscut de către aramaiști. Înainte de războiul II mondial, în limba germană, el a publicat un studiu de erudiție: *Die aramaistische Forschung*, Leiden 1939, pentru care a luat cunoscutul premiu Lidzbarski.

În engleză, gramatica de față nu cuprinde decît o mică parte din dialectologia aramaică și anume dialectul biblic. În Vechiul Testament există cam zece capitole scrise în aramaică. De sigur, este cam puțin, dar aceste capitole sînt de o importanță capitală pentru înțelegerea în toate dialectele aramaice. Într-adevăr fiind prevăzute cu puncte vocale, grație acestor capitole este posibil să aflăm cum se pronunțau cuvintele, căci în alte scrieri aramaice, textul se află fără vocale.

Volumul de față este pentru începători, dar din el pot profita și avansa-

ții. Este în așa fel alcătuit, încît nu mai este necesar studiul limbii ebraice.

Manșalul de față are avantajul că este concis și ține seama de materialul nou, descoperit în urma săpăturilor făcute pe pămîntul Orientului Apropiat și Mijlociu, care în ultimile decenii a fost abundent.

WESTERMANN W., *The Slave Systems of Greek and Roman antiquity*. Philadelphia, The American Philosophical Society, 1955, 180 p.

Volumul se ocupă cu instituția sclaviei, care constituie unul din marile defecte ale societății antice, în special în ce privește societatea greacă și cea romană.

În capitolele I—IX, autorul se ocupă de sclavaj, începînd de la perioada lui Homer și ajungînd pînă la elenismul din Egipt. În capitolele X—XXII, el se ocupă de robie în perioada romană, de la republică pînă la împăratul Justinian.

Pentru teologie, interesant este capitolul cu titlul: Sclavia și creștinismul, unde se arată ce a făcut creștinătatea pentru abolirea acestei odioase instituții. Interesante sînt și celelalte capitole, căci ele ne înfățișează situația sclaviei la popoarele cele mai avansate ale antichității, de unde vedem cît de nouă și cît de înaltă este învățătura Mintuitorului în această privință. Cu toate că Vechiul Testament aprobă instituția sclaviei, ca un obicei moștenit din bătrîni, totuși în raport cu ceea ce era la greci și romani, enoșma diferență, între unul și celelalte este în favoarea Vechiului Testament. Aci, după șapte ani, sclavul era eliberat. La slăbire, stăpînul, ce-l ayusese pînă aci, era obligat să dea robului eliberat strictul necesar, cu care să-și înjghebeze o mică gospodărie în societate.

ANKORI Zvi, *Karaites in Byzantium*, Columbia University Press, 1959, VIII, 546 p.

Karaiții au fost o sectă iudaică, apărută pe pămînt islamic, în fosta Babilonie (Irakul de astăzi). Numele secției vine de la cuvîntul ebraic *mikra* (=citire), cuvînt, care în opoziție cu Talmudul, arată cărțile Vechiului Testament. Secta aceasta a apărut în secolul VIII după Christos, datorită unui oarecare Anan Ben David, nepotul exilarhului Solomon.

Răsculîndu-se contra tradiției talmudice, sub influența schismei sunniților din cuprinsul religiei musulmane, Karaiții, descendenți spiritali ai saducheilor de odinioară, lepădau orice tradiție și pretindeau că se țin numai de cărțile Bibliei ebraice, în ce privește credința și practica vieții religioase, cum și a cultului. Pentru iudaism, karaiții sînt ceea ce sînt protestanții pentru creștinism. Karaitismul a avut o perioadă strălucită între secolele IX și XII, în Ierusalim, în Constantinopol, Arabia, Egipt și chiar Spania.

După descoperirea manuscriselor de la Marea Moartă, profesorul iudeu Zeitlin susține că manuscrisele de la Qumran derivă de la acești karaiți, din secolul IX al erei noastre, iar nu de la esenienii secolului II înainte de Christos. Însă, el face opinie separată, căci nimeni dintre savanți nu-l urmează, chiar dintre iudei.

Autorul se ocupă de karaiți în faza lor primară și opera sa aproape de șase sute de pagini este foarte interesantă, în special pentru cei care se ocupă de iudaismul postbiblic.

MARTINDALE C. C., *The Gospel according to the St. John*. Introduction and Commentary (Stonihurst Scripture Manuals, V, 2), Newman Press, 1957, 199 p.

Volumul conține note și comentarii asupra Evangheliei Sf. Ioan, spre a face înțeles textul Evangheliei a IV-a și astfel să vină în ajutorul celor care studiază Noul Testament. Păr. Martindale este un reputat biblist în domeniul Noului Așezământ. În colaborare cu membrii grupului Stonihurst, el a întreprins un comentariu al Noului Testament, foarte prețuit în lumea cititorilor de limbă engleză.

STENDAHL Kr., editor. *The Scrolls and the New Testament*, Harper Press, 1957, XI, 308 p.

Cartea cuprinde 14 articole scrise la nivel înalt. Unele din ele au fost deja publicate, în diferitele reviste de specialitate, iar acum sînt retipărite cu respectiva punere la punct, căci pe zi ce trece, materialul oferit de sururile de la Marea Moartă este tot mai abundent, iar raportul lui cu domeniul Noului Testament este tot mai evident. Fiecare articol tratează magistral, — poate prea pe larg, — probleme specifice teologice și istorice, ce se referă la Noul Așezământ. Luate în total, ele dau o clară privire generală a următoarelor chestiuni: „Sulurile de la Marea Moartă extind enorm resursele noastre pentru înțelegerea și interpretarea Noului Testament, iar în al doilea rînd, nimic din ceea ce spun sulurile nu repudiază doctrina sau originalitatea de bază a creștinismului.

GRANT Fr., *The Gospels; their origin and their growth*. Harper Press, 1957, 224 p.

Este un studiu și în același timp o interpretare a tradițiilor orale pe care autorul le presupune că stau la baza Evangheliilor. Profesorul Grant își desvoltă materialul din publicația sa anterioară: *The growth of the Gospels*. Grant este profesor la Union Theological Seminary de teologia blică.

WEBER OTTO, *Bibelkunde des Alten Testament*, 8 durchges. Aufl. Hamburg, Furch—Verlag, 1959, 380 p.

Vechia lucrare a profesorului Weber: „Știința Vechiului Testament“, care este un fel de inițiere în studiul Vechiului Așezământ, apare acum în ediția VIII-a, revăzută și adăugită.

Pentru cititorii de limbă germană, cartea lui Weber este un fel de „Vade mecum“ în domeniul Testamentului Vechi.

RIDDERBOS H., *Is there a conflict between Genesis and natural science?* Eerdmans, 1957, 88 p. (tr. from the Dutch, by John Vriend).

Autorul predă Vechiul Testament la universitatea liberă din Amsterdam și în această broșură, arată care-i poziția actuală a teologiei față de chestiunea creației după Biblie și după știință.

ERLICH E., *Die Kultsymbolik im Alten Testament und in nachbiblischen Judentum* („Symbolik der Religionen“, 3), Stuttgart, 1959, 143 p.

Pentru o mai ușoară înțelegere a cărților Vechiului Testament, profesorul Erlich ne-a dat interesanta sa Istorie a lui Israel (*Geschichte Israels von den Anfängen bis zur Zerstörung des Tempels*, 1957). De data aceasta, Erlich ne pune în față lucrarea sa: *Symbolistica cultului Vechiului Testament și a iudaismului postbiblic*, însoțită de un foarte interesant index bibliografic. Pentru teologia blică și pentru arheologia Vechiului Testament, cum și pentru înțelegerea mai deplină a Noului Testament, cartea lui Erlich ar fi de dorit să se afe și în bibliotecile noastre. Ea face parte din colecția „Symbolistica religiilor“ de sub conducerea profesorului Ferdinand Hermann și poartă numărul 3 din această colecție.

NOTH M., *Geschichte Israels*, 4. unveränd. Aufl. Göttingen, 1959, 435 p.

Profesorul Noth, care editează un amplu comentariu la Vechiul Testament (*Biblischer Kommentar zum Alten Testament*), este unul din profesorii germani, care, alături de Otto Eissfeldt, stă în fruntea exegeților Vechiului Așezământ.

Istoria lui Israel, după părerile tuturor recenzenților, este una din cele mai bine scrise istorii a poporului Bibliciei, pentru acest merit, fiind tradusă în limba franceză și în alte limbi.

Deși protestant, M. Noth păstrează o linie moderată, în ce privește interpretarea istoriei și instituțiilor Vechiului Testament. Volumul are o foarte bogată bibliografie de specialitate.

KRAUS J. H., *Die Psalmen*, Neukirchen, Kreis Moers, 1959.

În colecția ce poartă numele de „Biblischer Kommentar” și apare la Neukirchen, Verlag der Buchhandlung des Erziehungsvereins, sub direcțiunea lui Martin Noth, a apărut fascicula a VII-a din tomul XV, pp. 481—560, conținând din scrierea lui Kraus cu titlul „Psalmlen”.

Comentariul acesta, de proveniență protestantă, are o tendință moderată, încet cititorul ortodox, cu precauția necesară, îl poate utiliza cu mult profit.

SCHENKE H. M., *Die Herkunft des sogenannten Evangelium Veritatis*. Göttingen, Vandenhoeck & Ruprecht, 1959, 57 p.

Printre manuscrisele gnostice, găsite decurînd pe solul egiptean s-a aflat și un text, ce conține o bucată din cuprinsul Evangheliei Domnului Christos și care acum este cunoscută printre cercetători, sub numele de Evanghelia Adevărului. Cartea lui Schenke se ocupă de această chestiune, arătînd raportul ei cu Evangheliile canonice.

ALLEGRO John, *The Dead Sea Scrolls and the origins of Christianity*. New-York, Criterion Books, 1959, 250 p.

Autorul este unul din savanții englezi care a făcut parte din comisia internațională pentru studiul manuscriselor de la Marea Moartă. În volumul menționat, Allegro face o dare de seamă a recentelor descoperiri și arată interesul ce-l prezintă pentru originile creștinismului. De la 1959, de cînd a apărut lucrarea lui, multe din ipotezele lui Allegro s-au perimat, iar altele s-au lămurit. Deoarece el este unul din cei care au luat contact cu manuscrisele, lucrarea lui Allegro încă rămîne valabilă pentru studiile în legătură cu sururile de la Marea Moartă.

WAALWOORD J. F., editor. *Inspiration and interpretation*, Mich. Eerdmans, 1957, 280 p. (Evangelical Theological Society Publications).

Cartea publică un simpozion, ținut de către zece savanți, în materie de teologie, asupra celor două probleme de bază: revelația și inspirația, în raport cu ideile contemporane.

SCHNEIDER John, *The Letter to the Hebrews*. Tr. from the German, by W. A. Mueller, Mich. Eerdmans, 1957, 139 p.

Lucrarea scrisă de decanul facultății de teologie din Berlin, este un comentariu succint dar aprofundat, asupra epistolei către Ebrei. Azi, cînd se crede că adresații epistolei către Ebrei sînt esenienii, opera lui Schneider este foarte actuală.

ALVES C., *The Covenant*. An old Testament course. New-York, Cambridge University Press, 1957, 146 p.

Cartea este un ghid pentru cursul unui studiu de un an asupra Vechiului Testament și anume asupra „Legămîntului lui Dumnezeu cu poporul lui Is-

rael". Ea conține pasagii selecte din Sf. Scriptură, ce arată esența Legământului lui Dumnezeu cu omul.

WILLIAMS A. N., *What archaeology says about the Bible*. Association Press, 1957, 126 p.

Cea mai mare parte din această, carte introductivă tratează despre arheologia Vechiului Testament. Ea face

o istorie scurtă dar foarte clară a Vechiului Testament, arătând datele pe care arheologia le-a luminat mulțumitor, ca: timpuri, locuri, etc. Se fac apoi câteva considerațiuni asupra metodei arheologiei, iar după aceea o dare de seamă a descoperirilor de la Marea Moartă.

Pr. Ath. Negoiță

T. A. C. - Nr. 28 - 1963

stituiție"; Oficialitatea greacă în poziție față de nesănă- toasa stare de lucruri din lumea capitalului; Un sfânt nou în sinaxarul Bisericii ruse; Vizita unor ierarhi sîrbi în America; Aniversarea Catedralei Sfînta Sofia	Pag. 200
--	-------------

N O T E Ş I C O M E N T A R I I

* * Biblie „modernă”	205
--------------------------------	-----

VIATA BISERICIASCA DIN CUPRINSUL MITROPOLIEI BANATULUI

ARHIEPISCOPIA TIMIŞORII ŞI CARANSEBEŞULUI

REDACTIA. Moartea vlădiciei Veniamin Nistor; Prăznuirea hramului Catedralei; Şedinţă de lucru cu protopopii; Vizi- tarea parohiei Recaş; Adunarea generală a Casei de Aju- tor Reciproc a Clerului; Moartea profesorului de teologie Dr. Dimitrie Cioloca	206
---	-----

E P I S C O P I A A R A D U L U I

REDACTIA. Hirotonii şi hirotresiri; Lucrări de reparaţie la biserica din parohia Galşa; Un preţios dar făcut paro- hiei Ghelar; Conferinţa de lucru cu protopopii; Adunarea Generală a Casei de Ajutor Reciproc a Clerului	210
---	-----

P R E Z E N T A R I B I B L I O G R A F I C E

P. Sherrard: Athos, the mountain of Silence (Preotul Ni- colae); G. Ricciotti: La Bible et les decouvertes recentes; Fr. Rosenthal: A Grammar of Biblical Aramaic; W. Wester- mann: The Slave Systems of Greec and Roman antiquity; Z. Ankori: Caraites in Bizantium; C. C. Martindale: The Gospel according to the St. Iohn; Z. Stendahl: The Scrolls and the New Testament; Fr. Grant: The Gospels; their origin and their growth; O. Weber: Bibelkunde des Alten Testament; H. Ridderbos: Is there a conflict between Genesis and natural science?; E. Erlich: Die Kultsymbolik im Alten Testament und in nachbiblischen Judentum; M. Noth: Geschichte Israels; J. H. Kraus: Die Psalmen; H. M. Schenke: Die Herkunft des sogenannten Evangelium Veritatis; J. Allegro: The Dead Sea Scrolls and the ori- gins if Christianity; J. F. Waalwoord: Inspiration and in- terpretation; J. Schneider: The Letter to the Hebrews; C. Alves: The Covenant; A. N. Williams: What archaeo- logy says about the Bible. (Pr. Athanasie Negoită).	213
---	-----

